

MIKÄ YMPÄRISTÖPOLITIIKASSA ON TÄRKEÄÄ?
ARVOPUHE SUOMALAISTEN PUOLUEIDEN
YMPÄRISTÖOHJELMISSA

ULLA VÄRRE

HELSINGIN YLIOPISTO

EKOSYSTEEMIT JA YMPÄRISTÖ
-TUTKIMUSOHJELMA

YMPÄRISTÖMUUTOS
JA -POLITIikka

PRO GRADU -TUTKIELMA

4.7.2018

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Bio- ja ympäristötieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Ekosysteemit ja ympäristö -tutkimusohjelma	
Tekijä/Författare – Author Ulla Ellen Maria Värre			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Mikä ympäristöpolitiikassa on tärkeää? Arvopuhe suomalaisten puolueiden ympäristöohjelmissa			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Ympäristömuutos ja -politiikka			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu	Aika/Datum – Month and year 7/2018	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 105	
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>Arvoja pidetään eräänä perimmäisistä yksilöiden ja yhteisöjen toimintaa ohjaavista tekijöistä. Ne esimerkiksi kuvaavat toivottuja lopputuloksia ja menettelytapoja. Tiettyjen ympäristömuutosten mieltäminen ympäristöongelmiksi on myös sidoksissa arvoihin. Poliitikassa arvot ohjaavat tavoitteiden asettamista ja keinojen valitsemista tavoitteiden saavuttamiseksi.</p> <p>Tässä tieteidenvälisessä työssä tarkastellaan suomalaista ympäristöpolitiikkaa arvojen valossa. Sosiaalipsykologisen arvoteorian ja ympäristötieteen pohjalta muodostettu viitekehys ohjasi arvopuheen tarkastelua viiden suomalaisen eduskuntapuolueen ympäristöpoliittisissa ohjelmissa tai niitä vastaavissa asiakirjoissa. Mukana olivat Kansallisen Kokoomuksen, Kristillisdemokraattien, Suomen Keskustan, Suomen Sosialidemokraattisen puolueen ja Vihreän Liiton ohjelmat.</p> <p>Työssä selvitettiin, millaiset arvot ympäristöpolitiikassa vaikuttavat, ja keitä arvojen mukainen toiminta niissä koskee – millainen on ympäristöpolitiikan moraalinen universumi. Analyysi toteutettiin teorialähtöisen laadullisen sisällönanalyysin keinoin: ympäristöpoliittisista ohjelmista etsittiin arvojen ja moraalisen universumin ilmauksia, joiden pohjalta analysoitiin arvopuheen laatua sekä yhtäläisyyksiä ja eroja puolueiden välillä.</p> <p>Ympäristöpoliittinen puhe oli ohjelmissa moniarvoista. Puolueiden ohjelmat olivat keskenään varsin samankaltaisia. Ympäristöpolitiikan tavoitteissa tavallisimpia olivat universalistiset luontoarvot; tärkeänä pidettiin esimerkiksi monimuotoisuuden säilyttämistä. Seuraavaksi tärkeimpiä olivat edellisille vastakkaiset resurssihin liittyvät valta-arvot; ympäristöpolitiikalla pyrittiin resurssien hyödyntämiseen ja talouskasvuun. Turvallisuusarvot olivat myös tärkeitä. Ympäristöpolitiikan keinoissa taas painottuivat suomalaisille tyypilliset työarvot, kuten yhteistyö, määrätietoisuus ja aktiivisuus, sekä koulutusarvot. Lisäksi niissäkin keskityttiin valta-arvoihin. Normeihin liittyviä yhdenmukaisuusarvoja edusti esimerkiksi sääntely.</p> <p>Ohjelmien moraalinen universumi oli laaja: se ulottui kaikilla puolueilla koko ihmiskuntaan. Neljässä viidestä ohjelmasta tuotiin lisäksi esiin ympäristökeskustelussa tavallinen tulevien sukupolvien edusta huolehtiminen. Muut lajit kuuluivat moraaliseen universumiin vain kolmessa ohjelmassa.</p> <p>Poliittisessa keskustelussa käytetty arvopuhe voi osaltaan muovata yhteiskunnan arvoja. Universalististen luontoarvojen korostuminen voi ohjata ympäristöystävällisyyteen myös yksilöiden tasolla. Sitä, miten toisilleen vastakkaisiin universalismi- ja valta-arvoihin vetoaminen vaikuttaa, on kuitenkin vaikea arvioida. Laaja moraalinen universumi on lupaava pohja kompleksisten kestävyyskysymysten ratkaisemiseen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Ympäristöpolitiikka, arvot, puolueet, Schwartzin arvoteoria			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet, http://ethesis.helsinki.fi)			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information Ohjaaja: yliopistonlehtori Risto Willamo (MMT)			

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Faculty of Biological and Environmental Sciences		Laitos/Institution– Department Ecosystems and Environment Research Programme	
Tekijä/Författare – Author Ulla Ellen Maria Värre			
Työn nimi / Arbetets titel – Title What matters in environmental politics? Values in the environmental programmes of Finnish political parties			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Environmental change and policy			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu	Aika/Datum – Month and year 7/2018	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 105	
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>Values are considered some of the most fundamental influencers guiding the behavior of both individuals and communities. Values also serve as criteria for evaluating preferable outcomes and means of action. Viewing certain environmental changes problematic is also based on values. In the field of politics, values guide the definition of objectives and subsequently policy implementation.</p> <p>This interdisciplinary master's thesis examines values expressed in Finnish environmental politics. The theoretical framework is based on social psychological value theory and environmental science. The research material includes environmental policy programmes or comparable documents from five Finnish parties: The National Coalition Party, The Christian Democrats, The Centre Party, The Social Democratic Party and The Greens.</p> <p>The aim of the thesis was to find out what kinds of values influence environmental politics and who are they targeted to, i.e. what is the moral universe of the of environmental politics. Qualitative, theory-based content analysis was applied.</p> <p>Mentions of certain values as well as of moral universe were studied and analysed to identify both differences and similarities between the parties. There was a wide variety of values expressed in the programmes. Only little variance was found in the values of different parties. In terms of objectives in environmental politics the most prominent values were universalistic nature values like conserving the biodiversity. The second most mentioned value type was power over resources, related to viewing nature as resources and in terms of economic growth – a value type opposite to universalism. Safety values were also important. In the context of policy implementation, work-related values, such as co-operation, determination and being active, as well as education values, were emphasised. Power values and conformity to norms were also important.</p> <p>The moral universe in the programmes was wide: it included the whole humanity. Four of the five programmes also mentioned the good of future generations. Other species were included in the moral universe in only three programmes.</p> <p>The values discourse in political debate can steer the values of the society. Emphasising universalistic nature values can lead to environmental friendliness on the individual level, too. It is, however, hard to estimate what the influence will be when opposite values are emphasised in the discussion. A wide moral universe is a promising starting point for tackling complex sustainability issues.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Environmental politics, values, political parties, Schwartz value theory			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (http://ethesis.helsinki.fi)			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information Supervisor: lecturer Risto Willamo (PhD)			

Kiitokset

Oravan portaat,
kuivuneet kuusen oksat
vihreään vievät.

(Arto Lappi)

Gradun kirjoittamisen prosessi on ollut pitkä ja opettavainen, eikä minun ole tarvinnut tehdä sitä yksin. Kiitän ensinnäkin ohjaajaani Risto Willamoja tuesta ja ohjauksesta, kommentteista ja monista iltapäivän kestäneistä keskusteluista. Tämä kahden tieteenalan välille asettuva ja kokonaisuuksiin keskittyvä työ, on huipennus sillä minun näköiselläni tiellä, jonka Ripa on auttanut löytämään. Lämpöinen kiitos siitä.

Olen saanut tieteidenväliseen akrobatiaan apua ja rohkaisua sosiaalipsykologian emeritusprofessori Klaus Helkamalta. Klausin alttius auttaa ja käyttää aikaansa esimerkiksi koodaamisen luotettavuuden arviointiin hämmästyttää minua, ja jättää kiitolliseksi. Apulaisprofessori Sirkku Juholaa kiitän kattavasta kommentoinnista etenkin työn tutkimusmenetelmän osalta. Kiitos kielentaitajalle ja ystävälleni Minttu Levanderille työn kielentarkistuksesta. Apusi oli korvaamatonta.

Haluan kiittää myös opiskelutovereitani. Mainio kokonaisvaltaisen ja kestävän systeemin muutoksen verkostomme Kudelma on tarjonnut maisterinopintoihini kotipesän. Erityiset kiitokset Liisalle, Leenalle ja Annikalle työni kommentoinnista ja vierellä kulkemisesta. Kiitos Pihla, Jyri ja Riikka, lounaat ja lukuhetket teidän kanssanne toivat kirjastolla vietettyihin päiviin iloa, ajatuksia ja jätetelöä.

Viimeiseksi kiitän rakkaita ystäviäni, perhettäni ja Erkkää siitä, että olette iloinneet kanssani oivalluksista ja kannustaneet silloin, kun luovassa prosessissa on eletty epäilyksen vaiheita. Ilman teitä en totta vieköön olisi tässä enkä minä.

Kiittävin mielin Helsingissä 4.7.2018,

Ulla Värre

Sisällys

Kiitokset	1
Sisällys	2
1 JOHDANTO	3
1.1 Ympäristöongelmien arvosidonnaisuus	3
1.2 Työn asetelma, tutkimustehtävä ja rajaukset.....	5
1.3 Työn rakenne	7
2 TAUSTA.....	8
2.1 Tieteenalat	8
2.2 Pitääkö ympäristökriisi ratkaista?	9
2.3 Arvopohja ja muut taustaoletukset	11
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	13
3.1 Arvot.....	13
3.2 Arvot ympäristöongelmien muodostumisen ja ratkaisemisen prosessissa	16
3.3 Schwartzin arvoteoria.....	21
4 AINEISTO JA MENETELMÄ	34
4.1 Aineisto	34
4.2 Kirjallinen aineisto ja arvotutkimus	36
4.3 Laadullinen sisällönanalyysi	37
4.4 Kysymykset aineistolle.....	39
4.5 Sisällönanalyysin eteneminen	40
5 TULOKSET	48
5.1 Arvotyypit eri puolueilla	48
5.2 Arvot ympäristöpolitiikan tavoitteissa	52
5.3 Arvot ympäristöpolitiikan keinoissa	69
5.4 Moraalinen universumi.....	85
5.5 Yhteenveto tuloksista	88
6 TULOSTEN TARKASTELU.....	90
6.1 Ympäristöpolitiikan tavoitteet arvojen valossa: luonnon parasta, resursseja ja turvallisuutta tavoittelemassa.....	90
6.2 Ympäristöpolitiikan keinot: työtä, koulutusta ja taloudellisuutta	94
6.3 Moraalinen universumi ympäristöpolitiikassa	95
7 KESKUSTELU.....	97
Lähteet.....	100
Liite 1: Analyysirunko	106

1 JOHDANTO

Ratkaiseva, kaikkein vaikeimmin saatava ja kaikkein tärkein tieto, jota tarvitsemme, koskee inhimillisiä arvoja. Niin pian kuin yhteiskunta tunnustaa, ettei se voi maksimoida kaikkea kaikille, sen täytyy alkaa tehdä valintoja. Pitäisikö olla lisää ihmisiä vai lisää hyvinvointia, lisää erämaata vai lisää autoja, lisää ruokaa köyhille vai lisää palveluksia rikkaille? Yhteiskuntapoliittisten vastausten antaminen tämän kaltaisiin kysymyksiin ja näiden vastausten muuttaminen käytännön toimiksi on poliittisen prosessin ydin. Kuitenkin vain harvat ihmiset missään yhteiskunnassa edes käsittävät, että tällaisia valintoja tehdään joka ainoa päivä. Vielä vähemmän he kysyvät itseltään, miten he itse valitsisivat.

Kasvun rajat (Meadows ym. 1974: 184)

1.1 Ympäristöongelmien arvosidonnaisuus

Tämän Helsingin yliopiston ympäristömuutoksen ja -politiikan oppiaineeseen tehdyn pro gradu -tutkielman (jatkossa *työ*) tavoitteena on tarkastella sitä, millaiset arvot suomalaisessa ympäristöpolitiikassa vaikuttavat eli mitä pidetään tärkeänä. Työn aineistona toimivat eduskuntapuolueiden ympäristöpoliittiset ohjelmat tai niiden kaltaiset asiakirjat, joista etsitään arvon ilmauksia sisällönanalyysin keinoin. Ympäristöongelmat ja niiden ratkaisu nähdään vahvasti arvosidonnaisina, ja yleisemmällä tasolla työn avulla tavoitellaan ymmärrystä niistä arvojen monenlaisista kytköksistä ympäristöongelmien muodostumisen ja ratkaisemisen prosesseihin, joista tuo arvosidonnaisuus koostuu. Työssä tarkastellaan ympäristöpolitiikan tutkimukseen liittyviä kysymyksiä sellaisesta teoreettisesta viitekehystä, joka ammentaa ympäristötieteen lisäksi sosiaalipsykologisesta arvotutkimuksesta.

Sosiaalipsykologi Shalom Schwartz (1994) määrittelee *arvon* ”1) uskomukseksi, joka 2) kuvaa toivottua lopputulosta tai menettelyä, 3) pysyy samana tilanteen vaihtuessa, 4) ohjaa käyttäytymisen, ihmisten tai tapahtumien valitsemista tai arvioimista ja 5) voidaan [yksilö voi] asettaa järjestykseen suhteessa toisiin

arvoihin, ja näin syntyy arvojen yhdessä muodostama tärkeysjärjestys [yksilölle]” (Schwartz 1994, käännös oma). Sosiaalipsykologiassa laajasti hyväksytty arvon määritelmä tavoittaa arvojen moniulotteisen roolin. *Ympäristöpolitiikka* taas määrittellään tässä yhteydessä ympäristöasioiden julkiseksi hoitamiseksi (Hukkinen 2017). Haila ja Jokinen (2001) katsovat ympäristöpolitiikan syntyneen Suomessa osana kansainvälistä kehitystä 1960- ja 1970-luvuilla. Tällöin ympäristön tilasta huolehtiminen alkoi siirtyä enemmän julkisen hallinnon tehtäväksi. Siitä asti myös puolueilla on ollut roolinsa ympäristönsuojelussa. Ympäristöpolitiikalle läheisen ympäristöhallinnan tai -johtamisen (engl. *environmental management*) Hukkinen (1999) määrittelee tarkemmin koostuvaksi niistä tavoitteista ja keinoista, joilla organisaatio (kuten puolue) pyrkii kestäväan kehitykseen muuttamalla itseään, toimintaansa ja ympäristöönsä. Ympäristöpolitiikan hahmottaminen tavoitteina ja keinoina ja näkyy tässä työssä (Hukkinen 1999).

Väestön ja kulutuksen kasvu aiheuttavat kiihtyvää ympäristön tilan muutosta. Ympäristömuutos itsessään on neutraali asia: ympäristö on muuttunut aina, mutta ihminen määrittelee tietyt muutokset haitallisiksi eli *ympäristöongelmiksi*. Sen, millaisia muutoksia pidetään ongelmina, määrittelevät ihmisyksilön ja -yhteisön arvopohjat: ei ole olemassa luonnon kannalta yksiselitteisesti oikeaa tai väärää tilaa. Ekosysteemien sisäinen monimutkaisuus ja esimerkiksi kilpailusuhteet saavat aikaan sen, että ympäristömuutokset, jotka ovat haitaksi tietyille lajeille tai elämänmuodoille, voivat olla eduksi toisille.

Jotkin ympäristömuutokset vaikuttavat maapallon nykyisiin meille elinkelpoisiin olosuhteisiin, kuten veden, ravinnon ja käyttämiemme raaka-aineiden riittämiseen tai sairauksien välttämiseen. Arvioimme muutoksia kuitenkin myös muiden lajien tai elämänmuotojen, vaikkapa jääkarhun, näkökulmasta. Lisäksi arvostamme esimerkiksi tietynlaisten maisemien säilymistä, vaikka luonnossa pysyvää on vain muutos (Haila ja Levins 1992: 240). Lyytimäki ja Hakala (2008: 43) toteavatkin: ”Ympäristöongelma on aina arvokysymys” ja näyttäisi siltä, että ongelmien määrittelyyn käytetään monenlaisia arvoja. Ympäristöongelman määrittelyn lisäksi arvot esiintyvät ympäristöongelmien yhteydessä myös muissa rooleissa; ne

vaikuttavat ongelmia aiheuttavan toiminnan taustalla ja ovat läsnä niiden ratkaisemisessa (luku 4). Poliitiikan arvovalinnat jäävät kuitenkin usein piileviksi: niitä ei artikuloida kansalaisten kuullen eivätkä kansalaiset myöskään itse välttämättä artikuloi niitä. Päätöksenteossa sovelletaan lähes aina arvoja, joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti (Dietz, Fitzgerald ja Shwom 2005; Hirose ja Olson 2015: 6).

Olen valinnut arvot näkökulmakseni ja välineekseni ympäristöongelmien ratkaisemiseen ja ympäristönsuojelun kokonaisvaltaiseen tarkasteluun, koska arvoilla on edellä kuvattu roolinsa ympäristöongelmien määrittelyssä yhteiskunnassamme ja koska niitä pidetään yksilön käyttäytymistä ohjaavista tekijöistä perimmäisimpinä (mm. Schwartz 2012). Arvot voivat toisaalta toimia uskottavana ja kestäväenä perusteluna ympäristönsuojelun toimenpiteille niin yhteiskunnan tasolla kuin yksittäisen ihmisenkin elämässä (Oksanen 2000: 82–83). Samalla voimme arvoihin vaikuttamalla mahdollisesti saada aikaan muutosta kohti ympäristöystävällisempää yhteiskuntaa. Ensimmäinen askel olisi kuitenkin ymmärtää vallitsevia arvoja, pitää arvot esillä keskusteluissa ja kehittää niiden ymmärrystä ja ilmaisemista. (Dietz 2016; Dietz ym. 2005.) Tuomalla ymmärrettävä, selkeä ja peittelemätön arvokeskustelu kiinteäksi osaksi päätöksentekoa voidaan kehittää kansalaisten taitoja arvoista keskustelemiseen ja lisätä yksilöiden mahdollisuuksia tehdä omien arvojensa mukaisia valintoja.

1.2 Työn asetelma, tutkimustehtävä ja rajaukset

Työn tarkoituksena on tarkastella ensin arvojen roolia ja ilmenemistä ympäristöpolitiikassa yleisellä tasolla ja sitten arvopuheen esiintymistä ja laatua suomalaisessa ympäristöpolitiikassa. Yleisen tason tarkastelu on pääosin teoreettista ja tarjoaa ohjaavan viitekehyksen aineiston analyysille. Aineiston avulla taas pyrin selvittämään sitä, millaista arvopuhe on rajatummassa yhteydessä, suomalaisessa ympäristöpolitiikassa, ja vielä tarkemmin suomalaisten eduskuntapuolueiden ympäristöohjelmissa. Yhdistämällä eri tasojen tarkastelua – teoreettisesta ja yleisestä käytännölliseen ja yksittäiseen – tavoitellaan kokonaisvaltaista ymmärrystä arvojen roolista ympäristönsuojelussa.

Työn tehtävänä on hahmottaa erilaisten arvojen roolia ja ilmenemistä ympäristöpoliittisessa keskustelussa Suomessa tarkastelemalla eduskuntapuolueiden ympäristöpoliittisten ohjelmien ja vastaavien asiakirjojen yhtäläisyyksiä ja eroja arvoargumentaatioon liittyen Schwartzin arvoteorian avulla. Tehtävää voidaan täsmentää seuraavilla tutkimuskysymyksillä:

1. Mitä arvoja eduskuntapuolueiden ympäristöpoliittisissa asiakirjoissa ilmaistaan, ja millaisissa rooleissa ne esiintyvät?
2. Keihin tai mihin tahoihin arvojen mukainen toiminta halutaan ulottaa ympäristöpolitiikassa?
3. Millaisia mahdollisia eroja on ohjelmien arvoissa tarkasteltujen eduskuntapuolueiden välillä?

Eduskuntapuolueiden poliittiset ohjelmat valittiin työn aineistoksi muun muassa siksi, että ne paitsi ohjaavat puolueiden tekemää politiikkaa ovat myös äänestäjien saatavilla olevia julkisia asiakirjoja. Samoin tarkastelua ei haluttu rajata koskemaan jonkin tietyn ympäristöongelman käsittelyä, vaan ympäristöpolitiikan kokonaisuutta. Ympäristöongelmien kokonaisuudesta, jossa yksittäiset tapaukset ja ongelmat kietoutuvat toisiinsa, käytetään tässä työssä myös nimitystä ympäristökriisi (Willamo 2005: 14).

Ympäristöpoliittisista ohjelmista on olemassa aiempaa tutkimusta, mutta uusimpien ohjelmien arvosisältöjä koskevaa tutkimusta en löytänyt. Liukkonen (2010) vertaili pro gradu -tutkielmassaan ympäristöpoliittisen retoriikan eroja oikeiston ja vasemmiston välillä Kokoomuksen ja SDP:n yleis-, vaali- ja ympäristöpoliittisissa ohjelmissa. Molemmilla suunnilla havaittiin lähdeävän liikkeelle luonnon itseisarvosta, ja retoriikka oli ympäristöpolitiikassa yhtenäistynyt 1960-luvulta 2000-luvulle edettäessä (Liukkonen 2010). Liukkonen työ on tehty ennen tämän työn aineiston julkaisemista. Tämän työn aineistona olevista uusimmista ohjelmista on aiemmin tutkittu esimerkiksi ohjelmien sisältämiä ympäristöteemoja ja puhetapaa (Koivukoski 2015) sekä asiantuntijuutta ja osallistumista ympäristöpoliittisten ohjelmien kirjoitusprosesseissa (Hakko 2014).

1.3 Työn rakenne

Luvussa 2 kuvataan työhön liittyviä tieteenaloja ja sen taustaolettamuksia, kuten arvopohjaa. Luvussa 3 koostetaan työn teoreettinen viitekehys. Sen osina annetaan tarkempi määritelmä arvoille (luku 3.1), esitellään malli ympäristö-ongelmien muodostumisen ja ratkaisemisen prosessista ja sen kytköksistä arvoihin (luku 3.2) ja esitellään lopuksi Schwartzin arvoteoria (luku 3.3). Teoreettiseen viitekehykseen liittyvän tarkastelun tavoitteena on saada kokonaiskuva arvojen ja ympäristöongelmien monista yhteyksistä ja löytää ympäristöpolitiikan tarkastelemiseen sopiva näkökulma. Schwartzin arvoteorian eri elementit taas tukevat vastaamista varsinaisiin tutkimuskysymyksiin; arvojen tyypittely (luku 3.3.1) ja arvokehä (3.3.2) liittyvät tutkimuskysymyksiin 1. ja 2. ja moraalisen universumin käsite (3.3.3) tutkimuskysymykseen 3. Teoreettisesta viitekehyksestä edetään työn aineiston ja menetelmien esittelyyn luvussa 4. Aineiston valinta perustellaan luvussa 4.1, minkä jälkeen esitellään ja perustellaan valittu tutkimusmenetelmä, laadullinen sisällönanalyysi. Sisällönanalyysin eteneminen käydään esimerkein läpi luvussa 4.5. Tulokset esitellään luvussa 5, ja luvussa 6 niitä tarkastellaan kokonaisuutena ja suhteessa aiempaan tutkimukseen. Keskustelussa, luvussa 7, tarkastellaan tuloksia laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa ja käydään läpi työn pohjalta nousevia jatkokysymyksiä.

2 TAUSTA

Tässä luvussa avaan työn tieteidenvälisyyttä ja ympäristökriisin käsitettä sekä kuvaan työn arvopohjaa. Arvopohja pohjautuu paitsi tämän työn tekijän omaan todellisuuskäsitykseen ja arvoihin myös työn kontekstiin: länsimaiseen kulttuuriin, johon kuuluu leimaavana demokratian ja tasa-arvon tavoittelu, ja suomalaiseen yhteiskuntaan.

2.1 Tieteenalat

Ympäristömuutoksen ja -politiikan oppiaineessa käsitellään ympäristön muutoksia ja niiden hallintaa sekä luonnon prosessien että yhteiskunnan näkökulmasta (Helsingin yliopisto 2018b). Näiden näkökulmien yhdistäminen on osa tutkimusasetelmaa myös tässä työssä. Viime vuosina Helsingin yliopistolla¹ on alettu puhua myös kestävyystieteestä², jonka piirteistä erityisesti arvosidonnaisuus ja tieteidenvälisyys näkyvät tässä työssä (Soini 2017). Arvosidonnaisuus yhdessä tieteidenvälisyyden kanssa asettaa tutkimukselle vaatimuksen perusteellisesta reflektiivisyydestä; arvopohja on syytä kirjoittaa auki ja metodologia perustella, kun yhdistellään eri tieteenalojen teorioita ja menetelmiä (Soini 2017).

Arvoja tutkivat monet muutkin tieteenalat, kuten filosofia ja taloustiede (Dietz 2016), mutta tässä työssä arvojen näkökulma on sosiaalipsykologian. Suomen sosiaalipsykologit ry:n (2018) mukaan sosiaalipsykologia tutkii ”vuorovaikutusta yksilön ja hänen sosiaalisen ympäristönsä välillä”. Alan tutkimus tarkastelee siis sekä yksilöä että ryhmää, kuten yhteiskuntaa.

Yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutusta korostaakseni olen valinnut aineiston tarkastelun pohjaksi yksilön arvoja kuvaavan teorian. Vaihtoehtona olisi ollut

---

¹ Tammikuussa 2018 Helsingin yliopistoon perustettiin kestävyystieteiden instituutti HELSUS alan tutkimusta ja tutkijoita yliopistossa yhdistäväksi keskittymäksi (Helsingin yliopisto 2018a).

² Termin *sustainability science* suomenos kestävyytiede on Soinin (2017) ehdotus.

käyttää esimerkiksi kulttuurien arvo-orientaatioita tarkastelevaa teoriaa. Uskon kuitenkin, että yksilön arvoja koskevan teorian valitseminen tekee työstä ymmärrettävän myös sosiaalipsykologiaa tuntemattomalle lukijalle, kuten ympäristötieteilijäkollegoilleni. Yksilön arvoihin liittyvät seikat kulkevat koko työn ajan sivujuonteena mukana esimerkiksi teoriaa esiteltäessä, vaikka työn fokus onkin yhteiskunnassa ja politiikassa.

2.2 Pitääkö ympäristökriisi ratkaista?

Määritettyäni ympäristöongelmat arvokysymyksiksi lienee selvää, että minun on esitettävä perusteluni sille, miksi tämä työ hakee osaltaan ympäristökriisiin ratkaisua eli kohtelee sitä ongelmana. Arvoista keskusteltaessa tullaan (ainakin liberalistisessa yhteiskunnassa) melko nopeasti sellaiseen ajatukseen, että vaikka yksilölle arvoilla voi olla selvä tärkeysjärjestys, yleisemmällä, esimerkiksi yhteiskunnan tasolla tai globaalisti, mitään arvoa ei voida julistaa toista paremmaksi, koska ei ole olemassa auktoriteettia, joka sanelisi tämän (Oksanen 2000). Mikäli jokin arvo julistettaisiin muita arvokkaammaksi, siitä tulisi alisteinen arvottamiselle. Tämä johtaisi jonkinlaiseen kehäpäätelmään siitä, ettei vielä itseasiassa puhuttu arvoista. Arvojen äärellä ollaan pikemminkin silloin, kun on jo monta kertaa peräkkäin kysytty, miksi tämä asioiden tila on parempi tai toivottavampi kuin tuo, ja päädytty lopulta vastaukseen, joka ei enää ole perusteltavissa.

2.2.1 *Tavoitteena romahduksen ja kärsimyksen välttäminen*

Alun perin vuonna 1972 julkaistussa *Kasvun rajat* -raportissa (Meadows ym. 1974) tarkasteltiin varsin kokonaisvaltaisesti koko maailman väestön kasvun ja talouden jatkuvan kasvun tavoittelun ongelmallisuutta luonnonvaroiltaan rajallisella planeetallamme. Raportissa mallinnettiin sitä, miten väestönkasvu ja talouskasvu tulevat kehittymään ja millä tavoin ne nivoutuvat toisiinsa osana kompleksista maailmansysteemiä vuorovaikutuksineen ja takaisinkytkentöineen. Kaikkien mallinuksessa kokeiltujen vaihtoehtojen lopputuloksena oli romahdus ennemmin tai myöhemmin, yleensä ennen vuotta 2100, vaikka systeemiin olisi

lisätty mikä tahansa määrä teknologisia muutoksia (Meadows *ym.* 1974: 144–148). Tämän romahduksen laatua on vaikea ennustaa, mutta jonkinlaista skenaariota hahmoteltiin osin samojen kirjoittajien tekemässä myöhemmässä katsauksessa *Kasvun rajat 30 vuotta myöhemmin*: ”Väestön määrä vähenee nopeasti, ja talous romahtaa sellaiseen muotoon, jota maapallon luonnonjärjestelmät voivat kannatella. Sen myötä ihmisten terveys heikkenee, syntyy konflikteja, ekologista tuhoa ja eriarvoisuus kasvaa rajusti.” (Meadows, Randers ja Meadows 2005: 12).

Mikäli kasvu halutaan pysäyttää vapaaehtoisesti ja romahdus välttää, on ryhdyttävä aktiivisiin toimiin (Meadows *ym.* 1974; Meadows, Randers ja Meadows 2005). Tämä työ lähtee liikkeelle siitä, että kuvatus kaltainen, mahdollisesti yhä lisääntyvää ihmisten ja muiden elävien olentojen kärsimystä sisältävä hallitsemattoman romahduksen skenaario on ei-toivottava, suorastaan kartettava. Kasvun vapaaehtoisen rajoittamisen katsotaan kysyvän ihmiskunnalta ponnistuksia mm. itsekurin, kekseliäisyyden ja sopeutumiskyvyn saralla (Meadows *ym.* 1974: 173), ja arvojen kautta voidaan päästä käsiksi näihin kaikkiin. Työ nojaa myös oletukseen, että ympäristökriisi tai ainakin jotkut sen osaongelmista on ylipäänsä mahdollista ratkaista (eli toimintamme ihmiskunnalle ja muulle luonnolle aiheuttamia vaikutuksia on mahdollista lievittää tai muuttaa).

Lisäksi työssä vaikuttaa ajatus ennalta varautumisen periaatteesta³. Se on päätöksentekoa ja riskinhallintaa koskeva periaate, jossa lähdetään siitä, että ”mikäli tietty käytäntö tai toimintatapa voi aiheuttaa vahinkoa ihmisille tai ympäristölle, eikä asiasta ole saavutettu tieteellistä yksimielisyyttä, kyseessä olevaa käytäntöä tai toimintatapaa ei pidä jatkaa.” Ennalta varautumisen periaatetta sovelletaan muun muassa Euroopan unionin kemikaalien sääntelyä ja elintarvikelainsäädäntöä koskevissa asetuksissa. (Euroopan unioni 2018.) Varovaisuusperiaatteen ajatuksen mukaan ympäristökriisin ratkaiseminen on tavoiteltava tie sen sijaan, että odotettaisiin, kunnes selviää, millaisena

---

³ Myös varovaisuusperiaate, engl. *precautionary principle*

planeettamme kantokyvyn ylittymisestä seuraava mahdollinen romahtaminen toteutuu.

2.3 Arvopohja ja muut taustaoletukset

Tämän työn taustalla on individualistinen, yksilön itseohjautuvuutta ja päätöksentekoa korostava ihmiskäsitys, jonka mukaan ihmisillä on arvot ja kyky valita toimivansa niiden mukaan (mahdollisuuksiensa, kuten yhteiskunnan rakenteiden tai omien resurssiensa, määrittämässä rajoissa). Lisäksi yksilöillä on mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnassa. Työssä tunnustetaan, tunnustetaan ja arvostetaan myös esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevaa moniarvoisuutta, joka tyypillisesti liittyy länsimaisiin demokratioihin (ks. lisää Oksanen 2000). Demokratiaa pidetään tässä työssä hyvänä yhteiskuntajärjestelmänä, sillä sen mielletään tarjoavan jäsenilleen kullekin mahdollisuuden edistää omien arvojensa ja toiveidensa mukaista yhteiskuntaa, kun suuri osa yhteisön jäsenistä voi vaikuttaa päätöksentekoon. Demokratiaan liittyy yhdenvertaisuuden ihanne, joka toteutuessaan takaa jokaiselle yksilölle ja tämän arvoille toisiinsa nähden tasavertaisen aseman. Myös valitun arvoteoreettisen viitekehyksen vuoksi työhön sisältyy varauksia sen suhteen, miltä osin tuloksia voidaan soveltaa länsimaisten demokratioiden ulkopuolella. Työn aineistosuuden vielä käsitellessä Suomen ympäristöpolitiikkaa työ rajautuu siis kaiken kaikkiaan käsittelemään ympäristöpolitiikkaa ja arvoja erityisesti suomalaisessa kontekstissa.

Arvojen määritelmä pitää sisällään sen, että niiden mukainen toiminta tuottaa yksilölle mielihyvää (Schwartz 2012), ja arvot ovat myös yhteydessä hyvinvointiin (Joshanloo ja Ghaedi 2009). Myös siksi käyttäytymisen muuttaminen ympäristöystävällisempään suuntaan arvoihin vaikuttamalla tai arvopohjaisuutta korostamalla on kiinnostava näkökulma ympäristökriisiin ja sen osaongelmien ratkaisuihin. Se voi parhaimmassa tapauksessa tuottaa kestävästä käyttäytymisen muutoksen lisäksi onnellisuutta, mitä pidän tärkeänä, tavoiteltavana arvona.

Koska työ kohdistuu puolueisiin, näen syyn kertoa, että olen Vihreä liitto ry:n jäsen. En kuitenkaan ole ollut mukana ohjelmatyössä tai muussa puolueen konkreettisessa toiminnassa. Jäseneksi minut ovat ohjanneet samat arvot, jotka vaikuttavat myös tämän työn taustalla, ja ne olisivat olleet olemassa (ja vaatisivat selvityksen) myös ilman jäsenyyttä.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Seuraavat luvut käsittelevät työn teoreettista viitekehystä, joka muodostuu kahdesta osasta: ympäristöongelmien muodostumisen ja ratkaisemisen teoreettisia yhteyksiä arvoihin jäsenellään kestävyystieteilijä Risto Willamon (2005) väitöskirjassaan kehittämän ympäristönsuojelun kokonaiskehikon avulla ja arvojen osalta esitellään aineiston käsittelyä ohjannut Schwartzin arvoteoria.

Luvussa 3.1 syvennytään tarkemmin arvojen määritelmään. Se ohjaa jäljempänä arvonilmausten poimimista aineistosta. Luvussa 3.2 syvennytään seikka-peräisemmin arvosidonnaisuuteen ympäristönsuojelun prosessissa. Lisäksi tarkastellaan, mitkä prosessin vaiheet liittyvät ympäristöpolitiikan kenttään. Näistä johdetaan se, että aineistosta etsitään erikseen ympäristöpolitiikan tavoitteita ja keinoja koskevia arvonilmauksia. Schwartzin teorian arvotyypit (luku 3.3.1) ohjaavat havaittujen arvonilmausten tyypittelyä, ja arvokehää (luku 3.3.2) sovelletaan tulosten tarkastelussa. Oman tutkimuskohteensa muodostaa ympäristöpolitiikan moraalinen universumi, jonka teoriaan johdatellaan luvussa 3.3.3.

3.1 Arvot

Schwartzin arvoteoria kuvaa yleismaailmallisia yksilön arvoja ja niiden rakennetta. Kyseinen teoria on sosiaalipsykologiassa laajalti käytetty ja siksi kelpo valinta osaksi teoreettista viitekehystä (mm. Dietz 2016).

Johdannossa (luku 1) arvot määritellään uskomuksiksi, jotka kuvaavat toivottavaa toiminnan lopputulosta tai menettelytapaa. Arvot ovat eräitä perimmäisistä tekijöistä, jotka ohjaavat toimintaamme. Ne pysyvät samoina tilanteesta toiseen ja ohjaavat käytöksen, ihmisten ja tapahtumien arviointia. Arvot voivat olla keskenään ristiriitaisia, ja ne ovat suhteellisia, niin että niiden tärkeysjärjestys yksilön näkemyksissä on olennainen arvojen toimintaa ohjaavan funktion kannalta. Schwartz listaa mainitut ominaisuudet tieteenalansa piirissä laajalti hyväksyttynä käsityksenä arvon määritelmästä. Seuraavat kuusi kohtaa ovat

peräisin Schwartzin teoriasta ja ne esiintyvät myös useissa aikaisemmissa arvoteorioissa. (Schwartz 2012.)

- 1) Arvot ovat *uskomuksia*, jotka ovat erottamattomasti yhteydessä tunteisiin. Arvon aktivoituminen saa aikaan tunnereaktion. Schwartz (2012) käyttää esimerkkinä itsenäisyyttä: Henkilö, jolle itsenäisyys on arvokasta, tulee onnelliseksi voidessaan toteuttaa sitä ja toivottomaksi ollessaan avuton.
- 2) Arvot *kuvaavat toivottua lopputulosta*, joka motivoi toimimaan. Arvot voivat motivoida toimintaa kahdella tavalla: arvot ohjaavat toiminnan laatua ja antavat sille tunneperäisen sysäyksen (Schwartz 1994).
- 3) Arvot *pysyvät verraten muuttumattomina tilanteesta ja toimesta toiseen*. Tämä erottaa arvot esimerkiksi asenteista ja normeista, jotka ovat tilannesidonnaisempia ja liittyvät esimerkiksi tiettyyn kohteeseen tai toimintaan. Arvot taas liittyvät niitä vaalivaan yksilöön. Ne ovat abstrakteja ja olemassa arvioitavasta tilanteesta tai kohteesta riippumatta; mikäli rehellisyys on henkilölle arvokasta, on se arvokasta kaikissa tilanteissa (mikä ei tietenkään yksiselitteisesti johda rehelliseen toimintaan, koska käytökseen vaikuttavat muutkin seikat).
- 4) Arvot *toimivat myös kriteereinä tai standardeina* esimerkiksi päätöksiä, tapahtumia tai henkilöitä arvioitaessa. Yksilö päättää, mikä on hyvää tai pahaa, tavoittelemisen arvoista tai vältettävää, oikeutettua tai oikeudentajun vastaista, sen mukaan, edistääkö tai ehkäiseekö se hänen arvojensa toteutumista hänen ympärillään, esimerkiksi niiden mukaista toimintaa. Emme kuitenkaan yleensä tiedosta arvojen roolia jokapäiväisessä päätöksenteossamme. Tietoisuutemme arvot putkahtavat yleensä silloin, kun harkittu toiminta tai perustelu on tärkeinä pitämämme arvojen kanssa ristiriidassa.
- 5) Arvot ovat *yksilölle tärkeysjärjestyksessä*. Yksilön tärkeinä pitävät arvot ovat siis näin suhteessa toisiinsa. Myös tämä hierarkkisuus erottaa arvot asenteista ja normeista.
- 6) *Toimintaamme ohjaa usean arvon suhteellinen tärkeys yhtä aikaa*. Moni päätös tai toimi liittyy kerrallaan useaan arvoon. Schwartz käyttää esimerkkinä kirkossa käymistä, joka voi pohjautua vaalimiimme

perinteisiin ja yhdenmukaisuuteen liittyviin arvoihin esimerkiksi virikkeisyyden ja hedonismien kustannuksella. Arvovalinta onkin aina eräänlainen kompromissi useiden kilpailevien ja relevanttien arvojen välillä. Arvot vaikuttavat toimintaamme erityisesti silloin, kun pidämme niitä kyseisessä kontekstissa relevantteina.

(Schwartz 1992; Schwartz 2012.)

Arvoille on muilla tieteenaloilla muita määritelmiä – niitä tutkivat omista näkökulmistaan esimerkiksi filosofian aksiologia ja etiikka – mutta tässä työssä käytän sosiaalipsykologian määritelmää, sillä työni keskittyy arvojen rooliin ihmistoiminnassa ja sen muutoksessa osana yhteiskuntaa ja sen muutosta. Sosiaalipsykologia tieteenalana tutkii ihmisyksilöä, tämän mielen muotoutumista sosiaalisesti ja tämän suhdetta ympäristöönsä, kuten yksilöiden, ryhmien ja yhteiskuntien välillä vallitsevia vuorovaikutussuhteita (Suomen sosiaalipsykologit ry 2018).

Arvottamisella viitataan siihen prosessiin, jossa jokin asia tai kohde (kuten tapahtuma tai teko) määritellään esimerkiksi toivottavaksi, hyväksi, ei-toivotuksi tai kartettavaksi. Sitä kuvaavat arvon määritelmässä edellä erityisesti kohdat 2 ja 4. Kohde arvioidaan jonkin sellaisen arvon toteutumisen kannalta, jota subjekti (arvottaja) pitää tärkeänä. Aina ilmauksesta ei käy ilmi, mihin arvoon arvottaminen perustuu. Itse arvo voi jäädä *piiloiseksi* eli *implisiittiseksi*, mutta jonkin asian määrittelemisen esimerkiksi hyväksi tai toivotuksi kielii arvottamisen tapahtuneen.

Arvottaminen on tämän työn viitekehyksessä aina subjektiivista⁴ ja ihmislähtöistä (ks. lisää Pietarinen 2000). Tämä kiteytyy arvon määritelmän kohtaan 5. Sitä, että jokin subjekti *pitää jotakin arvoa itselleen tärkeänä* (myös käytännön päätöksentekotilanteesta irrallaan, vaikka varsinaista arvottamista ei tapahtuisi) kutsun myös kyseisen *arvon vaalimiseksi, arvostamiseksi tai merkityksen antamiseksi arvolle*.

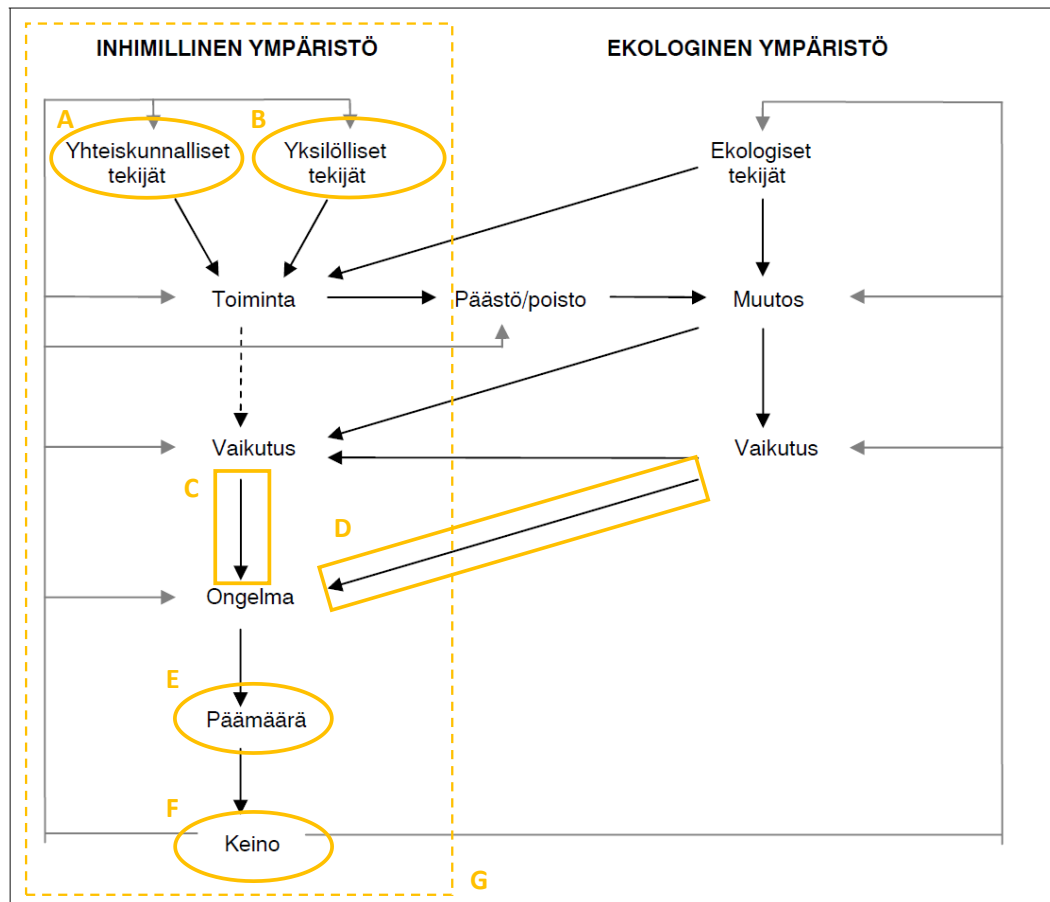
---

⁴ Kirjallisuudessa tätä kutsutaan myös agenttilähtöiseksi arvottamiseksi.

3.2 Arvot ympäristöongelmien muodostumisen ja ratkaisemisen prosessissa

Willamo (2005) on väitöskirjassaan tutkinut ympäristöongelmien syntyä ja ratkaisemista ja koonnut siihen liittyviä tekijöitä malliin, jota hän kutsuu ympäristönsuojelun kokonaiskehikoksi (Kuva 1, mustat ja harmaat elementit). Kehikon avulla voidaan tarkastella myös arvojen ja arvottamisen osuutta ympäristöongelman synnyn ja ratkaisemisen prosessin eri vaiheissa (Kuva 1, oranssit elementit). Willamo korostaa mallillaan, että ympäristöongelmien syntymiseen ja ratkaisuun vaikuttavat sekä luonnontieteelliset lainalaisuudet että ihmistoiminta ja kulttuuri. Kehikossa kuvataan ympäristöongelman syntyä ekologisessa ja inhimillisessä ympäristössämme sekä näiden välisessä vuorovaikutuksessa. (Willamo 2005.)

Ympäristönsuojelun kokonaiskehikossa kuvatussa prosessissa ympäristöön kohdistuva toiminta aiheuttaa ympäristössä muutoksen. Yksilölliset ja yhteiskunnalliset tekijät esiintyvät kehikossa ihmistoiminnan taustalla vaikuttavina syinä. Syntyneen muutoksen vaikutukset arvotetaan kehikon inhimillisen ympäristön puolella ja vasta sen jälkeen ympäristömuutos mahdollisesti määritellään ongelmaksi. (Willamo 2005.) Kuvassa 1 kehikkoon on lisätty arvottamisen prosessia kuvaamaan oranssit suorakaiteet sekä muita arvojen ilmenemisen paikkoja kuvaamaan oranssit soikiot.

Kuva 1. Ympäristönsuojelun kokonaiskehikko. Ympäristöongelman rakentumista kuvaavat mustat nuolet ja ympäristönsuojelukeinoja harmaat nuolet (Willamo 2005). Kirjoittajan lisäämät oranssit elementit kuvaavat arvottamista prosessissa.

Arvot esiintyvät kehikossa ympäristömuutosta aiheuttavan toiminnan taustatekijöinä (A, B), vaikutusten arvottamisen prosessissa (C, D) sekä päämäärän (E) ja keinojen (F) valitsemisessa. Näistä ennen kaikkea päämäärän ja keinon voidaan katsoa liittyvän ympäristöongelman ratkaisemiseen, esimerkiksi ympäristöpolitiikkaan. Ne liittyvätkin tiiviisti myös poliittisten ohjelmien analyysiin tässä työssä. Katkoviivalla piirretty suorakaide (G) sulkee sisäänsä kaikki edellä mainitut kohdat ja kuvaa paradigmaa, joka arvojen pohjalta muodostuu.

A & B: Yksilölliset ja yhteiskunnalliset tekijät

Toiminnan yksilölliset ja yhteiskunnalliset tekijät on havainnollisuuden vuoksi kuvattu mallissa erillisinä – esimerkiksi arvot mainitaan vain yksilöllisten tekijöiden yhteydessä ja politiikka taas yhteiskunnallisten – mutta Willamo tunnistaa yksilöllisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden erottelun ja rinnastuksen

vääristäväksi ja kehottaa niiden dialektiseen huomioimiseen (Willamo 2005: 201–203). Willamo (2005) mieltää yhteiskunnan yksilöistä koostuvana ylemmän systeemitason yksikkönä, jonka osia yksilöt ovat. Arvojen tapauksessa onkin selvää, että näiden tekijöiden välillä vallitsee vuorovaikutuksia; kulttuuri ja lähipiiri vaikuttavat yksilön arvoihin ja yksilö on mukana muokkaamassa yhteiskuntansa ja läheistensä arvoja (Puohiniemi 2011). Lisäksi mainitut tekijät on havainnollisuuden vuoksi asetettu kehikossa vain ympäristömuutoksia aiheuttavien toimien taustalle, vaikka ne todellisuudessa vaikuttavat myös muissa prosessin vaiheissa. Yksilölliset ja yhteiskunnalliset tekijät ilmentävät erityisesti edellisen luvun arvon määritelmän kohtia 2, 4 ja 6 (ks. luku 3.1).

C & D: Ympäristömuutoksen arvottaminen

Ympäristömuutoksen arvottaminen ongelmaksi liittyy erityisesti arvojen määritelmän kohtaan 4 eli arvojen rooliin kriteereinä ja standardeina, joilla tilanteita ja tapahtumia arvioidaan. Havainnollistan muutamalla esimerkillä tätä ympäristöongelman muodostumisen arvosidonnaisuutta.

Esimerkiksi sopii *rehevöityminen*, joka aiheuttaa eri ekosysteemeissä hyvin erilaisia tapahtumaketjuja, jotka hyödyttävät tiettyjä elämänmuotoja ja haittaavat toisia. Sen määritelmä Ympäristösanakirja Endicin mukaan on ”Ravinteitten runsastuminen ja siitä johtuva biomassan kasvu, varsinkin vesiympäristöistä puhuttaessa” (Suomen Ympäristökeskus ja Ilmatieteen laitos 2004). Maanviljelyssä lisäämme pellolle ravinteita toiveenamme biomassan kasvun lisääntyminen. Pellon ”rehevöityminen” on ihmisen kannalta toivottava muutos, sillä biomassalla tarkoitetaan siellä satoa. Peltojen lannoittaminen on kuitenkin johtanut myös monien Suomen sisävesien ja Itämeren rehevöitymiseen, jota taas pidämme huonona kehityksenä. Itämeri tai järvet muuttuvat ravinnelisäyksen seurauksena niin, että olosuhteet haittaavat osaa lajeista, jotka ennen viihtyivät niissä. Samaan aikaan ravinnelisäys on eduksi toisten lajien esiintymiselle – esimerkiksi vähäravinteisessa järvessä viihtyvä nuottaruoho saa väistyä ahdinparran ja järviruo’on tieltä ja sinileväesiintymät runsastuvat. Mikäli jälkimmäiset eliöt saisivat päättää, ne kannattaisivat rehevöitymistä. Ihmiset kuitenkin pitävät sitä laajasti torjumisen arvoisena.

Toinen esimerkki on ilmakehän kasvihuonekaasujen lisääntymisestä johtuva *ilmaston lämpeneminen*, jonka dynamiikan ymmärsi ensimmäisenä Arrhenius (1896), ja myöhemmin myös fossiilisten polttoaineiden vaikutuksen ilmiön voimistajina. Arrhenius piti muutosta myönteisenä kasvavien satojen ja miellyttävämpien elinolojen johdosta (Uppenbrink 1996). Nykyään ilmastonmuutos nähdään laajalti ongelmana esimerkiksi siksi, että se lisää sään ääri-ilmiöitä, kuten kuivuutta ja myrskyjä, ja aiheuttaa näin vaaraa esimerkiksi ihmiselle. Lisäksi ilmastonmuutos muuttaa elinympäristöjä ja uhkaa siten myös useiden muiden nykyisten lajien olemassaoloa. Yhtä totta on myös se, että lämpenevä ilmasto kasvattaa satoja tietyillä alueilla ja on eduksi osalle lajeista.

E & F: Ympäristöongelman ratkaisu

Koska ihminen ja ihmisistä koostuva yhteiskunta määrittää ympäristöongelman, se määrittää myös sen ratkaisemisen tarpeen ja tavoitteet (Willamo 2005: 216). Jälleen arvot toimivat tavoitteina ja kriteereinä arvon määritelmän kohtien 2 ja 4 mukaisesti. Millainen on hyvä ympäristön tila? Millainen toiminta on mielestämme oikein tai oikeutettua? Lisäksi ympäristöongelman ratkaisemiseen liittyy keinojen valitseminen. Millä perustein jokin keino on paras ongelman ratkaisemiseksi? Yrittäessämme arvioida, millainen toiminta ympäristömme suhteen on oikein, hyvää tai vältettävää, törmäämme jatkuvasti kompleksisuuteen: monimutkaiset asetelmat eivät pelkisty oikea-väärä-akselille. Tämä ongelma on yksi kestävyystieteen keskeisimmistä ja se on kiteytetty hyvin esimerkiksi Rittelin ja Webberin (1973) jo 1970-luvulla luomaan *wicked problem* -käsitteeseen.

Niiniluoto (2000) käsittelee arvoja ja eettistä pohdintaa osana rationaalista ympäristöpolitiikkaa sekä arvo-opillisesta näkökulmasta että normatiivisesti ja muodostaa seuraavan yhtälön:

$$\text{ympäristöpolitiikka} = \text{ympäristötutkimus} + \text{ympäristöetiikka}.$$

Hänen mukaansa rationaalisen politiikan tulee siis perustua ympäristötutkimuksen tuottamaan tietoon ympäristön tilasta ja sen muutoksesta, kuten siitä, miten ihmistoiminta vaikuttaa ympäristöön. Ja sen tulee perustua harkintaan siitä,

millaiset ovat ympäristöpolitiikan päämäärät ja moraaliset rajoitukset sen keinoihin liittyen. (Niiniluoto 2000.)

Juuri näissä prosessin vaiheissa – päämäärien ja keinojen valinnassa – tapahtuva arvottaminen on fokuksena tämän työn aineiston tarkastelussa. Aineistosta löytyvät arvonilmaukset jaotellaan ympäristöpolitiikan tavoitteita ja keinoja koskeviin arvoihin, joista erityisesti tavoitteisiin liittyvillä ajatellaan olevan selitysvoimaa suhteessa siihen, miten eduskuntapuolueet arvottavat ympäristöä ja luontoa. Se taas edelleen määrittelee sitä, millainen on esimerkiksi yksilöiden, yritysten, muiden yhteisöjen ja viranomaisten suhde ympäristöön (Niiniluoto 2000).

G: Arvojen paradigma

Kuvaan 1 katkoviivalla piirretty suorakaide viittaa lisäksi siihen, miten arvojen pohjalta muodostuu paradigma, joka yhdistää kaikkia näitä arvojen ilmenemispaikkoja ympäristönsuojelun kokonaiskehikossa. Koska arvot ovat aina kulttuurissa yleisesti hyväksytyjä positiivisia ihanteita (Puohiniemi 2011), olisi yllättävää, jos samat arvot eivät vaikuttaisi prosessin eri vaiheissa. Uskonkin, että esimerkiksi ympäristöpolitiikan arvojen tutkiminen antaa tietoa myös prosessin muissa vaiheissa tapahtuvasta arvottamisesta ja tietoa voidaan näin käyttää myös kokonaiskuvan kehittämiseksi yhteiskunnassa vallitsevista ajattelutavoista. Tämä arvojen paradigmaluonne kytkeytyy kiinteästi myös työn laajempaan tavoitteeseen ympäristökriisin ratkaisemisesta. Systeemiajattelussa paradigma eli vallitseva ajattelutapa nähdään keskeisenä osana tarkasteltavaa systeemiä. Se koostuu jaetuista uskomuksista ja oletuksista, joita ei yleensä lausuta ääneen. Näiden uskomusten ja oletusten pohjalta määrittyvät esimerkiksi systeemin rakenne, tavoitteet, rajoitukset ja siinä vallitsevat säännönmukaisuudet. Paradigma nähdään myös hyvänä vipupisteenä tuon systeemin muuttamiselle. (Meadows 2009: 162–165.) Tässä työssä tarkasteltavana systeeminä on yhteiskunta, jossa ympäristöongelmat muodostuvat ja jossa niitä ratkaistaan. Arvoja pidän mainitun kaltaisina systeemin toimintaa määrittelevinä uskomuksina, yhteisesti yhteiskunnassa melko jaettuina periaatteina ja vallitsevana ajattelutapana.

Paradigman – kuten arvojen – parempi ymmärtäminen voi olla ensiaskeleksi sen ja koko systeemin toiminnan muuttamiseen.

Ihminen ympäristönsuojelun kokonaiskehikossa

Ympäristönsuojelun kokonaiskehikossa ihminen kuuluu kehikon molempiin ympäristöihin, inhimilliseen ja ekologiseen, mutta kumpaankin eri tavoin. Inhimilliseen ympäristöön lukeutuu ”ihmisyksilöiden toiminnan henkinen, tiedostava ulottuvuus sekä yhteiskunta ja kulttuuri toimintoinen ja rakenteinen” ja myös arvot. (Willamo 2005: 200). Ekologisessa ympäristössä ihmisellä on rooli ”lajina lajien joukossa”. Kuitenkin myös arvot juontavat Schwartzin teorian mukaan juurensa ihmisten ja ihmisryhmien tarpeisiin ja elämän perusedellytyksiin ja tässä mielessä liittyvät myös ihmiseen lajina tämän fysiologisten tarpeiden kautta.

3.3 Schwartzin arvoteoria

Schwartz on jo neljällä (Schwartz 2017) vuosikymmenellä tehnyt laajaa tutkimusta arvojen teorian kehittämiseksi ja erityisesti sen selvittämiseksi, voiko arvoissa ja niiden rakenteessa olla universaaleja eri kulttuureille yhteisiä piirteitä. Teoriansa⁵ viimeisimpänä versiona Schwartz kollegoineen (2012) julkaisi 19 universaalien arvotyyppien joukon. Kuhunkin tyyppiin kuuluu edelleen useita toisilleen läheisiä arvoja, joiden merkitys näyttäytyy samanlaisena ihmisille eri puolilla maailmaa. Schwartzin arvoteoria sisältää sekä arvojen luokittelun arvotyyppeihin että rakenteen, joka liittyy arvojen välisiin dynaamisiin vuorovaikutussuhteisiin. Schwartzin 19 arvotyyppiä sekä arvojen yhdessä muodostama järjestelmä, arvokehä, esitellään tässä luvussa. Jäljempänä teoria ohjaa aineiston analyysin etenemistä. (Schwartz ym. 2012.)

Schwartz on perustanut olettamuksensa arvojen universaaliudesta siihen, että arvot kumpuavat sellaisista elämän perusedellytyksistä ja tarpeista, jotka ovat samanlaisia ihmisyksilöille ja -ryhmille maailman eri kolkissa ja eri aikoina.

---

⁵ Tässä esittelystä Schwartzin arvoteoriasta käytetään alan tutkimuksessa myös nimityksiä *arvotypologia* tai *arvomalli*

Ihmisyksilöillä on tietyt biologiset tarpeet. Lisäksi järjestynyt sosiaalinen vuorovaikutus yksilöiden välillä, ryhmien selviytyminen ja niiden välinen yhteistyö edellyttävät arvoja. (Schwartz 1992, Schwartz ym. 2012.) Arvot ovat siis yksilöiden ja yhteisöjen ikaikaisten tarpeiden kognitiivinen representaatio. Niillä on edelleen kielellinen representaatio, joka on tarvittu näiden tarpeiden kommunikointiin – joskaan ei ole itsestään selvää, että arvoista keskusteleminen olisi helppoa (Satterfield 2001). Schwartzin arvot vastaavat aina yhteen tai useampaan näistä ihmisten selviämisen ja hyvinvoinnin perusedellytyksistä. (Portman 2014; Schwartz & Bilsky 1987; Schwartz 1992; Schwartz 2012.)

Schwartz ym. (2012) toteavat, että 19-tyyppisen jaottelun lisäksi myös teoriasta aiemmin julkaistua 10-tyyppistä versiota voidaan edelleen käyttää tutkimuksen lähtökohdaksi, sillä jaottelut ovat palautettavissa toisiinsa; 19 uudesta arvotyyppistä oli edelleen mahdollista muodostaa aiemmat 10 arvotyyppiä. Samoin on mahdollista käyttää vielä yleisemmän tason arvojen jaottelua neljään tai jopa kahteen ulottuvuuteen. Jaottelu tulee valita tutkimuskohteen mukaan. Esimerkiksi ympäristöystävällisen käytöksen tutkimuksessa Schwartz ym. (2012) suosittavat käytettäväksi teorian hienojakoisinta versiota eli jakoa 19 arvotyyppiin (Schwartz ym. 2012), ja näin toimitaan myös tässä työssä. Lisäksi työn arvoteoreettiseen viitekehykseen on sisällytetty kolme sellaista arvotyyppiä, jotka eivät lukeudu Schwartzin universaalien arvojen teoriaan, mutta jotka on perusteltua sisällyttää arvotutkimukseen suomalaisessa kontekstissa.

3.3.1 Arvotyyppit

Schwartzin 19 arvotyyppiä ovat itseohjautuvuus ajattelussa, itseohjautuvuus toiminnassa, virikkeisyys, mielihyvä, suoriutuminen, valta suhteessa resursseihin (valta–resurssit), valta suhteessa toisiin ihmisiin (valta–dominanssi), maine, henkilökohtainen turvallisuus, yhteiskunnallinen turvallisuus, perinteet, yhdenmukaisuus ihmissuhteissa, yhdenmukaisuus suhteessa normeihin (yhdenmukaisuus-normit), nöyryys, universalismi–luonto, universalismi–huolenpito, universalismi–suvaitsevaisuus, hyväntahtoisuus–huolenpito ja

hyvätahtoisuus–luotettavuus⁶ (Schwartz ym. 2012). Osa arvotyyppien nimistä on kaksiosaisia. Se johtuu siitä, että ne on muodostettu jakamalla Schwartzin aiemmista kymmenestä arvotyyppistä. Esimerkiksi universalismiarvotyyppin määritelmä aiemmassa jaottelussa oli ”kaikkien ihmisten hyvinvoinnin ja luonnon ymmärtäminen, arvostaminen, suvaitseminen ja suojeleminen” (Helkama 2015: 259). Teorian uudessa versiossa aiemmat universalismiarvot jakautuvat kolmeen tyyppiin: universalismi–luonto, universalismi–huolenpito ja universalismi–suvaitsevaisuus. Samantapainen jako tehtiin yhdenmukaisuus-, turvallisuus- ja hyväntahtoisuusarvotyypeille.

Koska Schwartz on teoriassaan pyrkinyt löytämään sellaisia yleismaailmallisia arvoja, joille annetaan samanlaisia merkityksiä eri kulttuureissa, teoriasta on jätetty pois joitain vain tietyissä kulttuureissa tai muuten vaihtelevasti esiintyneitä arvotyyppijä. Tämä rajaus on ymmärrettävä, kun huomioidaan tavoite kehittää kulttuurienvälistä arvojen vertailua mahdollistava mittari. Portman (2014) sovelsi väitöksessään Schwartzin arvoteoriaa politiikan tutkimukseen sisällönanalyysin keinoin tutkiessaan Suomen hallitsijoiden puheissa esiintyneitä arvoja vuosina 1809–2000 (Portman 2014). (Portman käyttää väitöksessään Schwartzin aiempaa, 10 arvotyyppin, jaottelua.) Hän sisällytti tarkasteluunsa myös kolme suomalaiselle keskeistä arvotyyppiä Schwartzin arvotyyppien ohelle. Suomalaiset arvotyyppit ovat työarvot, henkisyysarvot ja koulutusarvot. Otin nämä kolme ei-universaalia arvotyyppiä mukaan myös tähän työhön, koska työ rajautuu suomalaisen ympäristöpolitiikan tarkasteluun, enkä nähnyt perusteltua syytä jättää niitä pois.

Taulukko 1 on koottu Schwartzin 19 arvotyyppiä, niiden kuvaukset ja esimerkkejä yksittäisistä arvoista, jotka kuuluvat kyseiseen tyyppiin. Taulukon esimerkkiarvot on koottu eri lähteistä ja niitä on mukautettu aikaisemman 10-tyyppisen jaottelun pohjalta uuteen 19-tyyppiseen jaotteluun. Esimerkkiarvot on sijoitettu uuteen jaotteluun tämän työn kirjoittajan näkemyksen mukaisesti. Jotkut arvot saavat eri

---

⁶Schwartzin (1994) mukaan mikä tahansa arvojen jaottelu luokkiin on keinotekoinen, sillä mahdollisia yksittäisiä arvoja lienee todellisuudessa olemassa rajaton määrä. Samasta syystä arvoja on kuitenkin myös mielekästä ja käytännöllistä tarkastella jaettuna rajattuun määrään luokkia, siis arvotyyppien tai esimerkiksi laajempien pääulottuvuuksien (ks. jäljempää) tasolla (Schwartz 1994). Myös kehämäinen jatkumo (ks. seuraava luku) tavoittaa jotain tuosta rajattomuudesta.

merkityksiä eri kulttuureissa. Esimerkiksi terveys on tässä sijoitettu suomalaisten tutkimusten mukaisesti turvallisuusarvotyyppiin (Helkama 2015). Lisäksi taulukkoon 1 on lisätty kolme suomalaista arvotyyppiä.

Taulukko 1. Schwartzin 19 universaalia arvotyyppiä⁷ ja kolme suomalaisella esiintyvää arvotyyppiä. (Schwartz 2017; Schwartz ym. 2012; Helkama 2015; Helkama & Seppälä 2004; Portman 2014; Kärki 2015; Hietalahti ym. 2018.)

Arvotyyppi	Päämäärä (Schwartz ym. 2012)	Esimerkkiarvoja
Itseohjautuvuus–ajattelu	Vapaus itsenäiseen ajatteluun ja omien kykyjen vaalimiseen	Itsenäinen ajattelu, luovuus, uteliaisuus, itsekunnioitus (Suomessa itseohjautuvuusarvo; Helkama 2015)
Itseohjautuvuus–toiminta	Vapaus määrätä teoistaan	Omien tavoitteiden valitseminen, omasta elämästä päättäminen, itsenäinen toiminta
Virikkeisyys	Jännitys, uutuus ja vaihtelu elämässä	Jännittävä elämä, monipuolinen elämä, uskaliaisuus, muutoshakuisuus
Mielihyvä (myös hedonismi)	Omaehtainen mielihyvä ja aistinautinto	Mielihyvä, elämästä nauttiminen, nautinnonhalu (Portman 2014), elämänilo (Kärki 2015)
Suoriutuminen	Henkilökohtainen menestys sosiaalisten mittapuiden mukaan	Kunnianhimo, menestys, tunnustus, lahjakkuus (Helkama 2015), älykkyys (Suomessa suoriutumisarvo; Helkama 2015)
Valta–resurssit	Valta, joka perustuu materiaaliin ja yhteiskunnallisiin resursseihin	Varakkuus, yhteiskunnallinen asema
Valta–dominanssi	Valta suhteessa muihin, ihmisten hallitseminen	Vaikutusvalta, arvovalta, auktoriteetti
Maine	Turvallisuus ja valta, jotka ovat seurausta nöyryytyksen välttämisestä ja julkisuuskuvan säilyttämisestä	Kunnioitus muilta, arvokas kohtelu muilta, julkisuuskuvan säilyttäminen
Turvallisuus–henkilökohtainen	Oma ja lähiympäristön turvallisuus	Puhtaus, yhteenkuuluvuuden tunne, palvelusten vastavuoroisuus, siisteys, terveys (Suomessa turvallisuusarvo; Helkama 2015)
Turvallisuus–yhteiskunnallinen	Turvallisuus ja vakaus yhteiskunnassa laajemmin	Kansallinen turvallisuus, yhteiskunnan vakaus, yhteiskunnan järjestys
Perinteet	Kulttuurin, perheen ja uskonnon välittämien tapojen ja aatteiden säilyttäminen ja suojeleminen	Perinteiden kunnioitus, hartaus
Yhdenmukaisuus–normit	Normien, lakien ja muiden sääntöjen noudattaminen	Tottelevaisuus, lainkuuliaisuus

⁷ Suomenokset mainittujen lähteiden lisäksi Klaus Helkama, Jan-Erik Lönnqvist ja Martti Puohiniemi.

Arvotyyppi	Päämäärä (Schwartz ym. 2012)	Esimerkkiarvoja
Yhdenmukaisuus– ihmissuhteet	Ihmisten vahingoittamisen tai loukkaamisen välttäminen	Kohteliaisuus, itsekuri, vanhempien ja vanhojen ihmisten kunnioittaminen
Nöyryys	Oman merkityksettömyyden tunnistaminen suuressa mittakaavassa	Vaatimattomuus, nöyryys, oman elämänosan hyväksyminen
Universalismi– luonto	Luonnon suojeleminen	Ympäristönsuojelu, yhteys luontoon, luonnon (ja taiteen) kauneus
Universalismi– huolenpito (myös välittäminen)	Sitoutuminen yhdenvertaisuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja kaikkien ihmisten suojeluun	Tasa-arvo, yhdenvertaisuus, maailmanrauha, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, kohtuullisuus
Universalismi– suvaitsevaisuus	Niiden hyväksyminen ja ymmärtäminen, jotka ovat erilaisia kuin itse	Suvaitsevaisuus, laajakatseisuus, avarakatseisuus, viisaus ja harkitsevuus
Hyväntahtoisuus– huolenpito	Omistautuminen lähipiirin ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen	Avuliaisuus, anteeksiantavaisuus
Hyväntahtoisuus– luotettavuus	Luotettavuus ja vastuullisuus suhteessa lähipiiriin	Uskollisuus, vastuullisuus, luotettavuus, rehellisyys
Suomalaiset arvotyypit		
Työ	Oma-aloitteinen erinomaisuus ja taitavuus sekä kurinalaisuus (Portman 2014, suomennos oma)	Ahkeruus, täsmällisyys, tunnollisuus, järjestelmällisyys, pitkäjänteisyys, säästäväisyys (Helkama 2015); sääntillisyyden, suunnitelmallisuus, määrätietoisuus ja sisu (Helkama & Seppälä 2006); sinnikkyys (Portman 2014)
Henkisyys	Henkisen ja sisäisen elämän tärkeys ulkoisen ja materiaalisen elämän sijaan	Henkinen ja hengellinen elämä, elämän mielekkyyden ja tarkoitus, irtautuminen maailman huolista ja murheista, uskossa pitäytyminen (Helkama & Seppälä 2006).
Koulutus (Portman 2014)	Sivistyksen ja oppimisen tavoittelu	Koulutus/kasvatus, tiedon tavoittelu, taitojen hankkiminen, intellektuaalinen elämä (sisältäen ajattelun sekä älyllisen ja sivistyksellisen toiminnan) (suom. Kärki 2015)

Työhön liittyvät arvot ovat suomalaisilla esiintyvä arvojoukko. Esimerkiksi amerikkalaisissa arvotutkimuksissa ahkeruus on voitu ongelmitta liittää kunnianhimoon ja se asettuu siis suoriutumisarvotyyppiin. (Helkama 2015: 144.) Suomessa työhön liittyvät arvot ovat kuitenkin osoittautuneet omaksi arvotyyppikseen ja asettuvat valta- ja suoriutumisarvojen välimaastoon (Myyry ja Helkama 2001; Helkama 2015: 144).

Henkisyysarvot (myös hengellisyys, käsitteitä pohtinut Portman 2014: 28–30) olivat mukana Schwartzin teorian varhaisessa versiossa, mutta ne jätettiin pois, koska ne saivat erilaisia merkityksiä eri kulttuureissa (Schwartz 2012). Suomalaisissa tutkimuksissa henkisyysarvot kuitenkin erottuivat omaksi arvotyypikseen universalismi- ja hyväntahtoisuusarvojen joukkoon (Myyry ja Helkama 2001; Helkama ja Seppälä 2006: 134).

Koulutusta on pidetty osana suomalaisten kansallista omakuvaa ja sillä on arvon kaltainen asema kulttuurissamme (Helkama 2015: 186, Portman 2014: 30).

Ainakin teoreettisesti ympäristöystävällisiä tekoja, ympäristönsuojelua ja ympäristöpolitiikkaa on mahdollista perustella lähes mistä tahansa arvotyypistä käsin. Siinä, missä kansalaisen kasvissyönnin taustalla voi olla esimerkiksi ilmastonsuojeluun, omaan terveyteen tai eläinten oikeuksiin liittyviä arvoja, voitaisiin ilmastopolitiikkaa valtakunnallisessa keskustelussa perustella esimerkiksi vuodenaikojen tai talviurheiluperinteen säilyttämisellä, kansallisella tai kansainvälisellä turvallisuudella, yhteisvastuulla tai pohjoisten eliölajien itseisarvolla.

Itseisarvoista ja välinearvoista

Arvot voidaan jaotella niiden roolin mukaan itseis- ja välinearvoihin. On siis olemassa myös sellaisia arvoja, jotka saavat merkityksensä siitä, että ne toimivat välineinä jonkin toisen arvon saavuttamiseksi. Mikä tahansa yksittäinen arvo voi toimia välinearvona toiselle (Helkama 2015: 144). Myös ympäristökeskustelussa voi esiintyä välinearvoja, jotka eivät itsessään kannaa arvoa arvottajalle, vaan joita pidetään tärkeinä jonkin toisen arvon toteutumisen kannalta. Esimerkiksi itse luonnon suojelemista voidaan pitää niin itseisarvona (Schwartzin universalismituonto-arvotyypin arvot) kuin tärkeänä toisenkin arvon kautta, eli kun ympäristönsuojelua motivoivat muut arvotyypit.

Ympäristöystävällisen toiminnan lopputuloksen kannalta ei välttämättä ole väliä sillä, onko sitä motivoinut itseis- vai välinearvo. Jos kuitenkin halutaan saada tietoa ja ymmärrystä arvojen ja ympäristönsuojelun suhteesta, voi olla hyödyllistä

tunnistaa välinearvon taustalla vaikuttava itseisarvo. Tähän pyritään myös tämän työn aineiston analyysissä, sikäli kun itseisarvot ovat aineistosta tunnistettavissa. Yksilön tasolla välinearvon altistaminen vielä kerran kysymykselle ”Miksi tämä on tärkeää?” johtaa sen taustalla merkitsevän itseisarvon paljastumiseen. Tämänkaltainen ajatuskoe voi johtaa paitsi perusteellisempaan ja kestävämpään argumentaatioon myös itsetuntemuksen lisääntymiseen. Miksi jälkimmäinen olisi tärkeää? Lisäämällä ymmärrystä omista arvoistamme meidän on mahdollista tehdä elämästämme paremmin niitä noudattelevaa ja tulla siten onnellisemmiksi, koska arvojen toteutuminen omassa toiminnassa tuottaa onnellisuutta. Tässä ainakin kirjoittaja kohtaa itselleen sellaisenaan arvokkaan asian, siis itseisarvon, joka on onnellisuus. Jos lopputulema ei tyydytä lukijaa, voi hän jatkaa kysymällä vielä: miksi onnellisuus on tärkeää?

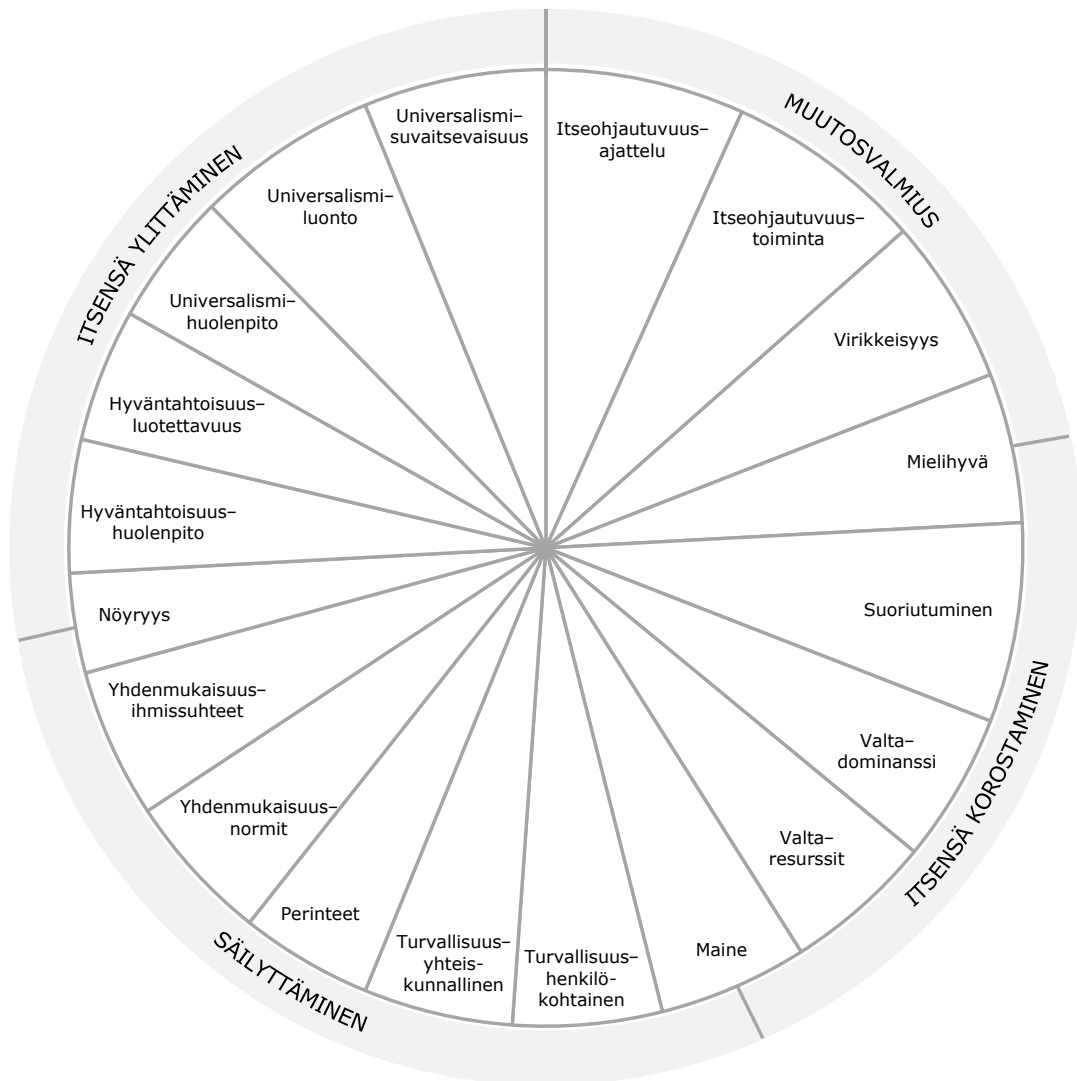
3.3.2 Arvokehä: arvot muodostavat järjestelmän

Schwartzin arvoteorialle on edeltäjiinsä nähden omaleimaista, että luokittelun lisäksi se tarkastelee arvoja järjestelmänä⁸ – kehämäisenä jatkumona (Helkama 2015: 88). Schwartzin arvokehä (Kuva 2) on psykologisesti muodostuva kaksiulotteinen kehämäinen järjestelmä, jolla on tiettyjä säännönmukaisuuksia (Helkama 2015: 88; Borg, Bardi ja Schwartz 2017). Se perustuu niiden merkitysten välisiin korrelaatioihin, joita koehenkilöt ovat antaneet tutkimuksissa erilaisille arvoille. Kehä on muodostettu vastausaineistoista nk. moniulotteisella asteikoinnilla ja siitä edelleen yksinkertaistamalla visuaalisesti havainnolliseksi malliksi. Tässä kappaleessa syvennytään juuri arvojen kehämäiseen rakenteeseen⁹.

---

⁸ Tässä osassa arvoteoriaa toteutuvat kokonaisvaltaisen ajattelun periaatteet (ks. lisää Willamo ym. 2018), kun yksittäiset arvot kytketään osaksi laajempaa, yksilön kaikkien arvojen muodostamaa kokonaisuutta ja huomioidaan eri arvojen väliset suhteet.

⁹ Tätä arvojen universaalia rakennetta ei pidä sekoittaa siihen tärkeysjärjestykseen, jonka yksilö tai yhteisö antaa omille arvoilleen. Henkilökohtainen arvojen tärkeysjärjestys on hierarkia, jonka yksilö tai yhteisö arvoista muodostaa, ja joka ohjaa hänen käytöstään.

Kuva 2. Arvokehä. Kehä esittää Schwartzin arvotyypit suhteessa toisiinsa. Vierekkäisten arvotyyppien sisältämät arvot ovat sisällöltään samankaltaisia ja useimmin samalle henkilölle tärkeitä, kun taas kehän vastakkaisilla puolilla sijaitsevat arvot yleensä eivät. (Mukaiilu Ciecuch ym. 2014.) Universalismi- ja hyväntahtoisuusarvotyyppien järjestys on tässä esitetty Hietalahden ym. (2015) suomalaistutkimuksen mukaan ja se poikkeaa Schwartzin ym. (2012) esittämästä.

Kehän samalla puolella sijaitsevat arvot ovat toisilleen läheisiä; vierusarvot ovat usein samalle henkilölle tärkeitä (eli korreloivat tilastollisessa analyysissä) ja niiden taustalla vaikuttavatkin samankaltaiset käyttäytymistä suuntaavat motivaatiotekijät, esimerkiksi itsen korostaminen toisten ihmisten sijaan. Arvot voivat olla myös toisilleen vastakkaisia. Kehällä kaukana toisistaan sijaitsevat arvot eivät yleensä ole samalle henkilölle yhtä aikaa tärkeitä vaan asettuvat toiminnassa tai päätöksentekotilanteessa pikemminkin ristiriitaisiksi.

Hyväntahtoisuus–huolenpito-arvojen vaalimiseen liittyvä toiminta, kuten anteliaisuus, on tavallisesti psykologisesti ristiriidassa vastakkaisen arvon, kuten valta-resurssi-arvoihin liittyvän henkilökohtaisen omaisuuden kartuttamisen, kanssa. Abstraktin pohdinnan tasolla tai tilanteen vaihtuessa sama ihminen voisi pitää sekä omaisuuden kartuttamista että anteliaisuutta kelpo ihanteina. Tietyissä valintatilanteissa tarkasteltuna ne voivat kuitenkin asettua edellä kuvattuun tapaan vastakkain. Kuvassa 2 luokkien rajat on suoristettu ja sektorit asetettu suunnilleen samankokoisiksi, jotta mallista saataisiin mahdollisimman havainnollinen. Kehän vastakkaisten puolten arvot eivät siksi aina ole kaikkein voimakkaimmin ristiriitaiset, vaikka niiden välillä vallinneekin vastakkainasettelu (Schwartz *ym.* 2012). Arvokehän on havaittu toistuvan myös poliittisten arvojen kontekstissa (Schwartz *ym.* 2014).

Myös arvojen vastakkainasettelut esiintyvät melko yleismaailmallisesti, etenkin pääulottuvuuksien (muutosvalmius–säilyttäminen, itsensä korostaminen – itsensä ylittäminen) tasolla tarkasteltuna (Schwartz 2012). Arvojen järjestelmäluonne on havaittu myös tutkittaessa arvojen muutosta ainakin länsimaissa (ks. Bardi & Goodwin 2011; Bardi *ym.* 2009; Maio *ym.* 2009). Sillä tarkoitetaan eri arvojen tärkeyden muutosta yksilölle. Tietyn arvon muuttuessa yksilölle tärkeämmäksi havaittiin myös sen vierusarvoissa samansuuntaista muutosta. Samoin vastakkaiset arvot muuttuivat tällöin vähemmän tärkeiksi, ja kyseisen akselin suhteen kohtisuorassa sijaitsevilla arvoilla ei tapahtunut muutosta.

Schwartzin arvoteoria on saanut laajasti vahvistusta empiirisessä tutkimuksessa (Schwartz 2017). Myös poikkeamia teoriaan nähden on toki löytenyt; esimerkiksi brasilialaisessa tutkimuksessa, jossa arvotyypit asettuivat eri järjestykseen arvokehällä (Torres *ym.* 2016). Schwartzin arvokehässä on myös heikkouksia. Arvokehän osalta muun muassa Strack ja Dobewall (2012) ovat todistaneet Schwartzin aiemman 10 arvotyypin mallin sopivan korkean sosioekonomisen aseman maihin paremmin kuin matalan. Alemman sosioekonomisen aseman maissa arvokehä oli pyöreän sijaan soikea tai jopa yksiulotteinen, joten kaikkia arvokehän elementtejä ei voida pitää universaaleina. (Strack *ym.* 2012.) Tutkimus vahvisti aiempaa havaintoa, jonka tekivät Bilsky, Janik ja Schwartz itse (Bilsky,

Janik ja Schwartz 2011). Puutteet eivät tuota ongelmia tämän työn aineisto-osuudessa, sillä tarkastelu kohdistuu joka tapauksessa arvoihin ennen kaikkea Suomen ympäristöpolitiikassa. Ne on kuitenkin syytä muistaa, mikäli työn aineisto-osuuden pohjalta halutaan tehdä päätelmiä muihin konteksteihin liittyen tai yleisemmällä tasolla.

Pääulottuvuudet

Arvokehä esittää siis arvojen välisiä suhteita ja sen avulla voidaan havainnollistaa motivaatiota eli arvojen käyttäytymistä ohjaavaa ulottuvuutta. Motivaation näkökulmaa korostavat kaksi pääulottuvuutta¹⁰ (kuva 2, uloin kehä arvotyyppien ympärillä). Pääulottuvuudet muodostavat kaksi jatkumoa, joista toiselle asetuvat muutosvalmius ja sille vastakkainen säilyttäminen ja toiselle itsensä korostaminen ja sille vastakkainen itsensä ylittäminen. Kaikkiin neljään akselin päähän ajatellaan tiivistyvän yksi kokoava päämäärä, joka on useammalle toisiaan lähellä sijaitsevalle arvotyypille yhteinen. Kutsun näitä neljää arvoalueiksi, jotka siis ovat muutosvalmius, säilyttäminen, itsensä korostaminen ja itsensä ylittäminen. Arvoalueista muutosvalmius kuvaa yksilön motivaatiota seurata omia intressejään. Siihen liittyvät esimerkiksi itseohjautuvuuden, virikkeisyyden ja osittain mielihyvän arvotyypit. Muutosvalmiudelle vastakkainen säilyttäminen taas kuvaa tuttuuden ja pysyvyyden tavoittelua. Pysyvyyttä tarjoavat perinteet, instituutiot ja läheiset ihmissuhteet. Säilyttäminen liittyykin yhdenmukaisuuden, perinteiden, turvallisuuden ja osittain nöyryyden ja maineen arvotyyppeihin. Toisen motivaatiota kuvaavan akselin muodostavat itsensä korostamiseen ja sille vastakkaiseen itsensä ylittämiseen liittyvät motivaatiot. Itsensä korostamista edustavat itsekeskeiset arvotyypit, kuten valta ja suoriutuminen sekä osittain mielihyvä ja maine. Universalismi- ja hyväntahtoisuusarvotyyppistä sekä joitakin nöyryysarvoista taas motivoivat itsensä ylittäminen ja toisten hyvinvointiin keskittyminen. Vielä yleisemmälle tasolle siirryttäessä voitaisiin arvotyyppistä tarkastella myös kahden eri kahtiajaon kautta. Arvokehän vasenta puolikasta

---

¹⁰ Pääulottuvuuksista käytetään myös muita nimityksiä, kuten *perusarvoulottuvuudet* (Helkama ja Seppälä 2006).

yhdistää yhteinen näkökulma siinä, missä oikeaa puolta leimaa yksilön oma näkökulma. Toisaalta kehän ylempää puolikasta kuvastavat kasvu ja pelottomuus, ja alempaa puolikasta itsesuojelu ahdistuksen välttämiseksi. (mm. Ojala 2012: 14; Schwartz ym. 2012.)

Motivaatioon liittyvät pääulottuvuudet kuvastavat ehkä selkeämmin käyttäytymisen taustavoimia kuin yksittäiset arvot, ja joskus saattaa tutkimuksessa olla mielekästä pysytellä näillä arvotyyppejä yleisemmillä tasoilla (Schwartz ym. 2012). Se, että ymmärtää motivaatiota laajana ulottuvuutena, auttaa tarkentamaan käsitystä yksittäisistä arvotyypeistä myös silloin, kun käytetään hienojakoisempaa arvojen jaottelu.

Altruististen eli itsensä ylittämiseen ja toisten korostamiseen liittyvien arvojen yhteyttä ympäristöystävälliseen toimintaan on tutkittu paljon (Dietz 2016). Itsensä ylittämiseen liittyvien arvojen on havaittu ennustavan ympäristöystävällistä käyttäytymistä ja itsensä korostamiseen liittyvien arvojen korreloivan sen kanssa negatiivisesti esimerkiksi Schultzin ym. (2005) tutkimuksessa ja Sternin (2000) katsausartikkelissa. Altruistiset arvot voidaan edelleen jaotella muihin ihmisiin tai muuhun luontoon kohdistuvaan altruismiin (ks. mm. Dietz 2016). Jälkimmäisiä edustavat Schwartzin teoriassa universalismi-luonto-arvot ja ihmisiin liittyvää altruismia niille läheiset arvotyypit. Esimerkiksi Ojalan (2012) tutkimuksessa ympäristöystävällisyyttä selitti luontoon kohdistuva muttei muu altruismi. Itsensä korostamiseen liittyvien, samoin kuin muutosvalmius- ja säilyttämisarvojen, yhteyttä ympäristöystävällisyyteen on tutkittu vähemmän (Dietz 2016). Kuitenkin esimerkiksi Sevillanon ym. (Sevillano, Aragones ja Schultz 2010) katsausartikkelissa sekä Satterfieldin (2001) ja De Dominicisin ym. (2017) tutkimuksissa on tunnistettu itsensä ylittämisarvoja monimuotoisempi joukko ihmisten ympäristökysymyksiin ja ympäristöystävällisyyteen liittämiä arvoja.

3.3.3 *Moraalinen universumi*

1.3. Olin maanantaiseuran keskustelutilaisuudessa ja puhuin ainoana eläinten puolesta. Muut olivat vaivautuneita. Kuinka kauan on näin? Aiheena oli eettinen ihmiskuva! (1993)

(Vuonna 2000. Maaliskuun 25. päivä: Ei enää ole näin!)

(Eeva Kilpi 2012)

Arvojen käytöstä ohjaavaa ulottuvuutta voidaan käsitellä myös moraalisen universumin käsitteen kautta (Schwartz 2005). Moraalinen universumi kuvaa sen joukon laajuutta, johon sovellamme arvojamme eli jota arvojen mukainen toimintamme koskee. Suppean moraalisen universumin omaava ihminen voi ajatella esimerkiksi hyväntahtoisuus–luotettavuus-arvojensa, kuten avuliaisuuden, koskettavan vain pientä lähiryhmää, kuten perhepiiriä, eivätkä kyseiset arvot siis vaikuta hänen toiminnassaan siihen kuulumattomiin ihmisiin tai muihin kohteisiin. Schwartz on havainnut moraalisen universumin tyypillisen laajuuden vaihtelevan myös eri yhteiskuntien välillä. (Schwartz 2005.)

Schwartzin (2005) mukaan joidenkin arvotyyppien arvot kohdistuvat tyypillisesti tietynlaajuisiin joukkoihin. Universalismi-arvot ovat yhteydessä laajaan arvouniversumiin. Esimerkiksi hyväntahtoisuusarvot taas kohdistuvat tyypillisesti sellaisiin ihmisiin, joiden kanssa arvottaja on tekemisissä ja joihin hän samaistuu. Yksilö, jonka moraalinen universumi on suppea, voi kohdistaa myös universalismi–huolenpito- ja universalismi–suvaitsevaisuusarvot, esimerkiksi tasa-arvon, vain lähipiiriinsä, ja tällöin ne lähenevät merkitykseltään hyväntahtoisuusarvoja. (Schwartz 2005.)

Schwartz määrittelee moraalisen universumin käsitettä lähinnä ihmisryhmien kontekstissa. (Schwartz 2005.) Määritelmällisesti arvotyypeistä vain universalismi–luonto-arvoissa sisällytetään luonto osaksi ihmisen moraalista universumia (Schwartz ym. 2012). Ympäristönsuojelun yhteydessä on kuitenkin syytä nostaa esiin kysymyksiä: Voivatko esimerkiksi muiden lajien yksilöt kuulua moraaliseen universumiimme myös muiden arvojen kohdalla? Ovatko ympäristö-

arvot siis vain oma erillinen merkityksellinen arvojoukkonsa, vai voivatko ne ilmentyä myös eri arvojoukkojen universumilaajentumina? Voisiko ihminen haluta kohdistaa muuhun luontoon esimerkiksi avuliaisuutta tai vastuullisuutta?

Ympäristönsuojelun ja arvojen tarkasteleminen kansallisen tason politiikassa edellyttää jonkin verran soveltamista moraalisen universumin käsitteen käyttämisessä ihmisjoukkojen ihanteiden kuvaamiseen – ympäristöpoliittisissa ohjelmissa otetaan harvoin kantaa yksittäisten henkilöiden välisiin suhteisiin. Esimerkiksi hyväntahtoisuusarvojen tapauksessa on määriteltävä, mikä on se lähipiiri, jonka kanssa ollaan usein tekemisissä. Schwartzin aiempaa jaottelua politiikantutkimuksessa käyttänyt Portman (2014) vaikuttaa vetäneen rajan suunnilleen siihen, että kansallisesta hyvinvoinnista ja Suomen edusta puhuttaessa ollaan hyväntahtoisuusarvojen äärellä, kun taas esimerkiksi kansainvälinen oikeudenmukaisuus tai globaali hyvinvointi kuuluvat universalismiarvoihin. Lisäksi ympäristöpolitiikassa lienee tarpeen ottaa osaksi tarkastelua moraalisen universumin ajallinen ulottuvuus, sillä ympäristökeskustelussa on tavallista tarkastella myös tulevien sukupolvien hyvinvointia ja oikeuksia. Ne kuuluvat kiinteästi esimerkiksi ekologisesti kestävä kehityksen määrittelyyn (Suomen YK-liitto 2018). Päätöksentekijöiden laaja moraalinen universumi voi edistää globaalien kestävyysongelmien ratkaisemiseen tarvittavaa ilmapiiriä, sillä ongelmien synty ja seuraukset voivat sijoittua laajalle alueelle ja etäälle toisistaan.

4 AINEISTO JA MENETELMÄ

Tutkielman aineisto-osuudessa käsittelen arvopuhetta viiden suomalaisen eduskuntapuolueen ympäristöpoliittisissa ohjelmissa tai niiden tapaisissa asiakirjoissa (jatkossa *ohjelmat*) laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Aineisto-osuuden tehtävä tässä työssä on vastata tutkimustehtävään tarkastellen sitä, millaista suomalainen ympäristöpoliittinen keskustelu on arvojen näkökulmasta tarkasteltuna. Kysymys on laaja, eivätkä puolueiden ympäristöohjelmat yksin riitä vastaamaan siihen – julkista ympäristöpoliittista keskustelua käydään myös monissa muissa kanavissa, kuten sanomalehtien artikkeleissa ja mielipidepalstoilla, lainvalmistelussa ja siinä annetuissa lausunnoissa, eduskunnan ja valiokuntien työskennellessä ja järjestöjen julkilausumissa. Ohjelmat tarjoavat kuitenkin aineiston, joka ohjaa valtakunnallista päätöksentekoa ja koskee laajaa yleisöä. Ohjelmat ovat myös julkisia asiakirjoja ja kytkevät näin yhteiskunnallisen päätöksenteon kansalaisiin ohjaamalla mahdollisesti äänestyskäyttäytymistä.

4.1 Aineisto

Edellä kuvatuista syistä olen valinnut tutkimusaineistokseni suomalaisten eduskuntapuolueiden ympäristöohjelmat tai sellaisiin verrattavat poliittiset asiakirjat. Ympäristöohjelmat ovat poliittisia erityisohjelmia. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto määrittelee erityisohjelman ”puolueen julkaisemaksi ohjelmaksi, joka ottaa kantaa johonkin rajattuun asiakokonaisuuteen tai yhteiskunnalliseen kysymykseen”. Ympäristöohjelmien lisäksi puolueilla voi olla monenlaisia ohjelmia, kuten esimerkiksi kulttuuri-, maahanmuutto- ja liikennepoliittisia ohjelmia. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2017.)

Tässä työssä aineistona ovat Suomen eduskuntapuolueista¹¹ Kristillisdemokraattien, Kansallisen Kokoomuksen ja Vihreän liiton ympäristöohjelmat, Suomen Keskustan *Ympäristöpoliittinen linjaus* ja Suomen Sosialidemokraattisen puolueen *Energia- ja ilmastopoliittiset tavoitteet* (Kristillisdemokraatit 2011; Kokoomus 2011; Vihreät 2011; Suomen Keskusta r.p. 2014; Suomen Sosialidemokraattinen puolue 2014). Aineistona käytettyjen ohjelmien tiedot on koottu Taulukko 2. Suomen yhdeksästä eduskuntapuolueesta yhteensä neljältä löytyi 2000-luvulla julkaistu ympäristöohjelma, mutta yksi niistä jätettiin tarkastelun ulkopuolelle. Ohjelmia etsittiin Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston POHTIVA-tietokannasta, puolueiden verkkosivuilta sekä tiedusteltiin puolue toimistoilta sähköpostitse. Ruotsalaisen kansanpuolueen *SFP:s miljöpölitiska valprogram: sex synpunkter om miljön* -ohjelmasta ei valitettavasti löydetty suomenkielistä versiota, ja ohjelma päätettiin rajata aineiston ulkopuolelle, jotta ohjelmien tarkastelu olisi tasavertaista; tutkittaessa arvojen ilmaisemista kirjallisessa aineistossa on tärkeää tunnistaa ilmausten hienoisia eroja ja uskon, ettei käsittely tutkijalle vieraammalla ruotsin kielellä olisi ollut samantasoista äidinkielen aineiston tarkasteluun nähden.

Taulukko 2. Työssä aineistona käytetyt poliittiset ohjelmat.

Puolue	Ohjelman nimi	Julkaisuvuosi	Sivumäärä
Suomen Keskusta (Kesk.)	Ympäristöpoliittinen linjaus	2014	4
Kansallinen Kokoomus (Kok.)	Vihreällä on viisi miljoonaa sävyä	2011	9
Kristillisdemokraatit (KD)	Perinne säästää luontoa	2011	12
Sosialidemokraattinen puolue (SDP)	Työn ja oikeudenmukaisuuden linja energia- ja ilmastopoliitikassa	2014	8
Vihreä liitto (Vihr.)	Vihreiden ympäristöohjelma	2011	25

¹¹ Tässä mainituista puolueista käytetään jatkossa myös nimityksiä Kristillisdemokraatit (KD), Kokoomus (Kok.), Vihreät (Vihr.), Keskusta (Kesk.) ja SDP (SDP). Sulkeissa puolueiden viralliset nimilyhenteet (Kotimaisten kielten keskus 2013).

Aineistoon päätettiin sisällyttää Keskustan *Ympäristöpoliittinen linjaus* sekä Sosialidemokraattien *Energia- ja ilmastopoliittiset tavoitteet*, koska aineisto olisi jäänyt rajalliseksi vain varsinaisia ympäristöohjelmia tarkastelemalla. Keskustan ohjelma on lyhyehkö, vain nelisivuinen muiden ollessa 8–25-sivuisia, mutta esittelee useita puolueen ympäristöpoliittisia tavoitteita. SDP:n ohjelma taas otettiin mukaan, koska näin saatiin aineistoon mukaan poliittisen kentän vasemman puolen edustaja sekä yksi suurimmista puolueista. Ilmastopoliitiikan katsottiin laajana globaalina kestävyyskysymyksenä edustavan ympäristöpolitiikkaa tähän työhön sopivalla tavalla, vaikkakin yksipuolisesti. Esimerkiksi Perussuomalaisilla osin vastaavia aihealueita ja kysymyksiä käsittelee *Maaseutuohjelma*, mutta koska sen painotus eroaa jo otsikkotasolla ympäristöohjelmista, ei sen katsottu tuovan tietoa juuri ympäristöpolitiikan arvopuheesta, ja siksi se rajattiin tarkastelun ulkopuolelle.

Ympäristöpoliittisia linjauksia tehdään tietysti myös puolueiden muissa asiakirjoissa, kuten yleisohjelmissa ja vaaliohjelmissa. Tarkastelun rajauksen mukaisesti (ja rajallisten resurssien vuoksi) tähän työhön on kuitenkin ympäristöpoliittisen keskustelun tutkimiseksi otettu mukaan vain nimenomaan ympäristöpoliittisiksi kuvatut ohjelmat.

4.2 Kirjallinen aineisto ja arvotutkimus

Kirjallisen aineiston analyysiä on sovellettu arvotutkimukseen eri aloilla ja monenlaisin aineistoin. Esimerkeiksi Suomesta sopivat Portmanin (2014) väitöskirja arvoista Suomen hallitsijoiden pitämässä puheissa, Kärjen (2015) väitöskirja, joka tarkastelee perusopetuksen koulutuspoliittisten tavoitteiden sisältämiä arvoja, tai Helkaman ja Seppälän (2006) tutkimus arvomuutoksen ilmenemisestä suomalaisissa aikakauslehdissä 1980-luvulta 2000-luvulle. Portman viittaa näihin ja muutamisiin muihin tutkimuksiin ja toteaa niiden perustuvan sille oletukselle, että arvoja voidaan määrittää niiden kielellisten representaatioiden (eli arvoa tarkoittavien ilmausten) esiintymisen perusteella (Bardi, Calogero ja Mullen 2008; Portman 2014: 24–25). Sama oletus tehdään myös tässä työssä, kun aineistosta etsitään arvottamisen ja tiettyjen arvojen

ilmauksia. Portman toteaa väitöksensä tulosten vahvistavan sen, että tällaista menetelmää voidaan käyttää politiikan tutkimukseen (Portman 2014: 203–205).

Tulosten osalta tässä työssä tavoiteltiinkin ymmärrystä arvojen monenlaisista kytköksistä ympäristöpolitiikkaan ja sen käsitteisiin. Tarkastelulla pyrittiin siis niin ympäristöpoliittisen arvopuheen kokonaisuuden hahmottelemiseen kuin erojen hakemiseen puolueiden väliltä. Erityisesti keskityttiin tarkastelemaan sitä, millaisille arvoille puolueet perustavat ympäristöpolitiikkansa tavoitteet ja keinovalikoiman. Mahdollisuudet tarkkaan ohjelmien väliseen vertailuun arvopuheen sisällöstä olivat tällä aineistolla rajalliset, koska ohjelmat ovat erilaisia pituudeltaan ja rakenteeltaan sekä sen suhteen, mitä ympäristöongelmia tai ympäristöpolitiikan aihepiirejä niissä käsitellään. Kuitenkin eri arvojen esiintymismäärien suhteita ohjelmien sisällä tarkasteltiin ja näistä muodostettuja tärkeysjärjestyksiä vertailtiin ohjelmien välillä Helkaman ja Seppälän (2006) tapaan. Samoin tarkasteltiin sitä, mitä arvoja ilmaistiin kaikissa aineiston ohjelmissa ja mitä vain osassa niistä.

Linjasin kirjaavani ilmauksia arvonilmauksiksi melko herkästi. Perustelen valintaani sillä, että käsittelemäni teksti jo lähtökohtaisesti on poliittista ja pyrkii vaikuttamaan. Taustaoletuksena siis on, että teksti sisältää aina valintoja siitä, mille annetaan tilaa ja mitä jätetään ilmaisematta, ja näitä valintoja ohjaavat puolueen arvotukset.

4.3 Laadullinen sisällönanalyysi

Ympäristöohjelmat analysoitiin laadullisen, teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin etsien niistä eri arvojen ilmauksia ja tarkastellen sitä, miten arvoja on niissä ilmaistu. Sisällönanalyysissä pyritään lisäämään ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä aineiston avulla. Aineistosta poimitaan tutkittavan ilmiön kannalta kiinnostavaa sisältöä erilaisten työvaiheiden kautta. Sisällönanalyysin lopputuloksena on tiivistetty ja uudelleenjärjestelty muoto alkuperäisestä aineistosta. Se ei kuitenkaan vielä ole varsinaisen tutkimuksen lopputulos, vaan analyysivaiheen jälkeen tutkimusta jatketaan edelleen tekemällä havaitusta

päätelmiä ja esimerkiksi vertaamalla sitä aiempaan tietoon kiinnostuksen kohteena olevasta ilmiöstä, siis tekemällä tulkintoja havaitusta. (Tuomi ja Sarajärvi 2009.)

Laadullista sisällönanalyysiä voidaan täydentää määrällisellä erittelyllä (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006; Vaccaro, Smith ja Aswani 2010). Niin toimittiin myös tässä työssä, kun arvopuheen laadun lisäksi kiinnitettiin lopuksi huomiota myös eri arvojen ilmausten esiintymismääriin kussakin ohjelmassa.

4.3.1 Teorian rooli

Teorian roolin määrittäminen on laadullisessa sisällönanalyysissä keskeinen metodiin liittyvä päätös (Tuomi ja Sarajärvi 2009). Tuomen ja Sarajärven (2009: 95) mukaan Eskola (2001 ja 2007) on jakanut tavat tehdä laadullista sisällönanalyysiä teorian roolin suhteen kolmeen tyyppiin: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen tai teoriaohjaavaan analyysiin. Tässä työssä käytetty *teorialähtöinen sisällönanalyysi* voidaan rinnastaa deduktiiviseen päättelyyn, joka etenee yleisestä yksityiseen, siis teoriasta havaintoihin. Olemassa oleva teoria ohjaa analyysin etenemistä selvästi. Se voi muodostaa jo tutkimusongelman tai esimerkiksi analyysirungon tai kategoriat, joihin havainnot luokitellaan, kuten tässä työssä. Teorialähtöinen analyysi on luonnontieteen perinteinen analyysimalli. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 97; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Schwartzin arvoteoria vahvistettuna kolmella suomalaisella arvotyypillä toimii havaintojen luokittelun ja niistä tehtävien johtopäätösten perustana. Schwartzin arvoteoria oli lähtökohtana aineiston analyysirungon (Liite 1) muodostamiselle, ja tämä runko ohjasi ratkaisevasti aineiston läpikäyntiä. Kuitenkin, kuten Tuomi ja Sarajärvi (2009: 100) kirjoittavat, ”— voidaan olettaa, että abduktiivinen päättely tulee laadullisen tutkimuksen analyysiprosessissa avuksi useammin kuin myönnetään”. Abduktiivisella päättelyllä oli roolinsa myös tämän tutkielman aineiston analyysissä esimerkiksi siinä, että myös analyysirungon ulkopuoliset toistuvat tai tärkeiltä vaikuttavat havainnot poimittiin aineistosta. Tällaisten havaintojen erottuminen aineistosta analyysin edetessä perustui tutkijan

esiymmärrykseen, jonkinlaiseen intuitioon niiden tärkeydestä ja analyysin edetessä kehittyvään käsitykseen siitä, millaista ympäristöpoliittinen teksti on sisällöltään. Lisäksi analyysirungon kehittäminen oli, kuten on tavallista, (Wutich ja Gravlee 2010: 197–199) iteratiivinen prosessi, jossa aineiston läpikäynti kehitti runkoa edelleen kierros kierrokselta.

4.4 Kysymykset aineistolle

Sisällönanalyysiä varten tutkimuskysymyksistä ja teoriasta operationalisoitiin tarkemmat, analyysiä ohjaavat tehtävät, jotka pidettiin esillä ja mielessä aineistoa läpikäydessä. Tutkimuskysymykset on esitelty luvussa 1.2 ja analyysiä ohjasivat seuraavat niitä yksityiskohtaisemmat tehtävät:

- a. Tavoitearvojen tunnistaminen: Miksi ympäristönsuojelu tai ympäristöpolitiikka on tärkeää? Mitä ympäristöpolitiikalla tavoitellaan?
- b. Keinoarvojen tunnistaminen: Millaiset arvot on tärkeää huomioida ympäristöpolitiikan toimenpiteitä valittaessa ja toteutettaessa? Millaiset toimintatavat ovat hyviä? Millaisiin arvoihin politiikan keinot nojaavat?
- c. Moraalinen universumi: Keitä varten ympäristöpolitiikkaa tehdään tai ympäristöpolitiikka on?
- d. Arvopuheen laatu: Millaista arvokeskustelu on? Miten arvoja ilmaistaan?

Tehtävät a. ja b. olivat tässä työssä tärkeimpiä. Ne tähtäsivät arvonilmausten löytämiseen ympäristöohjelmista ja vastasivat tutkimuskysymykseen 1: Millaisia arvoja eduskuntapuolueiden ympäristöpoliittisissa asiakirjoissa ilmaistaan, ja millaisissa rooleissa ne esiintyvät? Arvojen määritelmän mukaisesti arvot voivat ilmaista sekä tavoiteltuja asiointiloja että toimintatapoja (Schwartz 2012). Tutkimuskysymyksen jaottelu kahteen tehtävään vaikutti tarpeelliselta aineiston alustavan tarkastelun perusteella. Tehtävät a. ja b. tavoittavat arvoja hieman erilaisissa rooleissa – ensimmäinen politiikan tavoitteina tai perusteluina ja toinen keinojen kuvaajina. Samantapainen jaottelu löytyy sekä ympäristöpolitiikan määritelmästä (ks. luku 1.1) että ympäristönsuojelun kokonaiskehikosta (luku 3.2). Lisäksi jaottelu löytyy Schwartzin arvoteoriaa edeltäneestä Rokeachin teoriasta (Rokeach 1973: 5–9). Tehtävä c. vastasi tutkimuskysymykseen 2: se

johdettiin Schwartzin arvoteoriasta ja se pyrki tavoittamaan ohjelmissa ilmaistun moraalisen universumin eli sen, keitä varten ympäristöpolitiikkaa tehdään. Tehtävällä d. pyrittiin tavoittamaan varsinaisten arvojen ja moraalisen universumin ilmausten "ulkopuolelta" esimerkiksi se, onko arvopuhe suoraa eli eksplisiittistä vai ilmaistaanko arvoja piilevästi eli implisiittisesti. Tehtävän d. avulla pyrittiin myös pitämään analyysi avoimena mahdollisille yllättäville, ennalta-arvaamattomille seikoille, joita aineisto saattaisi sisältää ja jotka voisivat olla kiinnostavia ja tärkeitä kokonaiskuvan muodostamiseksi arvopuheesta. Tutkimuskysymyksen 3 eli puolueiden vertailuun palataan tulosten analyysin yhteydessä.

Aineistoa käsiteltiin *koodaamalla* eli kirjaamalla siitä löydettyjä havaintoja (ks. Wutich ja Gravlee 2010: 196–199), kuten moraalisen universumin ilmauksia tai arvonilmauksia. Näin havaintoja, esimerkiksi arvonilmauksia, voitiin edelleen luokitella tiettyyn arvotyyppiin (luku 3.3.1) kuuluviksi. Koodaamisen etenemistä kuvataan seuraavassa kappaleessa. Koodeina käytettyjä termejä ja niiden yhteyksiä arvoihin on koottu jäljempänä kuvaan 6. Koodaamisessa käytettiin *Atlas.ti 8.0* -ohjelmaa (valmistaja Scientific Software Development GmbH). Ohjelma mahdollisti muun muassa koodien ryhmittelyn ja muokkaamisen myös jälkeenpäin sekä erilaisten raporttien tulostamisen aineistosta esimerkiksi koodeittain tai tiettyjen koodien yhteisesiintymistä esiin nostaen (kuten tietty arvonilmaus yhdessä tavoitearvo-koodin kanssa).

Edellä mainitut tehtävät ja ohjeistus koodaamisen etenemisestä koottiin analyysirunkoon, joka on liitteenä (Liite 1). Analyysirungon tarkoituksena oli pitää esillä ja koodaajan mielessä työn tutkimuksen tärkeimmät kysymykset ja viitekehys silloinkin, kun suuremmat linjat olisivat muuten voineet hämärtyä yksittäisten tekstikappaleiden ja sanavalintojen pohdinnan äärellä.

4.5 Sisällönanalyysin eteneminen

Aineisto käytiin läpi yhteensä kolme kertaa. Ensimmäinen läpikäynti oli silmäilevää ja edelsi analyysirungon kehittämistä ja tutkimuskysymysten

tarkentumista. Sen tehtävänä oli selvittää, onko aineisto ylipäättään kelvollinen tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi: löytyykö ohjelmista arvopuhetta? Toinen ja kolmas kierros olivat varsinaista koodaamista. Koska ote analyysiin kehittyi toisen kierroksen aikana, oli tarpeen käydä aineisto kolmanteen kertaan läpi, jotta analyysin laatu olisi mahdollisimman tasaista ohjelmittain. Kuten Wutich ja Gravlee (2010: 209) toteavat, voisi koodaamista jatkaa kierros kierrokselta tulosten yhä tarkentuessa, mutta se on suuritöistä ja lopetettava aikanaan.

4.5.1 Arvonilmauksen tunnistaminen

Arvonilmausten koodaamista (tehtävät a. ja b.) johdatti kaksi keskeistä kysymystä: oliko kyse arvon ilmauksesta ja mitä arvoa ilmennettiin? Ensin oli erotettava se, tapahtuiko kyseisessä kohdassa arvottamista vai esitettiinkö arvojen suhteen neutraaleja väitteitä – toisin sanoen pitikö puolue jotakin asiaa hyvänä ja tavoiteltavana vai mainittiinko se muuten vain. Koodausyksikkönä toimi yleensä lause, mutta lauseita ja niiden merkityksiä tarkasteltiin aina muun tekstin muodostamassa asiayhteydessä, yleensä osana tiettyä ohjelman lukua. Joissain tapauksissa oli hyvin selvää, että tekstissä ilmaistiin toivottavaa tai ei-toivottavaa asiaa. Näin voidaan tulkita esimerkiksi seuraavasta otteesta:

Kristillisdemokraatit haluavat vaalia ympäristöarvoja puolueena, jolle luonto¹ ja elämä² ovat kaikissa muodoissaan arvokasta. Haluamme sitoutua ympäristön suojeluun ja luonnon toimintakyvyn ja monimuotoisuuden säilyttämiseen³ tuleville sukupolville. (KD)

Otteesta koodattiin luonnon¹ ja elämän² itseisarvot sekä universalismi–luontoarvoja³. Otteessa ilmaistaan eksplisiittisesti, mikä on puolueen näkemyksen mukaisesti toivottavaa. Alleviivaukset osoittavat koodaamiseen johtaneet sanat tai fraasit. Toisissa tapauksissa arvotus ei ilmennyt yhtä selvästi. Esimerkkinä tästä toimii seuraava ote:

Ympäristön tilan kohentumisen rinnalla ekologisesti kestävä yhteiskunta tuottaa uudenlaista teknologiaa ja työpaikkoja¹, jotka syntyvät esimerkiksi kestävään energiantuotantoon ja -käyttöön, luonnonvaroja säästävään teknologiaan ja kierrätykseen. Ympäristöystävällisillä investoinneilla on myös mahdollista luoda talouskasvua² ja vähentää riippuvuutta³ kriittisistä luonnonvaroista. (Vihr.)

Otteesta koodattiin tavoitearvot työ¹, valta-resurssit² ja itseohjautuvuus-toiminta³. Tässä otteessa arvottaminen ei ole eksplisiittistä, mutta työpaikat, ja etenkin talouskasvu ja riippumattomuus esitetään ympäristöpolitiikan mukanaan tuomina mahdollisuuksina, ja ne tulkittiin näin arvonilmauksiksi. Erityisesti jälkimmäinen ote havainnollistaa sitä, miten käsitys aineiston luonteesta ohjasi koodaamista; linjasin koodaavani ilmaukset arvonilmauksiksi melko herkästi.

4.5.2 Arvotyypin määrittely

Arvonilmauksen löydyttyä määritettiin, mitä arvoa ilmaus edustaa. Tätä analyysin vaihetta teoria ohjasi voimakkaimmin, ja arvonilmaukset koodattiin johonkin Schwartzin 19 arvotyypistä (Schwartz *ym.* 2012) tai kolmesta suomalaisesta arvotyypistä (mm. Portman 2014). Ilmaukset koodattiin niin, että koodista ilmeni arvotyypin lisäksi jokin tarkentava ilmaus. Edellisessä kappaleessa esitetyn otteen jälkimmäisestä lauseesta esimerkiksi koodattiin universalismi-luonto-arvotyypin koodit: *ekosysteemin toiminta ja säilyttäminen, monimuotoisuuden suojele* ja *ympäristönsuojele*. Tarkentavat ilmaukset antavat mahdollisuuden tarkastella lähemmin sitä, millaisissa rooleissa eri arvot ohjelmissa esiintyvät. Saman tekstikappaleen aikana tarkemmalla tasolla sama arvo koodattiin vain kerran. Käänteiset ilmaukset, joissa jokin arvo ilmaistiin ei-toivottavana, käsiteltiin tapauskohtaisesti niin, että ne joko kirjattiin käänteisiksi tai vastakkaiseen arvotyyppiin, jos sellainen oli mahdollista määrittää.

Arvonilmausten tyypittelyssä tukena toimivat arvotyyppien taulukkoon (Taulukko 1) kirjallisuudesta kootut esimerkit, kuten Schwartzin teorian yhteydessä käytetyt arvomittarit ja Schwartzin *ym.* (2012) kirjoittama rajankäynti läheisten arvotyyppien välillä. Erityisesti vaikeasti ratkaistavissa tapauksissa tukeuduttiin Portmanin (2014) väitöksessä kiitettävästi avattuun tyypittelyn logiikkaan. Portman (2014) tosin käytti Schwartzin aiempaa 10-osaista tyypittelyä, joten ratkaisuja sovellettiin hienojakoisempaan tyypittelyyn sopiviksi.

4.5.3 Jako tavoite- ja keinoarvoihin

Arvotyypin lisäksi ilmauksista koodattiin se, ilmenikö arvo ympäristöpolitiikan tavoitteena vai liittyikö se pikemminkin keinoihin, joilla politiikkaa tehdään. Nämä arvojen roolit kirjattiin koodeilla tavoitearvo ja keinoarvo. Ympäristöpolitiikan tavoitteiksi pyrittiin löytämään itseisarvoja, kun taas keinoarvoissa voi esiintyä ympäristöpolitiikan näkökulmasta välineellisempiä arvoja.

Tavoite- ja keinoarvot haluttiin eritellä siksikin, että vaikka molemmat kuvaavat puolueen tärkeänä pitämiä arvoja, voi tavoitearvoilla olla erityistä selitysvoimaa puolueen ympäristöarvostusten ja siten luontosuhteen kuvaajina. Keinoarvoina taas esiintyvät sellaisetkin arvot, jotka eivät välttämättä ole erityisiä juuri ympäristöpolitiikan kontekstille vaan voisivat liittyä politiikan tekemiseen myös muissa aihepiireissä.

Tavoitearvot: Mihin ympäristöpolitiikalla pyritään?

Tavoitearvot kuvaavat ympäristöpolitiikan päämääriä. Aineistosta etsittiin vastausta kysymyksiin: Miksi ympäristönsuojelu/ympäristöpolitiikka on tärkeää? Millaisten arvojen toteutumista ympäristöpolitiikalla tavoitellaan?

”Kaupunkiluontoa tulee vaalia¹ johdonmukaisesti niin suojeluperustein¹ kuin ihmisten hyvinvoinnin² ja virikistymähdollisuuksien³ turvaamiseksi.” (Kok.)

Otteesta kirjattiin tavoitearvoina universalismi–luonto-arvot¹, hyväntahtoisuus–huolenpito-arvo² ja virikkeisyysarvo³.

Tavoitearvoiksi lukeutui myös ympäristöpolitiikkaa perustelevia väitteitä, kuten seuraava ote:

”Meidän tehtävämme on suojella^{1,2} näitä luonnon ekosysteemipalveluita jo sen takia, että hyödyimme³ niistä monella tavalla. Kyse on myös vastuustamme⁴ tuleville sukupolville.” (Kok.)

Ekosysteemipalveluiden suojeleminen mainitaan otteessa selvästi puolueen tavoitteena. Vastuun kantamiseen ja hyötymiseen liittyvät arvot eivät kuulosta politiikan

välittömiltä tavoitteilta mutta eivät myöskään liity keinoihin. Ne pikemminkin perustelevat ympäristöpolitiikkaa. Arvot kuitenkin vastaavat kysymykseen ”miksi ympäristöpolitiikka on tärkeää?” ja ovat näin eräänlainen tavoitteiden erikoistapaus. Koska perustelut näin asettuvat arvojen tapauksessa myös tavoitteiksi (päätöksiä tehdään arvojen toteuttamiseksi), ne päätettiin lukea tavoitearvoiksi. Näin ollen ote koodattiin tavoitearvoiksi ja neljällä arvotyypillä kuvaavalla koodilla:

- universalismi–huolenpito/luonto: *elämän edellytysten ylläpito*¹
- turvallisuus–yhteiskunnallinen: *elämän edellytysten ylläpito*²
- valta–resurssit: *luonnonvaran tai ekosysteemipalvelun hyödyntäminen*³ ja
- hyväntahtoisuus–luotettavuus: *vastuullisuus*⁴.

Keinoarvot: Millaista on hyvä ympäristöpolitiikka?

Keinoarvoilla tarkoitetaan sellaisia arvoja, joihin ympäristöpolitiikan keinot ja toimenpiteet nojaavat. Ne kertovat siitä, millaisia arvoja on tärkeää huomioida ympäristöpolitiikan toimenpiteitä valittaessa ja toteutettaessa, ja millaisia toimintatapoja pidetään hyvinä.

Vihreiden mielestä uutta ekologisesti kestävää taloutta ja yhteiskuntaa on luotava säännöksillä¹, taloudellisilla kannusteilla², paremmalla tiedottamisella³ ja tukirakenteilla. Vihreät esimerkiksi kannattaa ympäristö- ja energiaverotuksen kiristämistä Suomessa miljardilla eurolla vuoteen 2015 mennessä siten, että samalla huolehditaan riittävästä tulonsiirroista ja veronkevennyksistä pienituloisille⁴. (Vihr.)

Otteesta koodattiin keinoarvoina yhdenmukaisuus–normit¹, itseohjautuvuus–toiminta & valta–resurssit², koulutus³ ja universalismi–huolenpito⁴. Tässä otteessa ensimmäiset kolme arvoa ilmaistiin melko eksplisiittisesti, mutta neljäs pääteltiin varsin konkreettisesta politiikan toimenpiteestä. Kyseinen toimenpide, tulonsiirrot, vaikutti asiayhteydessä kuitenkin selvästi viittaavan pyrkimykseen edistää tasa-arvoa tai yhdenvertaisuutta, jotka ovat universalismi–huolenpito–arvoja.

Keinoarvot toimivat toisinaan välinearvoina tavoitearvojen saavuttamiselle, kuten edellisen otteen arvot 1–3. Näin ei kuitenkaan ollut aina, vaan keino–tavoitejaottelu liittyy ennen kaikkea arvon rooliin ympäristöpolitiikassa, ei välttämättä arvojen keskinäisiin suhteisiin. Edellisen otteen arvo 4 esitetään sellaisenaan tärkeänä, sillä on siis itsearvoa, mutta se ei ole itse ympäristöpolitiikan tavoite vaan se esitetään tärkeänä huomioitavana asiana ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä.

Joissain tapauksissa oli hankalaa määrittää, liittyivätkö arvot keinoihin vai tavoitteisiin. Ne saattoivat esiintyä molempina jopa samassa asiayhteydessä, kuten seuraavassa luontomatkailua käsittelevässä otteessa. Siinä suoriutumisarvo *vetovoimaisuus* palvelee välillisesti universalismi–luonto-arvoa *luonnonsuojelun toteutuminen* ja toisin päin.

Suomen matkailun vetovoima on puhdas erämainen luonto. Luontomatkailu on yhä suositumpaa vapaaajanvietettä [sic]. Matkailu voi olla myös hyväksi ympäristölle. Matkailun tuoman taloudellisen hyvinvoinnin perusteella on mm. pystytty suojelemaan arvokkaita luonto- ja kulttuuriperintökohteita niin kehitysmaissa kuin teollisuusmaissakin. Suomessakin kansallispuistomatkailu tuo hyötyjä paikallistalouteen.

Hyvä matkailuympäristö on vetovoimatekijä. Suojelualueiden luontoarvojen ja vetovoimaisuuden säilyminen onkin tärkeä edellytys luontomatkailulle. Metsähallituksen luontopalveluilla on keskeinen rooli kestävän luontomatkailun kehittämisessä niin suojelualueilla kuin yleisemminkin ja sen resurssien riittävyys on ensiarvoisen tärkeätä. (Vihr.)

Arvonilmauksia olisi ollut mahdollista luokitella myös muilla tavoin. Ohjelmista olisi esimerkiksi voitu analysoida niissä esiintyvien arvojen tärkeysjärjestys eli se, mitkä arvot kussakin ohjelmassa mainittiin kaikkein tärkeimpinä ja mitkä vähemmän keskeisinä, silloin kun niitä tekstissä ilmaistiin. Näin olisi ollut mahdollista määrittää kunkin ohjelman sisäinen arvohierarkia vielä tarkemmin ja esimerkiksi tiettyjen ympäristöongelmien tapauksissa erikseen. Se rajattiin kuitenkin suuritöisenä tämän työn tarkastelun ulkopuolelle. Sen sijaan tässä tarkastelussa pyritään tavoittamaan erilaisten arvojen kirjo ja niiden mahdolliset roolit ympäristöpolitiikassa ja vain karkea jaottelu tavoite- ja keinoarvoihin.

Osan arvonilmauksista yhteydessä koodattiin se, ilmaistiinko arvoja eksplisiittisesti vai implisiittisesti, jotta näitä voitaisiin käyttää esimerkkeinä sisällönanalyysin etenemisestä. Myös tältä kannalta ilmaisua olisi ollut kiinnostavaa tarkastella syvällisemmin, mutta siihen ei ryhdytty tämän työn yhteydessä.

4.5.4 Moraalisen universumin ilmaiseminen & muu arvopuhe

Arvonilmausten lisäksi koodattiin viittaukset moraaliseen universumiin eli siihen ihmisten tai muiden lajien joukkoon, joita ilmaistujen arvojen nähtiin koskevan. Aineiston pohjalta pyrittiin selvittämään, keitä varten ympäristöpolitiikkaa tehdään. Esimerkkejä odotetuista vastauksista olivat suomalaiset, Eurooppa, ihmiskunta ja tulevat sukupolvet.

Ilmastonmuutos koskettaa meitä kaikkia globaalisti. Kasvihuonekaasut eivät kunnioita valtioiden rajoja. Sen vuoksi EU on se foorumi, jossa Suomen on ensisijaisesti vaikutettava ilmastonmuutoksen rajoittamiseksi. Samasta syystä SDP ei kannata kansallista sääntelyä, joka asettaa Suomen epäedulliseen asemaan muihin EU-maihin nähden¹. (SDP)

Otteesta oli vaikea määritellä, oliko ilmaus ”globaalisti” laitettu siksi, että globaali maailma nähdään osana moraalista universumia, vai mainitaanko se pikemminkin ilmastonmuutosta luonnehtivana seikkana. Koska globaalius mainitaan ympäristöongelman mutta ei eksplisiittisesti ympäristöpolitiikan yhteydessä, ilmausta ei koodattu moraalista universumia kuvaavaksi. Euroopan unioni taas mainitaan politiikan teon foorumina, mikä ei myöskään yksiselitteisesti liity moraaliseen universumiin. (EU saattaa olla toivottu foorumi esimerkiksi käytännön syistä.) Sen sijaan Suomen¹ asema suhteessa toisiin valtioihin mainitaan puolueelle tärkeäksi, jolloin moraalisen universumin raja piirtyy tässä otteessa Suomen ja muiden maiden välille.

Arvojen ja moraalisen universumin ilmausten lisäksi koodattiin muut tekstistä löytyneet viittaukset arvoihin varmuuden vuoksi mahdollista myöhempää tarkastelua varten. Tällaiset tärkeiltä vaikuttavat kohdat voitiin koodata niin

sanotusti *in vivo* eli koodina käytetään itse lausetta, virkettä tai faasia sellaisenaan. Tarvittaessa analyysirunkoa ja uusia koodeja kehitettiin koodauksen edetessä.

4.5.5 Sisällönanalyysin luotettavuuden arviointi

Sisällönanalyysin luotettavuuden arvioimiseksi on tavallista käyttää kahta koodaajaa (mm. Wutich & Gravlee 2010) ja niin tehtiin myös tässä työssä. Toinen koodaaja analysoi 20 prosenttia eli yhteensä 12 sivua aineistosta käyttäen samaa analyysirunkoa kuin työn tekijä. Rinnakkaiskoodaus keskittyi arvonilmausten tunnistamiseen ja siihen, miten nämä luokiteltiin 22 arvotyyppiin. Yksimielisyys koodaajien välillä oli 81 % prosenttia niiden arvonilmausten luokittelun osalta, jotka kumpikin oli aineistosta koodannut. Erimielisyydet koodauksessa koskivat pääosin tapauksia, joissa jokin arvo olisi toisen koodaajan mukaan ollut syytä sijoittaa useaan eri arvotyyppiin, kun työn tekijä oli sijoittanut sen vain yhteen. Erimielisyystapauksista neuvoteltiin toisen koodaajan kanssa ja päädyttiin yksimielisyyteen. Huomio päätettiin kiinnittää ennen kaikkea molempien koodaamiin ilmauksiin, sillä analyysin herkkyydessä arveltiin voivan olla eroja. Herkkyyttä taas on kuvailtu luvussa 4.2.

Tulosten luotettavuuteen vaikuttaa myös työn tekijän harjaantumattomuus menetelmän käytössä. Sisällönanalyysissä tehtyjä valintoja pyrittiin kirjaamaan ja avaamaan tulosten raportoinnin yhteydessä kattavasti analyysin subjektiivisuuden ja epävarmuuden kompensoimiseksi.

5 TULOKSET

Sisällönanalyysin tulokset esitetään tässä luvussa. Alkuun on koottu tietoa eri arvotyyppien tärkeysjärjestyksestä ohjelmittain ja sen jälkeen siirrytään tarkastelemaan arvojen esiintymistä koko aineiston osalta arvotyypeittäin. Tulokset on jaoteltu ympäristöpolitiikan tavoitteisiin liittyviin nk. tavoitearvoihin ja keinoihin liittyviin nk. keinoarvoihin. Moraalista universumia koskeneet ilmaukset käsitellään omassa alaluvussaan (5.3) arvotyyppien jälkeen.

Ympäristöohjelmissa mainittiin erilaisia arvoja kaiken kaikkiaan 18 arvotyypistä, kun analyysiä tehtäessä käytössä oli yhteensä 22 mahdollista arvotyyppiä. Näiden arvotyyppien osalta tuloksissa kuvaillaan sitä, millaisia muotoja ne saivat ympäristöpolitiikan tavoitteina ja keinoina. Ilmauksia tyytitellään arvotyyppien sisällä ja niistä annetaan esimerkkejä. Maine-, nöyryys- ja henkisyysarvot puuttuivat aineistosta kokonaan. Niitä ei ilmaistu tavoitteiden eikä keinojen yhteydessä. Lisäksi mielihyväärvot mainittiin vain kerran eivaltavoiteltavina arvoina Kristillisdemokraattien ohjelmassa.

5.1 Arvotyypit eri puolueilla

Tavoite- ja keinoarvojen esiintyminen aineiston eri ohjelmissa on esitetty taulukoissa 2 ja 3. Kaikissa kolmessa varsinaisessa ympäristöohjelmassa, siis Kristillisdemokraattien, Vihreiden ja Kokoomuksen ohjelmissa, esiintyivät samat tavoitearvot, kaikkiaan 12 arvotyyppiä (taulukko 2). Keskusta ja SDP poikkesivat tästä linjasta – niissä esiintyi pienempi arvojen joukko (9 arvotyyppiä). Yhteensä tavoitearvoina esiintyi 13 arvotyyppiä. Taulukoista 2 ja 3 havaitaan, että ympäristöpolitiikan tavoitteisiin liitettiin eri arvoja kuin keinoihin. Turvallisuusarvotyypit, yhteiskunnallinen ja henkilökohtainen turvallisuus, on tavoitearvoissa yhdistetty yhdeksi luokaksi (ks. tarkemmin luku 5.2.6 ja Hietalahti, Tolvanen ja Kokko 2015). Keinoarvoissa esiintyi vain henkilökohtaisen turvallisuuden arvoja.

Taulukko 2. Arvotyyppien esiintyminen ympäristöpolitiikan tavoitteiden yhteydessä ohjelmittain. Taulukosta on jätetty pois ne arvot, joita ei ohjelmissa ilmaistu.

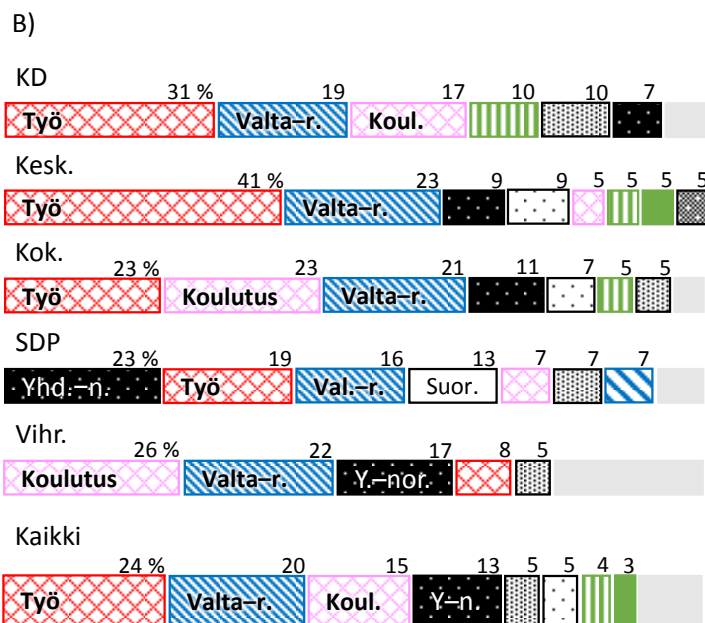
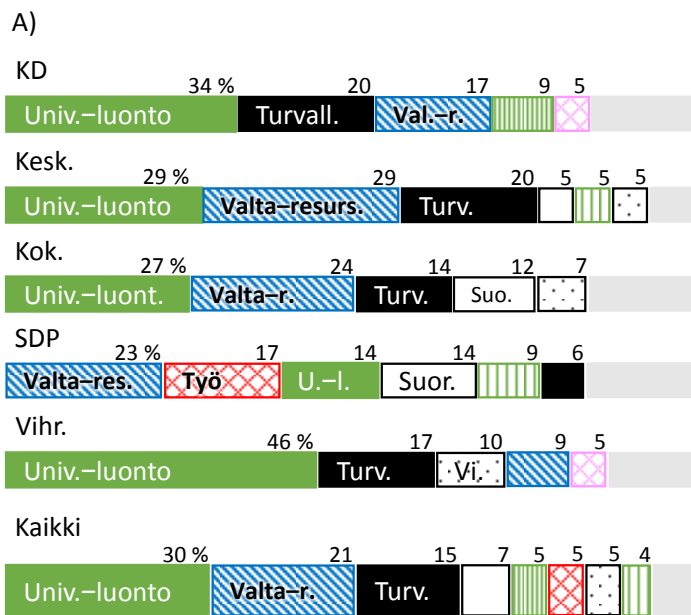
Arvotyyppit: tavoitteet	Vihr.	Kok.	KD	Kesk.	SDP
Universalismi-luonto					
Valta-resurssit					
Turvallisuus					
Suoriutuminen					
Universalismi-huolenpito					
Hyväntahtoisuus-huolenpito					
Työ					
Virikkeisyys					
Hyväntahtoisuus-luotettavuus					
Koulutus					
Perinteet					
Itseohjautuvuus-toiminta					
Yhdenmukaisuus-normit					

Keinoarvoissa hajonta ohjelmien välillä oli tavoitearvoja suurempaa (Taulukko 3). Vihreiden ohjelma oli aineiston moniarvoisin 14 arvotyyppillä, Kokoomuksen ja SDP:n ohjelmasta arvotyyppijä löytyi 10 ja Kristillisdemokraateilta sekä Keskustalta 8. Tarkasteltaessa aineistoa kokonaisuutena arvotyyppijä esiintyi 15.

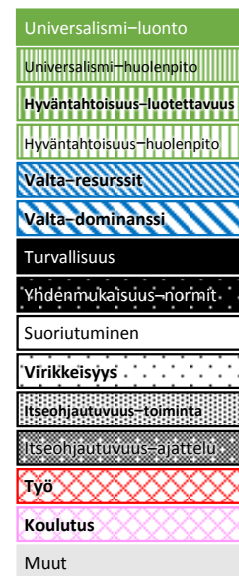
Taulukko 3. Arvotyyppien esiintyminen ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä ohjelmittain. Taulukosta on jätetty pois ne arvot, joita ei ohjelmissa ilmaistu.

Arvotyyppit: keinot	Vihr.	Kok.	KD	Kesk.	SDP
Työ					
Valta-resurssit					
Koulutus					
Yhdenmukaisuus–normit					
Universalismi–luonto					
Virikkeisyys					
Hyväntahtoisuus–luotettavuus					
Itseohjautuvuus–toiminta					
Suoriutuminen					
Universalismi–huolenpito					
Valta–dominanssi					
Yhdenmukaisuus–ihmissuhteet					
Turvallisuus–henkilökohtainen					
Itseohjautuvuus–ajattelu					
Universalismi–suvaitsevaisuus					

Arvonilmauksista laskettiin puolueiden ohjelmista ilmenneet arvohierarkiat tavoitearvojen ja keinoarvojen osalta (kuva 3). Kuten Helkaman ja Seppälän (2006) tutkimuksessa, myös tässä työssä arvohierarkialla viitataan arvojen saamien mainintojen määrään aineiston kussakin ohjelmassa. Valitettavasti epätarkkuutta saattoivat aiheuttaa tapaukset, joissa sama ote oli koodattu kahdelle saman arvotyyppin eli koodiryhmän arvolle, esimerkiksi universalismi–huolenpito-arvoille *tasa-arvo* ja *oikeudenmukaisuus*. Tällöin ne tunnistettiin määrällisessä tarkastelussa vain yhdeksi arvonilmaukseksi. Vastaavaa ongelmaa ei ollut silloin, kun sama ote oli koodattu esimerkiksi universalismi–suvaitsevaisuus-arvolla ja jonkin toisen arvotyyppin arvolla, kuten virikkeisyysarvolla. Tämä virhelähde olisi ollut vältettävissä koodaamalla lyhyempiä otteita, mutta se taas olisi vaikeuttanut kokonaiskuvan muodostamista eri arvojen esiintymisen kontekstista sisällön-analyysin myöhemmissä vaiheissa.

Selite

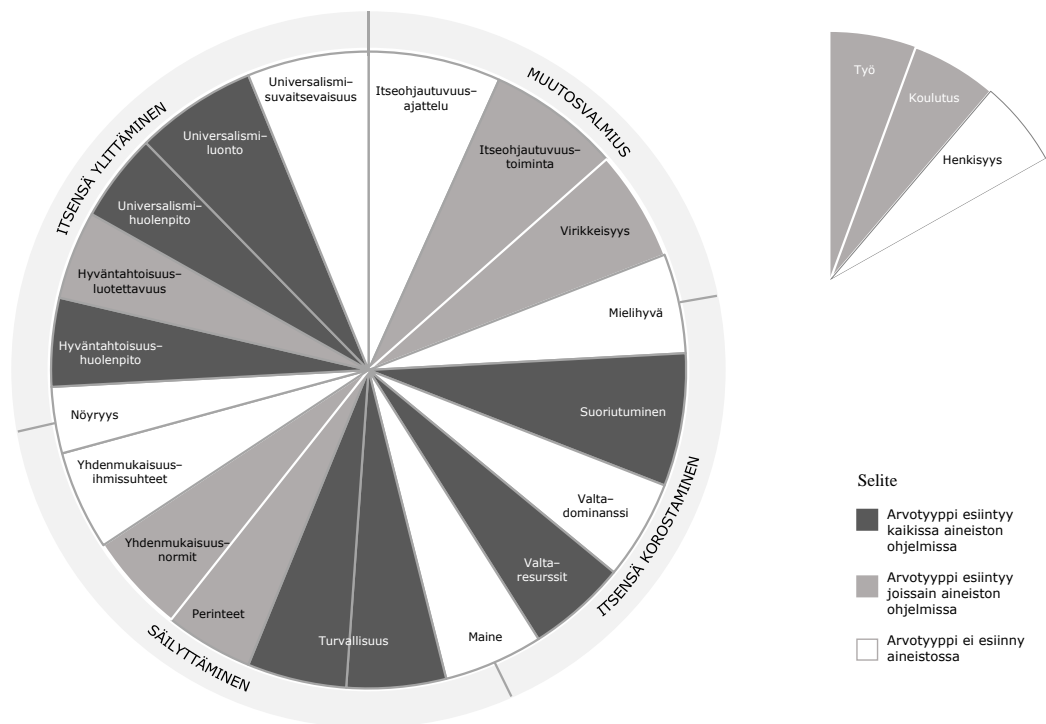

Kuva 3. Arvotyyppien tärkeysjärjestys ja esiintyminen puolueiden ympäristöohjelmien tavoitteissa (A) ja keinoissa (B). Ohjelman tärkein arvo on vasemmalla. Arvojen tärkeys vähenee vasemmalta oikealle luettaessa. Palkkien pituudet kuvaavat kunkin arvotyyppin osuutta arvoni-lmauksista ja osuus prosentteina näkyy palkin yläpuolella. Koko aineistoa kuvaavaan alimpaan palkkiin on koottu arvotyyppien suhteellisten osuuksien keskiarvot puolueiden välillä. (Koska kuvassa pyrittiin ensisijaisesti havainnollisuuteen, sen mittasuhteet ovat suuntaa antavia.)

5.2 Arvot ympäristöpolitiikan tavoitteissa

Kuusi kaikille ohjelmille yhteistä arvotyyppiä muodosti yli puolet kaikista arvojen maininnoista. Nämä arvotyypit esitellään omissa alaluvuissaan järjestyksessä suhteessa eniten mainintoja saaneesta alkaen. Muut mainitut tavoitearvot esitellään alaluvussa 5.2.7.

Ympäristöpolitiikan tavoitteissa esiintyneet arvotyypit sijoittuvat eri puolille Schwartzin arvokehää (kuva 4). Itsensä ylittämisen arvoalueen arvotyypeistä kolme esiintyy kaikissa aineiston ohjelmissa. Itsensä korostamiseen liittyen ilmaistaan kahta arvotyyppiä. Säilyttämisen arvoalueesta yhden arvotyypin arvoja ilmaistaan kaikissa ohjelmissa: yhteiskunnallisen turvallisuuden arvoja. Aineistossa hajanaisemmin (ei kaikissa ohjelmissa) ilmaistut arvotyypit sijoittuvat nekin kolmeen neljästä arvoulottuvuudesta: säilyttämiseen, itsensä ylittämiseen ja muutosvalmiuteen.

Kuva 4. Arvot ympäristöpoliittisten ohjelmien tavoitteissa arvokehällä esitettyinä.

5.2.1 Universalismi–luonto-arvot

Universalismi–luonto-arvot oli ympäristöpolitiikan tavoitteiden yhteydessä taajimmin esiintynyt arvotyyppi ja sen sisälle kertyi suurin kirjo koodeja. Arvotyyppi esiintyi jossain muodossa kaikissa ohjelmissa. Suurin osa siihen sisältyneistä arvoista liittyi **ympäristönsuojeluun, luonnonsuojeluun ja monimuotoisuuden suojeluun**. Niissä painotettiin muiden lajien, elinympäristöjen ja ekosysteemien suojelua, ja joissain tapauksissa ne nivottiin myös ihmislajin elämän edellytyksiin. Arvotyyppiin kuuluivat lisäksi arvot **ympäristövaikutusten vähentäminen, ympäristöystävällisyys, luonnon itseisarvo, ekologinen kestävyys ja tasapaino, ekosysteemin toiminnan turvaaminen, elämän edellytysten ylläpito ja luontosuhteen vaaliminen** (josta oli vain yksi maininta).

Sekä ympäristönsuojelu että luonnonsuojelu mainittiin neljässä viidestä ohjelmasta: Keskustan, Kokoomuksen, Kristillisdemokraattien ja Vihreiden ohjelmissa. Seuraavassa otteita aineistosta:

Haluamme sitoutua ympäristön suojeluun ja luonnon toimintakyvyn ja monimuotoisuuden säilyttämiseen tuleville sukupolville. (KD)

Viime vuosien aikana Itämeren suojelussa on onneksi edistytty. (Kesk.)

Jätetään luonnonsuojelun kannalta arvokkaat suot turvetuotannon ulkopuolelle. (Kok.)

Monimuotoisuutta haluttiin suojella useissa ohjelmissa tai sen köyhtyminen pysäyttää. Joskus nämä toimet esiintyivät välineinä muille tavoitteille, kuten ihmisen elämän edellytysten ylläpidolle, mutta toisinaan ne vaikuttivat tavoitteilta sinänsä.

Luonnon monimuotoisuus turvattava (otsikko, KD)

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on tärkeää. Yhdenkin lajin poistumisella luonnon kiertokulusta voi olla suuri ja näkyvä merkitys. (Kesk.)

Vihreät esittävät, että luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen pysäytetään Suomessa vuoteen 2020 mennessä ja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi kotimaisia ilmastopäästöjä leikataan 40 prosenttia vuoteen 2020 mennessä vuoden 1990 tasosta. (Vihr.)

Luonnon monimuotoisuudesta voidaan huolehtia yhä paremmin esimerkiksi talousmetsissä, ei ainoastaan suojelualueilla. (Kok.)

Ympäristövaikutusten vähentäminen oli ainoa SDP:n ohjelmassa esiintynyt universalismi–luonto-arvoihin liittyvä tavoite.

Matkailu edellyttää aina liikkumista ja matkustamisen ympäristövaikutusten vähentäminen onkin suurin haaste. (Vihr.)

Suomen tulee olla aktiivinen toimija uuden ympäristökuormitusta vähentävän ja kustannushyötyjä tuovan teknologian tutkimuksessa, kehityksessä ja käyttöönotossa. (SDP)

Ekosysteemin toiminnan turvaaminen ja elämän edellytysten ylläpito mainittiin tavoitteina. Kohdat, joissa viitattiin ekosysteemiin myös ihmisen elämän ehtona tai kirjoitettiin esimerkiksi ekosysteemien toiminnan turvaamisesta, koodattiin kahdella eri koodilla: universalismi-arvoiksi ja turvallisuus-arvoiksi. Turvallisuusarvoilla viitataan siihen, että kyse on perustavanlaatuisen ihmiselämän edellytysten turvaamisesta. Sijoittaminen universalismi-arvotyyppeihin perustuu siihen, ettei turvaamista otteissa rajoitettu koskemaan vain lähipiiriin tai välttämättä edes ihmislajin elämän edellytyksiä vaan universalistisesti myös muita lajeja tai ihmisiä kaukana arvottajasta.

Pitkällä tähtäimellä koko maailman ekosysteemin toiminta ja koko biosfääriin elämän ylläpito edellyttää monimuotoisuutta. (KD)

Luonnon monimuotoisuus on elämän ehto (otsikko, Kesk.)

Luonnon monimuotoisuus voidaan ajatella vaikkapa eräänlaisena ekosysteemitason vakuutuksena, joka turvaa perustoiminnot ympäristön muuttuessa. (Vihr.)

Joissain ilmauksissa keskityttiin nimenomaan **muiden lajien kuin ihmisen hyvinvointiin**, kuten lajien ja elinympäristöjen suojeluun.

Lajien massasukupuutto uhkaa koko maailmaa. (KD)

Eläintuotannon tukia vähennetään ja sidotaan ne ympäristön ja eläinten hyvinvointiin liittyviin kriteereihin. (Vihr.)

Suurpedot kuuluvat Suomen luontoon. (Vihr.)

Toisinaan lajien suojelemisessa painotettiin niiden **alkuperäisyyttä** tai **harvinaisuutta**. Usein puhuttiin myös monimuotoisuuden tai lajien säilyttämisestä, mikä viittaa siihen, että suojeluun sisältyy jonkinlainen säilyttämisen komponentti.

Vihreiden tavoitteena on taata riittävä elintila kaikelle alkuperäiselle metsäluonnolle. (Vihr.)

Ekologinen kestävyys viittaa sekä muiden lajien että ihmisen hyvinvointiin ja säilymiseen (Suomen YK-liitto 2018.) **Ekologinen tasapaino** on Tieteen termipankin mukaan ”ympäristön tila, jossa eliöiden väliset suhteet ovat vakaat tai muuttuvat tasaisesti ja jossa muutokset johtuvat luonnonprosesseista” (Tieteen Termipankki 2018.) Ekologisen kestävyuden ja ekologisen tasapainon tavoittelun arvioitiin viittaavan muiden lajien suojeluun, vaikka varmuutta siihen, miten puolueet kyseiset termit määrittelevät, ei aineistosta saadakaan.

Vihreiden tavoitteena on luoda ekologisesti kestävä yhteiskunta, jossa talous ja muu ihmistoiminta sopeutetaan planeetan kestävyysrajoihin. (Vihr.)

Metsälain kokonaisuudistus toteutetaan siten, että metsänhoito on ekologisesti kestävä ja monimuotoisuutta säilyttävää. (Vihr.)

Myös ihmisten levittämät uudet tulokaslajit ovat riski Itämeren helposti haavoittuvalle ekologiselle tasapainolle. (KD)

Luontoarvojen vaalimista peräänkuulutettiin osassa ohjelmista. **Luonnon itseisarvo** mainittiin eksplisiittisesti Kristillisdemokraattien ja Vihreiden ohjelmissa.

Tuotantolaitoksille annettavien ympäristölupien on otettava nykyistä paremmin huomioon paitsi luontoarvot myös ilmastopäästöt ja jätteen synnyn ehkäisy. (Vihr.)

Kristillisdemokraatit haluavat vaalia ympäristöarvoja puolueena, jolle luonto ja elämä ovat kaikissa muodoissaan arvokasta. (KD)

Vihreät katsoo, että monimuotoinen ja hyvinvoiva luonto on, paitsi itseisarvo, myös kaiken inhimillisen toiminnan ja talouden perusta. (Vihr.)

Myös yhteys luontoon kuuluu universalismi–luonto-arvojen piiriin. **Luontosuhde** mainittiin Kokoomuksen ohjelmassa.

Kokoomus haluaa vaalia lasten suhdetta luontoon. (Kok.)

5.2.2 *Valta–resurssi-arvot*

Valta–resurssi-arvot esiintyivät ympäristöpolitiikan tavoitteissa taajaan, ja ilmaukset voidaan karkeasti jaotella kahdenlaisiin. Toisaalta ympäristö nähtiin arvokkaana **luonnonvarojen hyödyntämisen** näkökulmasta. Toiset tavoitteet taas kytkevät ympäristön ja luonnonvarat talousjärjestelmään, kuten **talouskasvuun, liiketoimintamahdollisuuksiin** ja **kustannustehokkuuteen**. Seuraavaksi käsittelem erikseen näitä kahta valta–resurssi-arvojen alakohtaa – ensin ympäristöä resursseina ja sen jälkeen talouteen liittyviä havaintoja.

Ympäristö resursseina

Usein puhuttiin luonnonvaran tai ekosysteemipalvelun hyödyntämisestä. Hyödyntämistä saattoi ilmentää esimerkiksi ekosysteemipalveluiden käsite.

Tavoitteena on järvien ja jokien puhtauden ja ekosysteemin toimivuuden turvaaminen. Ne yhdessä mahdollistavat myös sisävesien lisääntyvän virkistyskäytön sekä turvaavat kalakantojen monipuolisuuden ja runsauden. (Kesk.)

Luonto tuottaa meille ravintoa, puhdasta vettä ja happea. Se myös tasoittaa lämpötilan muutoksia, vaimentaa tuulia ja hillitsee tulvia. (Kesk.)

Vihreät katsoo, että monimuotoinen ja hyvinvoiva luonto on, paitsi itseisarvo, myös kaiken inhimillisen toiminnan ja talouden perusta. Tätä näkökulmaa korostaa niin sanottu ekosysteemipalveluajattelu, joka muistuttaa ekosysteemien tuottavan meille erilaisia palveluja kuten ravintoa, rakennusmateriaaleja, puhdasta ilmaa ja elämyksiä. (Vihr.)

Monissa tapauksissa peräänkuulutettiin nimenomaan luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä.

Kestävä metsästys tarkoittaa sitä, että metsästetään vain syksyisin kuluneen kesän ”tuottoa”. (Vihr.)

Edistetään matkailuyrittäjien ja viranomaisten yhteistyötä luontoalueiden kestävän käytön varmistamiseksi. (Kok.)

Useissa tapauksissa sovitettiin yhteen luonnonvarojen käyttöä ja suojelua.

Valtioilla on oikeus hyödyntää luontonsa monimuotoisuutta, mutta samalla niillä on myös vastuu monimuotoisuuden säilyttämisestä toiminta-alueillaan. (KD)

Metsien lisääntyvä hyödyntäminen on toteutettava luonnon kannalta kestävällä tavalla. Siksi on tärkeää, että taloudellisen käytön lisäämisen ohella jatketaan luonnon monimuotoisuuden määrätietoista suojelua. (Kesk.)

Tulevat sukupolvet ovat ympäristömme hoitajia ja käyttäjiä. Jotta he osaisivat vaalia ja käyttää viisaasti ympäristöä, heille tulee tarjota tähän mahdollisimman hyvät eväät. (Vihr.)

Meidän tehtävänämmä on suojella näitä luonnon ekosysteemipalveluita jo sen takia, että hyödyimme niistä monella tavalla. Kyse on myös vastuustamme tuleville sukupolville. (Kok.)

Kohdissa, joissa kirjoitettiin ympäristönsuojelusta, mutta se liitettiin nimenomaan luonnonvarojen käyttöön eli hyötymisen mahdollisuuksien säilyttämiseen, koodattiin sekä valta–resurssi-arvo että universalismi–luonto-arvo.

Ympäristöpolitiikka ja talous

Talouden kehitystä ja taloudellisuutta vaalittiin politiikan tavoitteena kaikissa ohjelmissa. Ympäristöpolitiikan ja talouden yhteys kävi aineistosta selväksi: Ympäristöä tarkasteltiin niin talousjärjestelmän perustana kuin talouden mahdollisuuksien, kustannusten ja säästöjen näkökulmista. Seuraavissa otteissa luonto tai ympäristö nähtiin talouden perustana:

Suomen hyvinvointia ja arvonlisää on vuosisatojen ajan taottu luonnonvaroista: maasta, metsästä ja maaperästä. Keskusta edellyttää, että tällä tiellä Suomi tulee jatkamaan tulevaisuudessakin. (Kesk.)

Uusiutuvaa energiaa on luontevaa tuottaa hajautetusti ja pienissä yksiköissä. Samalla niiden käyttö tukee paikallista taloutta ja työllisyyttä. (Vihr.)

Korjausrakentaminen ja muu rakennusten kunnossapito ovat myös kansallisvarallisuudestamme huolehtimista. (Kok.)

Ekologisuus on taloudellista (otsikko, Kok.)

Valtaosa maailman väestöstä asuu kehittyvissä maissa, jotka kurovat nopeasti umpeen kehittyneen maailman taloudellista etumatkaa. Kehitys on erittäin myönteistä ja toivottavaa --. (SDP)

Siirtämällä puhdasta teknologiaa voimme tukea kestävää talouskasvua myös kehittyvissä maissa. (Kok.)

Ympäristöongelmien ratkaisemiseen nähtiin sisältyvän **taloudellisia mahdollisuuksia.**

Puhtaaseen talouteen siirtyminen sisältää mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille ja fossiilisen tuontienergian korvaaminen päästöttömällä kotimaisella tuotannolla kohentaa vaihtotasettamme. (SDP)

Ympäristöhaasteet tarjoavat mahdollisuuden uuden liiketoiminnan ja työpaikkojen luomiseen. (Kok.)

Kun tuetaan energiatehokkuusinvestointeja kotimaassa, alan yritykset ovat hyvässä asemassa myös vientituotteita markkinoidessaan. (Vihr.)

Lisäksi ohjelmissa puhuttiin paljon **kustannuksista ja säästöistä.**

Kaupunkien autoistuminen ja siitä johtuva kaupunki-ilman laadun jatkuva huonontuminen ja lisääntyneet pienhiukkaset aiheuttavat yhteiskunnalle suuria terveydenhuolto-kustannuksia lisääntyvien sairauksien muodossa. (KD)

On halvempaa ja järkevämpää torjua ilmastonmuutosta ajoissa kuin maksaa sen seurauksista. (Kesk.)

Rakennusten sisäilmaongelmat aiheuttavat merkittäviä terveyshaittoja kansalaisille ja kustannuksia kansantaloudelle. (Kok.)

Päästökaupan markkinaehtoisuutta on vahvistettava, sillä silloin päästövähennys tapahtuu siellä, missä se tapahtuu pienimmillä kustannuksilla. (SDP)

Taloudelliset arvot ilmaistiin toisinaan myös sovitellen yhteen ympäristöarvojen kanssa, mikä kieli siitä, että ympäristönsuojelun ja talouden välillä nähtiin vastakkainasettelu.

Kristillisdemokraatit puolustavat sosiaalista ja ekologista markkinataloutta. Ympäristömyönteisyyden ei tarvitse olla kasvun este ja eikä se välttämättä merkitse suurempia kustannuksia pitkällä tähtäimellä. (KD)

Ympäristöystävällisillä investoinneilla on myös mahdollista luoda talouskasvua ja vähentää riippuvuutta kriittisistä luonnonvaroista. (Vihr.)

5.2.3 Turvallisuusarvot: Yhteiskunnallinen ja henkilökohtainen turvallisuus

Schwartzin ym. (2012) jaottelua henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen turvallisuuden arvotyyppeihin käytettiin soveltuvin osin, mutta osassa tapauksista poliittisten ohjelmien asiayhteydessä oli vaikeaa tehdä eroa siinä, puhuttiinko oman ja lähiympäristön turvallisuudesta vai laajemmasta yhteiskunnan vakaudesta ja turvallisuudesta. Esimerkiksi henkilökohtaisen turvallisuuden arvoiksi luetut terveys, puhtaus ja elinkeinon turvaaminen kytkeytyvät yhteiskunnalliseen turvallisuuteen muun muassa kansanterveyden edistämisen, ympäristön pilaantumisen ja talouden prosessien kautta. Yhteiskunnallista turvallisuutta edustivat esimerkiksi elämän edellytysten ylläpitoon liittyvät tavoitteet ekosysteemien suojelussa.

Muutamit tavoitteet koodattiin molempiin arvotyyppeihin, koska aineistosta tai teoriasta ei löytynyt perustelua niiden tarkemmalle tyypittelylle. Myös Hietalahti ym. (2015) havaitsivat, etteivät turvallisuusarvotyypit aina erottuneet suomalaisessa otoksessa. Ne liittyivät esimerkiksi ydin- ja kemikaaliturvallisuuteen ja ilmastonmuutoksen vaikutuksiin.

Vaarallisen ilmastonmuutoksen välttämiseksi maapallon lämpeneminen pitäisi pysäyttää kahteen asteeseen esiteolliseen aikaan verrattuna. (Vihr.)

Ydinpolttoaineen ja ydinjätteen kuljetus on vaarallista. Ydinpolttoaineen varastointia tai ydinjätteen loppusijoitusta ei pystytä järjestämään täysin turvallisesti vielä missään päin maailmaa, ei edes Suomessa. (Vihr.)

Yhteiskunnallinen turvallisuus

Kaikissa paitsi Sdp:n ohjelmassa puhuttiin **elämän edellytysten ylläpitämisestä** esimerkiksi toimivia ekosysteemejä ja monimuotoisuutta suojelemalla. Nämä

ilmaukset koodattiin yhteiskunnallisen turvallisuuden arvoiksi aina yhdessä universalismi-arvokoodin kanssa. Suppeimmillaankin ne koskivat ihmisiä muissa maissa ja tulevia sukupolvia ja laajimmillaan niiden arveltiin koskevan myös muita lajeja kuin ihmistä.

Kestävä kehitys vaatii uutta globaalia perspektiiviä ja toimintaa, sillä vain niin voimme ennalta ehkäistä tulevaisuudessa Eurooppaan kohdistuvia kehitysmaiden ympäristöpakolaisvirtoja ja luoda elämän edellytyksiä vakavista ympäristöhaitoista kärsiville valtioille. (KD)

Tavoitteena on järvien ja jokien puhtauden ja ekosysteemin toimivuuden turvaaminen. (Kesk.)

Ekologisesti kestävä yhteiskunnan luomiseksi sekä monimuotoisten ekosysteemipalveluiden turvaamiseksi tarvitaan sektorirajat ylittävää luonnonsuojelua --. (Vihr.)

Elämän edellytysten ylläpitämisen lisäksi yhteiskunnallisen turvallisuuden arvot liittyivät useimmin **huoltovarmuuteen**.

Turve on huoltovarmuuden kannalta tärkeä polttoaine, mutta se luokitellaan päästöjen näkökulmasta fossiiliseksi polttoaineeksi. Huoltovarmuuden kannalta olisi kannatettavaa, että uusien tuotantoalojen luvitus toimisi mahdollisimman mutkattomasti kuitenkin siten, että vaikutukset lähiympäristöön otetaan tarkasti huomioon (mm. ravinnepäästöt). (SDP)

Suomen on tärkeää jatkossakin turvata monipuolinen energiapaketti, joka takaa meille myös riittävän huoltovarmuuden. (KD)

Fosforin talteenoton kehittäminen vähentää vesistöjen rehevöitymistä ja turvaa samalla tulevaisuuden ruokahuoltoa. (Kok.)

Pakolaisuuden ehkäisystä kirjoitettiin Kristillisdemokraattien ohjelmassa monesti:

Ilmastonmuutos etenee ja asiantuntijat ovat alkaneet puhua jo ilmastokriisistä. Termin tarkoituksena on korostaa luonnon ääri-ilmiöiden kuten tulvien, rankkasateiden, kuivuuden tiheneviä ja yllättäviä vaikutuksia. Ongelmat saattavat kärjistyä nopeasti, ja edessämme voi olla tulevana vuosikymmeninä ympäristökatastrofeista johtuvia suuriakin pakolaisvirtoja. (KD)

Henkilökohtainen turvallisuus

Yleisin ja selkeimmin henkilökohtaista turvallisuutta arvottava ilmaus liittyi **terveyteen**. Myös **puhtauden** arvostaminen koodattiin osaksi henkilökohtaisen turvallisuuden arvotyyppejä Schwartzin teorian mukaan (Taulukko 1), vaikka sitä ei poliittisten ohjelmien asiayhteydessä liitetty suoraan yksilöön. Näiden lisäksi henkilökohtaisen turvallisuuden arvostaminen ilmeni **elinkeinojen turvaamisen, varovaisuuden** ja mm. **liikenne-, kemikaali- ja asumisen turvallisuuden** yhteyksissä.

Terveyttä ei mainita Keskustan ja SDP:n ohjelmissa. Keskusta mainitsee kyllä muita henkilökohtaiseen turvallisuuteen liittyviä arvoja: puhtauden ja elinkeinon turvaamisen. SDP:n ohjelmassa mainitaan ainoastaan yhteiskunnallinen turvallisuus.

Ihmisen terveydellinen ja sosiaalinen hyvinvointi on yhteydessä ympäristöön. (KD)

Uraanin louhinta voi aiheuttaa vakavia ympäristö- ja terveysongelmia kaivosalueilla. (Vihr.)

Ruoan tuoreuden ja puhtauden takaamiseksi on tuettava lähiruoan tuotantoa ja saatavuutta kuluttajille sekä luonnonmukaista viljelyä. Puhdas ruoka on tulevaisuudessa merkittävä kilpailuetu, jonka tuotannolle Suomessa kannattaa luoda riittävät edellytykset. Suomen on kilpailtava turvallisuutta vaalien. (KD)

Puhtaat vedet ovat keskustalaisille sydämen asia. (Kesk.)

Tämä helpottaa merkittävästi sadevesien imeytymistä, ehkäisee tulvimista ja lisää viihtyisyyttä sekä auttaa puhdistamaan ilmaa. (Vihr.)

Vesien puhtaana pitämisessä on kyse puhtaista uimarannoista, mökkimaisemien säilymisestä sekä kalastuksen ja muun virkistyskäytön jatkuvuudesta. (Kok.)

Terveyden ja puhtauden lisäksi ohjelmissa puhuttiin **elinkeinojen turvaamisesta, varovaisuudesta** ja esimerkiksi **turvallisista asuinalueista**.

Siksi on haettava entistä määrätietoisemmin esimerkiksi sellaisia ratkaisuja, joissa yhdistyy Itämeren tilan parantaminen ja rannikkoalueiden maatalouden kannattavuuden turvaaminen. (Kesk.)

Poronhoidon tulevaisuus ja poronhoitoalueen luonnon monimuotoisuus on turvettava. (Vihr.)

Geeniteknologia ja muu biotekniikka avaavat monia mahdollisuuksia, mutta niihin liittyy myös ongelmia, minkä vuoksi vaaditaan erityistä varovaisuutta. (KD)

Kulkuyhteyksien rakentaminen turvaa sekä eläinten liikkumisen että vähentää liikenneonnettomuuksia eläinten kanssa. (Vihr.)

5.2.4 Suoriutumisarvot

Ympäristöpolitiikan tavoitteissa esiintyvät sellaiset suoriutumisarvot kuin **kilpailukyky, menestys** (yleensä Suomen), **suomalaisyritysten menestys, edelläkävijyys, vetovoima** ja **kansainvälinen arvostus**. Ne esiintyvät yleensä valtion tai yritysten näkökulmasta – yksilön henkilökohtaista menestystä ei mainita. Vetovoiman tapauksessa luonto itse nähtiin vetovoimatekijänä.

Suomen tulevaisuuden menestyksen edellytyksenä on biotalous, jonka keskiössä ovat uusiutuvista luonnonvaroista jalostetut tuotteet. (Kesk.)

Hyvä matkailuympäristö on vetovoimatekijä. (Vihr.)

Kokoomuslaisella ympäristöfiksulla Suomella on kolme tavoitetta: tehdä Suomesta maailman ensimmäinen hiilineutraali yhteiskunta, nostaa Suomi ympäristötekniikan ykkösmaaksi sekä nostaa suomalaiset maailman ympäristötietoisimmaksi kansaksi. (Kok.)

Suomella on kansainvälisesti arvostettua osaamista ympäristötekniologiassa sekä energia- ja materiaalitehokkuusratkaisujen alalla. Uusi toimiala tarvitsee vakaan ja ennustettavan toimintaympäristön, jonka syntymistä tulee edesauttaa poliittisilla toimilla. (SDP)

Kristillisdemokraatit tukevat vähäpäästöisiä vaihtoehtoja, mutta korostavat samalla Suomen talouden kilpailukykyä ja ympäristöasioiden yhteensovittamisen tärkeyttä asioiden aikatauluttamisessa. (KD)

SDP mainitsee edelläkävijyyden alisteisena tärkeämmälle arvolle, työllisyydelle. Otteessa katsottiin kuitenkin arvostettavan myös edelläkävijyyttä, vaikkakin tietyin ehdoin:

Voimme olla suunnannäyttäjiä, mutta siitä maksettava hinta ei voi olla työpaikkojen menetys ja hiilivuoto. Energia- ja ilmastopolitiikan on tuotava enemmän työpaikkoja kuin

se vie. Ylikireä EU-tason politiikka yhdistettynä maakohtaisiin eroihin kansallisissa kompensatiojärjestelmissä johtaa vääristyneeseen kilpailuun. (SDP)

5.2.5 *Universalismi–huolenpito*

Universalismi–huolenpito-arvoihin viitattiin silloin, kun tavoitteena olivat esimerkiksi **tasa-arvo**, **oikeudenmukaisuus**, **kansalaisten oikeudet** ja **kansainvälinen solidaarisuus**.

Arvotyyppi eroaa hyväntahtoisuus–huolenpito-arvotyypistä siinä, että universalismiarvot voivat koskea laajempaa joukkoa, tässä yhteydessä esimerkiksi myös muiden kuin kotimaan kansalaisten hyvinvointia. Niinpä hyvinvoinnin ja yleisen edun tapauksissa universalismi- ja hyväntahtoisuusarvojen välille tehtiin rajaus: kun puhuttiin yleisestä edusta tai hyvinvoinnista kotimaan kohdalla, se koodattiin hyväntahtoisuus–huolenpito-arvona, ja puhuttaessa laajemman joukon edusta tai hyvinvoinnista, kuten muista maista, koodattiin ote universalismi–huolenpito-arvona. Epäselvissä tapauksissa koodattiin sekä hyväntahtoisuus–huolenpito- että universalismi–huolenpito-arvokoodi.

Universalismi–huolenpito-arvoja edustivat seuraavissa otteissa sosiaalisen kehityksen ja hyvinvoinnin tavoittelu:

Tarvitaan visio yhteiskunnasta, jossa talous, sosiaalinen kehitys sekä ympäristönsuojelu kehittyvät paremmassa sopusoinnussa kuin tänään. (KD)

Meren tarjoamat hyödyt, luonnonvarojen kestävä käyttö ja merten hyvä tila on edellytys taloudelliselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. (Kesk.)

Tulevia sukupolvia kunnioittava hyvinvointi voi perustua vain kestäväälle ilmastopolitiikalle. (Vihr.)

Ympäristöalan tutkimus, innovaatiot ja teknologia ovat ratkaisevassa asemassa kestävän hyvinvoinnin rakentamisessa sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti. (Kok.)

Lisäksi tavoitteina esiintyivät tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus:

[YK:n kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen tavoitteena on] luonnonvarojen käytöstä saatavien hyötyjen oikeudenmukainen ja tasapuolinen jako. (KD)

Oikeudenmukaisuus tarkoittaa sitä, että kansalaisia ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan energian saatavuuden ja hinnan perusteella. Energiaköyhyys on estettävä. Kansainvälisesti oikeudenmukaisuus tarkoittaa sitä, että ilmastohaasteeseen on vastattava globaaleilla toimenpiteillä ja kaikki maat osallistuvat kantokykynsä mukaan. (SDP)

Oikeudenmukaisuus mainitaan myös SDP:n ohjelman otsikossa ”Työn ja oikeudenmukaisuuden linja energia- ja ilmastopolitiikassa”.

Vihreiden ohjelmassa peräänkuulutettiin kansalaisten oikeuksia:

Toteutetaan säädösten ympäristötilintarkastus: Käydään läpi eri luonnonvarasektorien lait, ja otetaan niihin mukaan perustuslain vaatimat kestävän kehityksen tavoitteet, hyväksyttävien hankkeiden ympäristökriteerit sekä kansalaisten tiedonsaanti-, osallistumis-, vireillepano- ja muutoksenhakuoikeudet. (Vihr.)

SDP:n ohjelmassa mainittiin myös kansainvälinen solidaarisuus:

Kansainvälinen solidaarisuus edellyttää, että kehitysmaille suunnataan ilmastorahoitusta kehitysyhteistyövaroista sekä kansainvälisen päästöoikeusrahoituksen (CER) kautta. Rahoitus on erityisen tärkeää, koska juuri kehitysmaat ovat muita maita alttiimpia ilmastonmuutoksen aiheuttamille sään ääri-ilmiöille. (SDP)

5.2.6 Hyväntahtoisuus–huolenpito

Hyväntahtoisuus–huolenpito-arvot näkyivät ympäristöpolitiikan tavoitteissa **hyvinvoinnin ja Suomen edun** arvostamisena. Keinoissa niitä ei esiintynyt.

Taloukasvun laskemiseen nykyisin käytettäviin perusteisiin tulisi sisällyttää uusia elementtejä, joissa otetaan huomioon inhimillinen kehitys, kuten koulutustaso, terveys, odotettavissa oleva elinikä, tuotetun hyvinvoinnin jakautuminen sekä ympäristön tilassa tapahtuneet muutokset. (KD)

Kaupunkiluontoa tulee vaalia johdonmukaisesti niin suojeluperustein kuin ihmisten hyvinvoinnin ja virkistysmahdollisuuksien turvaamiseksi. (Kok.)

Energia on kansalaisten hyvinvoinnin näkökulmasta välttämättömyyshyödyke, ei ylläisyystuote. (SDP)

Yleisen edun vaaliminen sijoitettiin hyväntahtoisuus–huolenpito-arvotyyppiin silloin, kun kyse oli Suomen tai suomalaisten edusta. (Tätä laajempi, esimerkiksi ihmiskunnan yhteinen etu, koodattiin universalismiarvoksi.)

Ympäristöministeriön alainen hallinto tekee ympäristötutkimusta, valvoo ympäristöasioissa yleistä etua sekä tuottaa tietoa ja asiantuntemusta eri hallinnon alojen, teollisuuden, kuntien, yritysten ja yhteisöjen käyttöön. (Vihr.)

Ilmastopolitiikkamme voidaan rakentaa Suomen omille tarpeille ja mahdollisuuksille. Se ottaa samalla huomioon EU:n ilmasto- ja energiapaketin meille esittämät velvoitteet. (Kesk.)

Samasta syystä SDP ei kannata kansallista sääntelyä, joka asettaa Suomen epäedulliseen asemaan muihin EU-maihin nähden. (SDP)

5.2.7 Muut tavoitearvot

Työarvot

Työn arvostusta ilmaisevat ohjelmissa **työllisyys** ja **työpaikkojen luominen** ympäristöpolitiikan tavoitteina. Vain Kristillisdemokraattien ohjelmassa työarvoja ei mainita tavoitteiden roolissa. Ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä työarvoja ilmaistaan laajempi kirjo.

Ravinnekierron kehittäminen parantaa meren tilaa, työllistää, pitää koko maan asuttuna ja vastaa myös globaaleihin merien ympäristöongelmiin. (Kesk.)

Viihtyisä asuinympäristö on kilpailuvaltti, joka houkuttelee myös työpaikkoja ja monipuolisia toimintoja. (Vihr.)

Työ tarkoittaa sitä, että voimme olla suunnannäyttäjiä energia- ja ilmastopolitiikassa, mutta toteutustavan on oltava sellainen, että se lisää työllisyyttä. (SDP)

Työtä arvostavaksi kirjattiin myös Keskustan ohjelman kohta, jossa halutaan siirtyä **puheesta tekoihin**:

Keskusta haluaa siirtyä puheista tekoihin. Niin Suomessa kuin muissakin Itämeren rantavaltioissa strategioita ja poliittisia päätöksiä on tehty. Itämeripolitiikan hampaattomuuteen vaikuttaa päätösten toimeenpanon hitaus. Kun tähän lisätään

meriympäristön hidas reagointi ja toipuminen, toimenpiteiden merkitys näyttää vähäiseltä.
(Kesk.)

Virikkeisyysarvot

Virikkeisyysarvoina koodattiin ympäristön **virikistyskäyttöön** ja asuin ympäristön **viihtyisyyteen** liittyvät tavoitteet. Lisäksi luonto nähtiin arvokkaana **elämysten** ja Kokoomuksen ohjelmassa **elinvoiman lähteenä**. Virikkeisyysarvot esiintyvät politiikan tavoitteiden yhteydessä kaikissa paitsi SDP:n ohjelmassa.

Luonto antaa ihmiselle mahdollisuuden elämyksiin, rauhoittumiseen ja virikistytymiseen.
(Kesk.)

Kaupunkiluontoa tulee vaalia johdonmukaisesti niin suojeluperustein kuin ihmisten hyvinvoinnin ja virikistysmahdollisuuksien turvaamiseksi. (Kok.)

Kalastuslaki uudistetaan siten, että turvataan luonnon monimuotoisuuden säilyminen ja nykyisen kaltainen virikistyskalastus. (Vih.)

Mahdollisuuksien runsaus on yksi virikkeisyysarvotyyppin arvoista. Vihreiden ohjelmassa nähtiin tärkeänä mahdollisuuksien turvaaminen:

Erityisesti kaupungeissa ja kasvavissa taajamissa pitää turvata mahdollisuus päästä luontoon. (Vih.)

Koulutusarvot

Koulutusarvot ilmenivät ympäristöpolitiikan tavoitteissa **osaamisen, koulutuksen ja tutkimuksen, ympäristötietoisuuden ja valveutuneisuuden** sekä **kehityksen** edistämisenä. Lisäksi luonto nähtiin arvokkaana **oppimisympäristönä**.

Haluamme myös kansallisen merentutkimuksen aitoa ja monitieteellistä kokoamista Itämeren korkeatasoisen tutkimuksen, suojelun ja osaavien henkilöresurssien säilyttämiseksi. (KD)

Elinkeinoista riippumaton ympäristöministeriö ja sen alainen ympäristöhallinto ovat osa valveutuneen ja ympäristötietoisen modernin valtion hallintoa. (Vih.)

Kokoomuslaisella ympäristöfiksulla Suomella on kolme tavoitetta: [--] sekä nostaa suomalaiset maailman ympäristötietoisimmaksi kansaksi. (Kok.)

Kestävän kehityksen periaatteet koskevat tasapuolisesti kaikkia valtioita ja ne varmistavat, että tulevaisuudessa kehitys ja talouskasvu tapahtuvat ympäristön ehdoilla. (KD)

Jokaisen päiväkodin ja koulun lähiympäristössä tulisi olla luonto-opetuskohteeksi sopiva metsäalue tai puisto. Kaupunkimetsiä ei tulisikaan hoitaa metsätalouden ehdoilla vaan virkistys- ja opetuskäyttöä ajatellen. (Vihr.)

Vihreiden ohjelmassa mainitaan ympäristöpolitiikan tavoitteena myös kansalaisten oikeuksien vahvistaminen suhteessa **ympäristötietoon** sekä SDP:n ohjelmassa **tiedon avoimuus**.

Suomen tulee laatia Norjan mallin mukainen laki kuluttajan oikeudesta ympäristötietoon, ja samaa mallia on ajettava myös Euroopan unioniin. (Vihr.)

Kansallisessa ja EU-tason hiilibudjetoinnissa on raportoitava hiilivuodon suuruus, jolloin todellinen päästöjalanjälki on tiedossa kansalaisilla ja päätöksentekijöillä. (SDP)

Perinnearvot

Perinnearvot ilmenevät ohjelmissa **perinnemaisemien ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden ja maisemien suojelun** yhteydessä.

Perinnebiotooppeja ei suojella jättämällä ne hoitamatta ja koskemattomiksi, vaan pitämällä yllä tervettä käyttöpainetta. (Kesk.)

Turvataan vuosittaisen rakennusperinnön hoitoavustusten jakaminen, mikä edistää olemassa olevien arvorakennusten säilyttämistä ja perinnerakentamisen taitojen ylläpitoa. (Vihr.)

Perinteiset maaseutumaisemat ja kulttuurimaisemat ovat monelle suomalaiselle rakkaita. (Kok.)

Vesien puhtaana pitämisessä on kyse puhtaista uimarannoista, mökkimaisemien säilymisestä sekä kalastuksen ja muun virkistyskäytön jatkuvuudesta. (Kok.)

Perinteet mainitaan myös Kristillisdemokraattien ympäristöohjelman otsikossa ”Perinne säästää luontoa”. Monitulkintaisesta otsikosta on kuitenkin vaikea päätellä, pidetäänkö perinnettä siinä ympäristön säästämisen keinona vai ilmaiseeko puolue, että sen perinteisiin kuuluu luonnon säästäminen.

Hyväntahtoisuus–luotettavuus

Ympäristöpolitiikan tavoitteiden yhteydessä esiintyivät hyväntahtoisuus–luotettavuus-arvoista tavallisimpana **vastuullisuus** ja yhdessä otteessa **velvollisuudet**. Hyväntahtoisuus–luotettavuus-arvoja ilmaistiin kaikissa paitsi SDP:n ohjelmassa. Vastuullisuutta vaalitaan seuraavissa otteissa:

Toisaalta tunnustamme ihmisen ainutlaatuisen vastuusuhteen luontoon ja eläimiin. (KD)

Valtioilla on oikeus hyödyntää luontonsa monimuotoisuutta, mutta samalla niillä on myös vastuu monimuotoisuuden säilyttämisestä toiminta-alueillaan. (KD)

Jokaisella on vastuu ympäristön tilasta. Ympäristön tilan laaja seuraaminen ja turvaaminen kuitenkin kuuluu yhteiskunnalle, ja yhteiskunnan on se vastuu kannettava takaamalla riittävät varat ympäristön hoitoon. (Vihr.)

Käytetään luonnonvaroja vastuullisesti (väliotsikko, Kok.)

Itseohjautuvuus–toiminta

Itseohjautuvuus–toiminta-arvot liittyivät ympäristöpolitiikan tavoitteisiin yleensä **riippumattomuuden** tavoittelun muodossa. Tavoittelemisen arvoisena mainittiin **omavaraisuus** energiantuotannossa sekä ympäristöpolitiikalle erityinen arvo: **riippumattomuus luonnonvaroista**. Ainoastaan Keskustan ohjelmassa ei mainittu toiminnan itseohjautuvuuteen liittyviä tavoitteita.

Uusiutuvien energiamuotojen etuina ovat sekä saannin jatkuva uusiutuvuus, että sen vähäiset kuormitukset luontoon, omavaraisuuden lisääminen ja ilmastotavoitteiden saavuttamisen edistäminen. (KD)

Ympäristöystävällisillä investoinneilla on myös mahdollista luoda talouskasvua ja vähentää riippuvuutta kriittisistä luonnonvaroista. (Vihr.)

Yhdenmukaisuus–normit

Yhdenmukaisuus–normit-arvotyyppi esiintyy vain kerran ympäristöpolitiikan tavoitteiden yhteydessä. Seuraavassa otteessa painotetaan ulkoa määrättyjen **velvollisuuksien hoitamista**:

Ilmastopolitiikkamme voidaan rakentaa Suomen omille tarpeille ja mahdollisuuksille. Se ottaa samalla huomioon EU:n ilmasto- ja energiapaketin meille esittämät velvoitteet. (SDP)

Mielihyväärvot

Mielihyväärvoihin viitattiin vain kerran ja sekin tapahtui käänteisesti. Kristillisdemokraattien ohjelmassa otettiin kantaa mielihyvän tavoittelua vastaan:

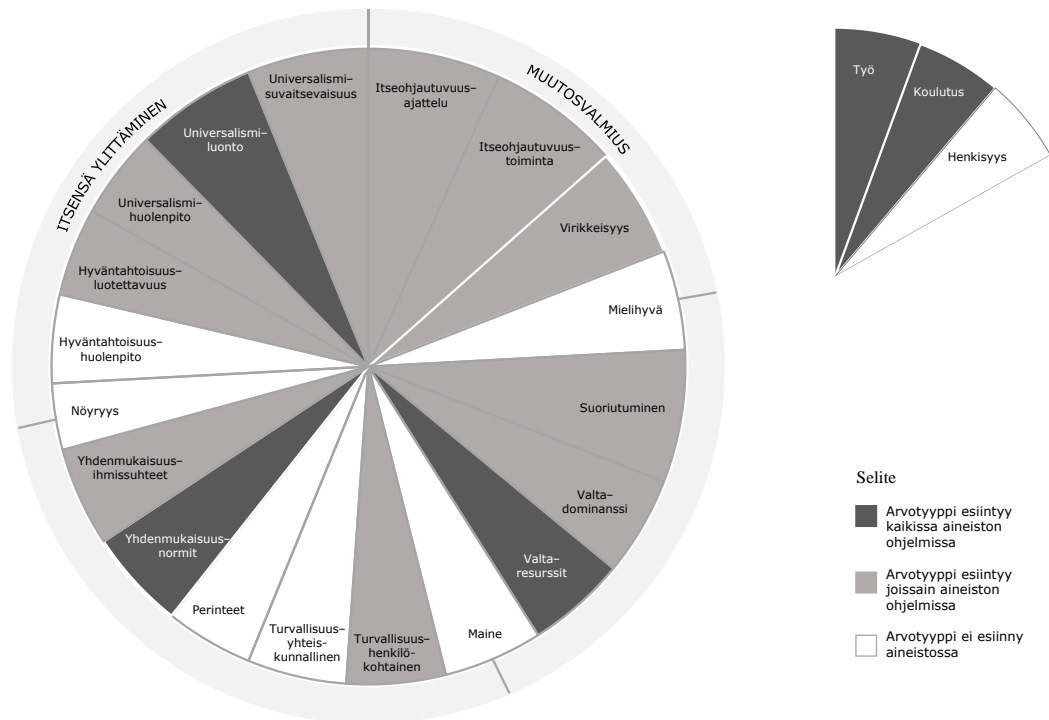
Haluamme painottaa luonnon itseisarvoa ja ottaa voimakkaasti etäisyyttä ajatteluun, jossa maapallo nähdään ihmisen rajattomien mielihalujen kulutushyödykkeenä. (KD)

5.3 Arvot ympäristöpolitiikan keinoissa

Ympäristöpolitiikan keinoihin liittyvinä nk. keinoarvoina mainittiin 15 arvotyyppiä 22:sta. Niistä viisi, **työarvot, valta–resurssi-arvot, koulutusarvot, yhdenmukaisuus–normit-arvot ja universalismi–luonto-arvot**, mainittiin aineiston kaikissa ohjelmissa. Näihin viiteen arvotyyppiin kertyi yli puolet kaikista keinoarvojen maininnoista. Nämä arvotyypit esitellään omissa alaluvuissaan järjestyksessä suhteessa eniten mainintoja saaneesta alkaen. Muita mainittuja keinoarvoja olivat virikkeisyysarvot, hyväntahtoisuus–luotettavuus-arvot, itseohjautuvuus–toiminta- ja itseohjautuvuus–ajattelu-arvot, suoriutumisarvot, universalismi–huolenpito-arvot, valta–dominanssi-arvot, yhdenmukaisuus–ihmissuhteet-arvot, henkilökohtaisen turvallisuuden arvot sekä universalismi–suvaitsevaisuus-arvot ja ne esitellään alaluvussa 5.3.6. Toisin kuin tavoitearvoissa keinoarvoissa ei mainittu yhteiskunnallisen turvallisuuden arvoja, hyväntahtoisuus–huolenpito-arvoja eikä perinnearvoja.

Kuten tavoitearvot myös mainintoja saaneet keinoarvot sijoittuvat eri puolille Schwartzin arvokehää (kuva 5). Viisi kaikissa ohjelmissa mainittua Schwartzin arvotyyppiä edustavat motivaatioon liittyvistä arvoalueista itsensä ylittämistä, säilyttämistä ja itsensä korostamista, eli ne sijoittuvat kolmeen neljästä arvoalueesta. Kun tarkastellaan myös vain osassa ohjelmista esiintyneitä keinoarvoja, aineisto näyttäytyy vielä monimuotoisempana: kaikkien neljän arvoalueen arvoja on aineistossa edustettuina. Myös ne kuusi Schwartzin arvotyyppiä, joita aineistossa ei esiinny, sijaitsevat arvokehällä hajallaan.

Kuva 5. Arvot ympäristöpoliittisten ohjelmien keinoissa arvokehällä esitettynä.

5.3.1 Työarvot

Työarvot esiintyivät ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä laajasti. Ne liittyivät **yhteistyöhön** maiden tai esimerkiksi eri alojen tai sektoreiden välillä, **ponnisteluun** sekä **aktiiviseen roolin ottamiseen** esimerkiksi kansainvälisesti. Työarvojen luonnehtima politiikka on **määrätietoista**, **suunnitelmallista**, **huolellista**, **pitkäjänteistä**, **tehokasta** ja **päätäväistä**. Myös toimien **kiirehtiminen** koodattiin työarvona.

Tämä vaatii tietoisia uhrauksia, ponnistelua, kansainvälistä yhteistyötä ja kykyä toimia luonnon ja ympäristön parhaaksi välittömästi sekä pitkällä aikavälillä. (KD)

Yhteiskunnalle muodostuisi suuret säästöt, jos ongelmarakentaminen estettäisiin ennalta huolellisella suunnittelulla ja laadukkaalla rakentamisella sekä rakentamisvaiheen laaduntarkkailulla. (KD)

Itämeren tilan korjaaminen vaatii pitkäjänteistä yhteistyötä, jota Keskusta on halukas edistämään. (Kesk.)

Uhanalaisten lajien ja luontotyyppien suojelun tehostaminen on välttämätöntä, kun pyritään pysäyttämään luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen maassamme. (Vihr.)

Ilmastonsuojeluun tarvitaan määrätietoista politiikkaa, joka kulkee vihreänä lankana läpi yhteiskuntamme kaiken suunnittelun, päätöksenteon ja toiminnan. (Vihr.)

Suomen hallituksen on ajettava aktiivisesti EU:n sitoutumista 30 %:n päästövähennystavoitteeseen vuoteen 2020 mennessä. (Vihr.)

Politiikan tulee olla johdonmukaista ja ennakoitavaa, jotta se mahdollistaa pitkäjänteiset investoinnit ja toimintatapojen kehittämisen ympäristölle myönteisiksi. (Kok.)

Mikäli näyttää siltä, että Suomeen syntyy merkittävä määrä vaihtelevaa tuotantoa, tarvitaan järjestelmän kehittämistä varten nykyistä enemmän yhteistyötä ja koordinaatiota kantaverkon haltijan (Fingrid) jakeluverkkoyhtiöiden ja viranomaisen välillä. (SDP)

Työarvoihin luettiin myös **ammattiylypeys**, joka mainitaan Kokoomuksen ohjelmassa:

Rakentamisen laatu korostaa osaamisen merkitystä ja peräänkuuluttaa rakennusalan ammattillista ylpeyttä moitteettomista tuloksista: laatu syntyy työmaalla. (Kok.)

5.3.2 *Valta–resurssit-arvot*

Valta–resurssi-arvot liittyivät myös keinoarvoina toisaalta rahaan ja talouteen, toisaalta luonnonvarojen käyttöön. Ne esiintyivät kaikissa ohjelmissa. Rahasta puhuttiin ohjelmissa paljon, ja paikoin oli haastavaa määritellä, mikä osa tästä puheesta oli arvottavaa ja mikä ei. Samoin oli toisinaan haastavaa tehdä eroa siinä, oliko kyse ympäristöpolitiikan tavoitteista vai keinoista.

Siinä, missä talouteen liittyvät valta–resurssi-arvot ympäristöpolitiikan tavoitteissa ilmenivät ennen kaikkea talouskasvun tavoitteluna, keinojen yhteydessä ne liittyivät lähes aina rahan oletettuun motivoivaan vaikutukseen eli **taloudellisten kannustinten**, kuten verotuksen, käyttöön. Motivaatio liittyi ilmiönä läheisesti arvoihin. Toisaalta esiintyi myös toimenpiteiden perustelemista **kustannuksilla** ja **säästöillä**, mikä taas voi kertoa puolueen omista valta–resurssi-arvoista. Ei-taloudellista resurssinäkökulmaa taas edusti yleensä **luonnonvarojen kestävä käyttö**.

Taloudelliset ohjauskeinot, yhdistyvät valta-resurssi-arvoihin, sillä ne olettavat rahan motivoivan ja ohjaavan yksilöiden tai esimerkiksi yritysten toimintaa. Näin ne saattavat paljastaa jotain myös politiikan taustalla vaikuttavasta ihmiskuvasta, jossa yksilöt nähdään rahan motivoimina ja siten rahalla ohjattavissa olevina. Kuten esimerkiksi normiohjaus, myös taloudelliset ohjauskeinot voivat kuitenkin olla seurausta vakiintuneista käytännöistä eivätkä siis välttämättä tarkoita, että puolue pitäisi rahaa tai taloutta tärkeänä, tai että se liittyisi puolueen käsitykseen kansalaisista. Seuraavissa otteissa taloudelliset ohjauskeinot mainitaan yleisellä tasolla, keinojen joukkona:

Tasapainoisen ympäristöpolitiikan keinovalikoimaan tulee kuulua taloudelliset kannustimet ja sanktiot, normiohjaus ja julkiset neuvontapalvelut. (KD)

Vihreiden mielestä uutta ekologisesti kestävää taloutta ja yhteiskuntaa on luotava säännöksillä, taloudellisilla kannusteilla, paremmalla tiedottamisella ja tukirakenteilla. (Vihr.)

Oikein ohjattuna vastuullinen markkinatalous edistää ympäristöarvoja. Markkinatalouden mekanismein ympäristölle haitallinen toiminta voidaan tehdä kannattamattomaksi. (Kok.)

Konkreettisia esimerkkejä taloudellisista ohjauskeinoista ovat esimerkiksi verotuksella ja hinnoittelulla ohjaaminen, ja niin sanottu saastuttaja maksaa -periaate.

Haluamme luoda mikrovoimaloille mahdollisuuden myydä tuotantohuippujen ylimääräinen sähkö verkkoon verovapaasti. (Kesk.)

EU:ssa tulee myös edistää mahdollisuuksia käyttää alennettuja arvonlisäverokantoja ympäristöystävällisille tuotteille. (Vihr.)

Energiavallankumouksen tärkein kannustin on energian hinta. Ekologista verouudistusta johdonmukaisesti jatkamalla ohjataan runsaasti ilmastopäästöjä aiheuttavien energiamuotojen käytöstä uusiutuviin energiamuotoihin. (Vihr.)

Jatketaan vihreää verouudistusta, jossa painopistettä siirretään työn verotuksesta ympäristölle haitallisen toiminnan verottamiseen. (Kok.)

Tuotteiden hinnoittelu niin, että hinnat vastaavat todellisia sosiaalisia ja ympäristöllisiä kustannuksia, toimii kannustimena kuluttajille ja tuottajille oikeaan suuntaan. On toteutettava ”saastuttaja maksaa” -periaatetta. (KD)

Pidemmällä aikavälillä maataloustuissa on siirryttävä kaiken tuotannon kattavaan ”saastuttaja maksaa” -periaatteeseen, jossa tuottajille maksetaan perustulon tapaista perustukea. Vastaavasti saastuttavista tuotantotavoista joutuu maksamaan. (Vihr.)

Kokoomuksen ohjelmassa tavoiteltiin myös **luonnon arvottamista taloudellisin mittarein.**

Luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden taloudellinen arvo on otettava uudella tavalla huomioon päätöksenteossa. (Kok.)

Myös kustannustehokkuutta peräänkuulutettiin ja sillä perusteltiin ympäristöpolitiikan toimenpiteitä.

Bioenergian ja muun uusiutuvan energian kustannuksia on alennettava, niin että sillä on keskeinen osuus päästöjen vähentämisessä ja ilmastonmuutoksen torjumisessa. (KD)

Energiansäästöratkaisut tuovat tyypillisesti myös taloudellisia nettosäästöjä, ja ovat siten selvästi edullisempi tapa vähentää päästöjä kuin lisäinvestoinnit uusiutuviin. (Vihr.)

EU:n sähkömarkkinaintegraation yhteydessä komission on selvitettävä uusia kustannustehokkaita sähkömarkkinamalleja, jotka kattavat kaikki hinta-alueet. (SDP)

Keskustan mielestä turhia jätevesi-investointeja ei pidä keneltäkään edellyttää. (Kesk.)

Asukkaan kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota asunnon käytön aikaisiin kustannuksiin, jolloin energiatehokkaat ja näin kokonaistaloudellisemmat ratkaisut tulevat houkuttelevammiksi. (Kok.)

Ympäristöpolitiikan toimenpiteissä nähtiin **taloudellisia mahdollisuuksia.**

Ilmastopolitiikan välttämättömyydet tarjoavat mittavia mahdollisuuksia Suomelle, jolla on runsaat luonnonvarat, tietotaitoa niiden kestävästä käytöstä sekä korkeatasoista osaamista. (Kesk.)

Suomalaisen vesiosaamisen ja -teknologian tuotteistaminen vientituotteiksi on mitä parhainta maailman pelastamista. (Kok.)

Ohjelmissa puhuttiin paljon myös riittävien rahallisten resurssien järjestämisestä esimerkiksi ympäristönsuojelua varten. Tätä ei katsottu arvottavaksi vaan käytännön sanelemaksi toimenpiteeksi, koska siihen ei sisältynyt myöskään oletusta rahan motivoivasta vaikutuksesta.

Luonnonvarojen hyödyntämiseen keskittyvät politiikan keinot liittyivät useimmiten kestävään käyttöön.

Meren tarjoamat hyödyt, luonnonvarojen kestävä käyttö ja meren hyvä tila on edellytys taloudelliselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. (Kesk.)

Hyödyntämisen tulee tapahtua kestävällä tavalla. Luonnonvarojen kestävään hyödyntämiseen perustuva biotalous on Keskustan mielestä maamme suuri mahdollisuus. (Kesk.)

Fosforia sisältävät jätevedet on nähtävä resurssina eikä jätteenä, josta on päästävä eroon. (Vihr.)

5.3.3 *Koulutusarvot*

Koulutusarvot olivat aineistossa kattavasti edustettuina ympäristöpolitiikan keinoissa. **Tietoa, osaamista ja ympäristötietoisuutta** pidettiin tärkeinä valintoja tekeville yksilöille – niin kuluttajille ja kansalaisille kuin eri alojen toimijoille – sekä toisaalta poliittisen päätöksenteon tukena.

Puolueet näkivät tiedolla ohjaamisen, tiedottamisen ja valistuksen tärkeinä politiikan keinoina. Tieto liitettiin myös kuluttamiseen esimerkiksi tuotteiden ympäristömerkintöjen yhteydessä.

Tiedostavat kuluttajat voivat ohjata markkinoita ja vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen. Kristillisdemokraattien mielestä tiedottamiseen on edelleen panostettava. (KD)

Viranomaisten on lisättävä valistusta ja asiallista keskustelua petokysymyksistä paikallisten asukkaiden kanssa. (Vihr.)

Voidakseen toimia luonnon kannalta kestäväällä tavalla ihmiset tarvitsevat oikeaa ja luotettavaa tietoa tekojensa seurauksista. Tuotteiden ympäristömerkinnät esimerkiksi hiili-

ja vesijalanjäljistä ohjaavat valintoja. Näiden merkintöjen on perustuttava tutkittuun tietoon. (Kok.)

Lisäksi ympäristötietoisten yksilöiden merkitystä korostettiin.

Näemme jokaisen yksilön vaikutusmahdollisuudet luonnon- ja ympäristönsuojelun toteuttajana, siksi korostamme ympäristötietoisuuden lisäämistä, kierrätyksen tärkeyttä, ekologista asumista ja vähäpäästöisen liikenteen suosimista merkittävänä osana luonnon toimintakyvyn ja monimuotoisuuden säilymisessä. (KD)

Maahamme tarvitaan sekä kattava lasten ja nuorten ympäristöopetusta edistävä luontokoulujen verkosto, että aktiivinen yleistä ympäristötietoisuutta lisäävä ympäristöjärjestökenttä. (Vihr.)

Myös **luonto oppimisympäristönä** nähtiin tärkeänä ymmärryksen lisäämisessä:

Kouluissa ja päiväkodeissa huolehditaan lasten luontosuhteesta esimerkiksi käyttämällä lähimetsää oppimisympäristönä, jolloin luonnossa liikkuminen tulee tutuksi sekä ymmärrys ja kiinnostus luontoa kohtaan kasvavat. (Kok.)

Vihreät ja Kokoomus pitivät tärkeänä eri alojen toimijoiden **kouluttamista** ympäristökysymyksissä:

Yliopistoihin perustetaan lisää puurakenne- ja puuarkkitehtuurin professuureja sekä luodaan uusi puurakentamisen valtakunnallinen tutkimusohjelma. (Vihr.)

Lisätään poliisien ja syyttäjien koulutusta luonnonsuojelurikosten tunnistamiseen. (Vihr.)

Suomi tarvitsee ihmisiä, jotka osaavat ottaa ympäristönäkökohdat huomioon niin työssään kuin muussakin elämässään. Ympäristöosaaminen ei ole oma erillinen osaamisalueensa, vaan sitä tarvitaan kaikilla aloilla. Myös tulevaisuuden johtajan täytyy ymmärtää ekologiaa yhtä hyvin kuin ekonomiaa. (Kok.)

Puurakentamisesta ja siihen liittyvästä osaamisesta tulee luoda suomalainen vientituote. (Kok.)

Suurin osa puolueista korosti **asiantuntemuksen** ja **tutkimustiedon** merkitystä poliittisen päätöksenteon tukena.

Vasta lajistomäärityksien jälkeen voidaan asiantuntevasti arvioida suojelun ja suojelualueiden tarpeet ja laajuudet. (KD)

Tavoitetta on voitava tarvittaessa tarkistaa ilmastotieteen mukaisesti. (Vihr.)

Ympäristötiedon laadun ja luotettavuuden onkin kohottava nykyistä korkeammalle tasolle. (Kok.)

Teknologian kehitykseen liittyvien epävarmuuksien vuoksi julkiset panostukset tulisi laittaa tutkimukseen ja tuotekehitykseen sekä uutta teknologiaa tukevan infrastruktuurin rakentamiseen. (SDP)

Avoim tieto mainittiin ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä monesti Vihreiden ohjelmassa, esimerkiksi seuraavassa otteessa:

Valtion metsäkeskusten keräämän metsätietojärjestelmän tiedot on vapautettava avoimesti kaikkien saataville. Metsätieto on kerätty julkisin varoin, joten tiedon tulee olla yhteiskunnan, erityisesti ympäristöhallinnon ja tutkijoiden hyödynnettävissä. (Vihr.)

Keskustan ohjelmassa koulutusarvot mainittiin vain kerran ja niihin liittyvien mahdollisuuksien näkökulmasta:

Ilmastopolitiikan välttämättömyydet tarjoavat mittavia mahdollisuuksia Suomelle, jolla on runsaat luonnonvarat, tietotaitoa niiden kestävästä käytöstä sekä korkeatasoista osaamista. (Kesk.)

5.3.4 Yhdenmukaisuus–normit

Yhdenmukaisuus–normit-arvoja edusti ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä useimmin **normiohjauksen**, kuten lainsäädännön, painottaminen. Lisäksi näihin arvoihin liittyviä ilmiöitä olivat **sitovien ympäristösopimusten solmiminen** ja olemassa olevien **sitoumusten ja velvoitteiden noudattaminen**. Yhdenmukaisuus–normit-arvot esiintyvät kaikissa ohjelmissa jossain muodossa. Muista poiketen normiohjausta ei kuitenkaan peräänkuulutettu Keskustan ohjelmassa – lainsäädäntö mainittiin ainoastaan, kun toivottiin jätevesiasetukselta ja siihen liittyviltä säännöksiltä selkeyttä ja kohtuullisuutta. Ympäristösopimukset kuitenkin kuuluivat myös Keskustan keinovalikoimaan.

Lainsäädäntö

Lainsäädännön toimiminen edellyttää oletusta yhdenmukaisuuden arvostuksesta, kuten lainkuuliaisuudesta. Toisaalta lainsäädännön vaikutuskeinoihin kuuluvat myös rangaistukset, jotka astuvat voimaan, jos lainkuuliaisuus ei toimi. Ne voivat nojata esimerkiksi taloudellisiin arvoihin, kuten esimerkiksi sakot.

Lainsäädäntö mainittiin ohjelmissa useasti toisinaan arvottaen ja toisinaan neutraalimmin. Koska lainsäädäntö liittyy kiinteästi suomalaisen yhteiskunnan järjestymiseen ja siten myös politiikkaan, viittaukset siihen on osassa tapauksia jätetty koodaamatta arvon ilmauksina. Neutraaleimmillaan lainsäädäntö on Suomessa käytössä oleva politiikan instrumentti, eikä sen kuulumisesta puolueen keinovalikoimaan aina voida johtaa oletusta, että yhdenmukaisuus–normit-arvot olisivat mainitsijalle tärkeitä. Arvon ilmauksina onkin koodattu vain kohdat, jotka huomiota herättäen painottavat sääntelyä ja lainsäädäntöä esimerkiksi parempana vaihtoehtona vapaaehtoisuuteen verrattuna tai niiden lisäämistä tai sääntöjen tiukennuksia.

Joissain otteissa liikuttiin yleisellä politiikan käytänteiden tasolla:

Tarvitsemme myös hyvin harkittuja normeja ja sääntöjä, jotka ehkäisevät ympäristölle haitallista toimintaa. (Kok.)

Käytännössä tämä tarkoittaa edistyksellisiä ympäristönormeja, korkeita kustannustehokkuuteen perustuvia energiatehokkuusvaatimuksia sekä elinkaariajattelun korostamista kotimaisessa energia- ja ilmastopolitiikassa. Lisäksi samoja teemoja on edistettävä EU:ssa ja globaalisti. (SDP)

Tosissa taas käsiteltiin tiettyä lakia tai normia:

Varmistetaan lainsäädännön keinoin, että luonnontilaisten ja luonnontilaisen kaltaisten ojittamattomien soiden ottaminen turvetuotantoon lopetetaan. (Vihr.)

Saimaannorppaa suojellaan keväisellä verkkokalastuskiellolla ja kalastuksen rajoitukset siirretään luonnonsuojelulakiin. Keväinen verkkokalastus on saimaannorpan suurin välitön uhka. Vapaaehtoiset kalastusrajoitukset ovat kallis suojelukeino, erityisesti kun kyse on ensisijaisesti vapaa-ajan kalastuksesta. (Vihr.)

Sähkö- ja energiemarkkinoiden integraatio on lähtökohtaisesti myönteinen asia, mutta on pidettävä huolta siitä, että toimijoilla on samat pelisäännöt yhteisillä markkinoilla. (SDP)

Joissain tapauksissa lainsäädäntö mainittiin, mutta se ei ollut ilmauksessa keskiössä politiikan keinona. Tällöin ilmausta ei koodattu yhdenmukaisuus–normit–arvoksi. Esimerkiksi tässä otteessa Vihreiden ohjelmasta keskitytään jo olemassa olevan lain sisältöön eikä lainsäädäntöön keinona: ”Kalastuslaki uudistetaan siten, että turvataan luonnon monimuotoisuuden säilyminen ja nykyisen kaltainen virkistyskalastus.” (Otteesta koodattiin tavoitearvoina universalismi–luonto- ja virikkeisyysarvot.)

Yhteistyö sopimuksissa

Ympäristösopimukset nähtiin tehokkaana ympäristöpolitiikan keinona.

Ilmastonmuutosta torjutaan kansainvälisin sopimuksin niin, että lämpötilan nousu jää alle kahden asteen (Kesk.)

Paras ja varmin keino on kansainvälinen sitova sopimus, joka asettaa raamit ja pelisäännöt kaikkien maiden ilmastoponnisteluille. (Kesk.)

Sopimusten kunnioittaminen, velvoitteiden hoitaminen

Velvollisuudet mainitaan kahdessa arvotyypissä. Ne on koodattu yhdenmukaisuus–normit–arvoksi silloin, kun velvollisuus kumpuaa sopimuksesta. Hyväntahtoisuus–luotettavuus–arvosta on kyse silloin, kun ”Suomi haluaa tehdä osansa” omasta aloitteestaan, ja ne mainittiin aineistossa vain kerran. Seuraavista otteista ensimmäisessä ovat edustettuina molemmat arvotyypit, hyväntahtoisuus–luotettavuus¹ ja yhdenmukaisuus–normit², muissa yhdenmukaisuus–normit:

Suomen on hoidettava oma osuutensa¹ Itämeren suojelussa ja toimittava aktiivisesti sitovien ravinnepäästörajoitusten² aikaan saamiseksi koko Itämeren valuma-alueelle. (Vihr.)

Kristillisdemokraatit antavat arvoa kansainväliselle kehitykselle, jossa yksityiset ja kansalliset eläkeyhtiöiden sijoittajat sijoittavat varojaan vain niihin yrityksiin, jotka noudattavat kansallisten lainsäädäntöjen ja kansainvälisen lain mukaisia keskeisiä työ- ja ympäristönormeja. (KD)

Kansainvälisesti sovitut tavoitteet monimuotoisuuden vaalimiseksi tulee saada täytäntöön, myös Suomessa. (Kok.)

SDP toimii määrätietoisesti yhdessä sovitun tavoitteen saavuttamiseksi. (SDP)

5.3.5 *Universalismi–luonto*

Universalismi–luonto-arvoja noudattelevat käytännöt – **luonnonsuojelu, ympäristöystävällisyys** ja **luontoarvojen säilyttäminen** – näkyvät myös ympäristöpolitiikan keinoissa ja toimissa. Toisinaan ympäristöpolitiikassa universalismi–luonto-arvojen vaaliminen toimi myös välineenä johonkin toiseen tavoitteeseen pääsemiseksi.

Ekologisesti kestävä yhteiskunnan luomiseksi sekä monimuotoisten ekosysteemipalveluiden turvaamiseksi tarvitaan sektorirajat ylittävää luonnonsuojelua --. (Vihr.)

Yhteiskunnan olisi hyvä edistää aktiivisesti uusia taloudellisia ja ympäristöystävällisempiä vaihtoehtoja vesikäymälöiden korvaamiseksi varsinkin haja-asutusalueilla. (Vihr.)

Suojelualueiden luontoarvojen ja vetovoimaisuuden säilyminen onkin tärkeä edellytys luontomatkailulle. (Vihr.)

Asuinalueiden omaleimaisuudella voidaan vaikuttaa asukkaiden paikallisidentiteettiin ja viihtymiseen. Kaupunkiluonto, virkistysalueet ja viherrakentaminen ovat tässä avainasemassa. (Kok.)

5.3.6 *Muut keinoarvot*

Itseohjautuvuus–toiminta

Itseohjautuvuus–toiminta-arvot näkyvät ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä kaikissa paitsi Keskustan ohjelmassa. Niitä edustivat **hallinnon riippumattomuus, vapaaehtoisuus** ja **yksilöiden ja valtioiden vapaus määrätä toimistaan**.

Ympäristöhallinnon riippumattomuutta korostettiin Kristillisdemokraattien ja Vihreiden ohjelmissa.

-- haluamme koota Suomen Ympäristökeskuksen yhteyteen laajemman Merikeskuksen, jonka tieteellinen painoarvo ja toiminnan suvereenisuus antavat laajalla osaamisella vastauksen Itämeren tutkimuksen ja suojelun moniulotteisiin kysymyksiin sekä tuottavat uskottavasti tiedot poliittisten päätöksien tueksi. (KD)

Jotta luonnon etua voidaan puolustaa monilla eri kentillä, tarvitaan vahvaa, itsenäistä ja monipuolista ympäristöhallintoa. (Vihr.)

Arvokkaiden kohteiden säilymisen ja metsälain noudattamisen seuranta on siirrettävä metsäkeskuksilta riippumattoman arvioijan, esim. alueellisen ympäristöviranomaisen tehtäväksi. (Vihr.)

Kansalaisen oikeutta omiin valintoihin ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa suojelua peräänkuulutettiin ohjelmissa varsin eksplisiittisesti.

Maassamme on voitava tarkistaa ja seurata geenimanipuloituja tuotteita, ja siksi niistä on oltava selvä tuotemerkintä. Kuluttajan on saatava itse päättää. (KD)

Me uskomme, että kaikki suomalaiset haluavat osallistua vihreisiin talkoisiin - kukin omalla tavallaan ja itse valitsemillaan keinoilla. (Kok.)

Samalla tunnustamme vapaaehtoisten sopimusten merkityksen ja tehon monilla alueilla. (KD)

Luonnonsuojeluohjelmia täydentää vapaaehtoinen suojelu. (Kok.)

Tässäkin vain varsin painottavat ilmaukset koodattiin. Muita mahdollisia viittauksia itseohjautuvuusarvojen läsnäoloon olivat esimerkiksi yksilöiden kulutusvalintojen merkityksen korostaminen ja tiedolla ohjaamisen peräänkuuluttaminen sekä puhe kannustimista ja muista ohjauskeinoista (vrt. kiellot ja rangaistukset). Näitä ilmauksia ei kuitenkaan koodattu arvonilmauksiksi, sillä ne voivat liittyä pikemminkin vallitseviin käytäntöihin ja ympäröivään kulttuuriin, eivätkä välttämättä kerro puolueen omista arvotuksista.

Kristillisdemokraatit pitivät tärkeänä myös valtioiden oikeutta määrittää itse ne keinot, joilla politiikkaa tehdään.

Kansoilla tulee olla oikeus taata omavaraisuutensa elintarvikkeiden suhteen ja varmistaa sosiaalinen ja taloudellinen kehityksensä omin keinoin. (KD)

Myös **omavaraisuutta** kuvattiin kerran energiapolitiikan keinona (kun se useammin esiintyi tavoitteena):

[Energian] Toimitusvarmuus turvataan parhaiten siten, että energiaomavaraisuutta nostetaan. (SDP)

Virikkeisyysarvot

Virikkeisyysarvot ilmenivät ympäristöpolitiikan keinoissa **innovatiivisuuden ja innovaatioiden, kekseliäisyyden, uudenlaisten ja ennakkoluulottomien ratkaisujen ja rohkeiden kokeilujen** tavoitteluna, jotka liittyvät virikkeisyysarvoista ainakin uutuuteen ja muutoshakuisuuteen. Jos mainittiin vain uudet tai uudenlaiset teknologiat, joiden voisi ajatella liittyvän innovatiivisuuteen, muttei innovaatioita tai innovatiivisuutta itsessään, ilmausta ei koodattu. Kristillisdemokraateilta virikkeisyysarvoja ei löytynyt.

Tarvitsemme rohkeita ja kestäviä ratkaisuja, joita ei verhota talouslamasta aiheutuvan väliaikaisen päästöjen taittumisen viitan taakse. (Kesk.)

Nykyisten työkalujen lisäksi tarvitaan uusia ja ennakkoluulottomia ratkaisuja --. (Vihr.)

SDP:n tavoitteena on tukea kehitystä uusien ja innovatiivisten ratkaisuiden käyttöönottamiseksi. (SDP)

Asuinympäristön viihtyisyys mainittiin useasti ympäristöpolitiikan tavoitteissa, mutta myös keinona kerran Vihreiden ohjelmassa:

Miellyttävässä ja turvallisessa ympäristössä ollaan halukkaampia kävelemään ja pyöräilemään pidempiä matkoja. (Vihr.)

Hyväntahtoisuus–luotettavuus

Vastuullisuus ilmeni ohjelmissa sekä tavoitearvona että tavoitteita palvelevana keinoarvona. Joissain tapauksissa oli haastavaa määritellä, kummasta oli kyse. Keinoarvoksi koodattiin kuitenkin vain sellaiset otteet, joissa vastuullisuus selvästi esitettiin välineenä muihin tavoitteisiin pääsemiseksi. Keinojen yhteydessä kyse saattoi olla esimerkiksi sen ilmaisemisesta, mille taholle vastuu

kuuluu, tai sen määrittelemisestä, mitä vastuullisuus määrättyssä asiayhteydessä merkitsee.

Isännöitsijöiden sekä asunnon kuntotarkastajien toiminnan vastuu korostuu merkittävästi. (KD)

Ympäristövastuu tulee ulottaa entistä tasaisemmin tuotteen jokaiseen elinvaiheeseen ja yhteiskunnan eri sektoreille mm. kulutus- ja ympäristöverotuksen avulla. (KD)

Lisäksi vastuullisessa metsänhoidossa yhdistyvät luonnon monimuotoisuuden huomioon ottaminen ja kestävä puun tuotanto talousmetsien luonnonhoidon keinoin. (Kesk.)

Ydinvastuulakia muutetaan niin, että vastuu ydinonnettomuuden haitoista ulotetaan koskemaan myös ydinlaitosten haltijoiden omistajia. (Vihr.)

Vastuunsa tunteva yksilö on ympäristön vaalimisessa tärkein toimija. (Kok.)

Velvollisuudet mainitaan hyväntahtoisuus–luotettavuus-arvoina aineistossa vain kerran Vihreiden ohjelmassa. (Useammin ne esiintyvät yhdenmukaisuus–normit-arvojen näkökulmasta). Seuraavasta otteesta koodattiin molemmat arvot, hyväntahtoisuus–luotettavuus¹ ja yhdenmukaisuus–normit²:

Suomen on hoidettava oma osuutensa¹ Itämeren suojelussa ja toimittava aktiivisesti sitovien ravinnepäästörajoitusten² aikaan saamiseksi koko Itämeren valuma-alueelle. (Vihr.)

Suoriutumisarvot

Suoriutumisarvoista ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä mainitaan kahdessa ohjelmassa **kunnianhimoisten tavoitteiden asettaminen** ja ilmasto- ja energiapolitiikan osalta SDP:n ohjelmassa kertaalleen **kilpailukyky**, joka palvelee teollisuuden sijoittumista Suomeen.

Kunnianhimoisia tavoitteita jätteen synnyn ehkäisylle sekä kierrätykselle tarvitaan innovaatioiden kannustimiksi ja niitä on lisättävä jätelain nojalla annettaviin asetuksiin. (Vihr.)

SDP:n mielestä siirtymistä kohti vähähiilialoutta tuetaan parhaiten kunnianhimoisen päästövähennystavoitteen avulla. (SDP)

Kohtuuhintainen energia on Suomeen sijoittuneelle teollisuudelle elintärkeä kilpailuetu, josta ei voida luopua. (SDP)

Valta–dominanssiarvot

Valta–dominanssi-arvojen ilmauksiksi koodattiin kohdat, joissa esitettiin pyrkimys **hallinnon vahvistamiseen** tai **valvonnan lisäämiseen**. Valta–dominanssi tarkoitti tässä työssä aina julkista valtaa, kuten ympäristöhallinnon tai eduskunnan valtaa. Se esiintyi Vihreiden ja SDP:n ohjelmissa.

Myös kansainvälisen ympäristöhallinnon asemaa on vahvistettava. Nykyinen kansainvälinen ympäristöhallinto on tehoton ja liian pirstaleinen voidakseen toimia tehokkaasti. (Vihr.)

EU:n päästökauppajärjestelmän ulkopuolisia oikeuksia (CER) on kannatettava, mutta hankkeiden valvontaa ja kriteerejä on parannettava päästövähennyksen todentamiseksi. (SDP)

Tarvittaessa vahvistetaan sähköverkkoihin liittyvää poliittista ohjausta. (SDP)

Poliittinen ohjaus keinona ei sinällään riittänyt koodaamiseen, koska sen läsnäolo on politiikassa normi, vaan vain sen lisääminen tai vahvistaminen koodattiin silloin, kun kyse oli julkisen vallan käytöstä (kuten sähköverkkojen tapauksessa).

Yhdenmukaisuus–ihmissuhteet-arvot

Kansainvälinen politiikka koodattiin yhdenmukaisuus–ihmissuhteet-arvoksi. Se voidaan liittää myös kahteen muuhun arvotyyppiin; kansainvälisiin sopimuksiin voi liittyä yhdenmukaisuus–normit-arvoja ja yhteistyöhön yleensä työarvoja. Arvonilmaukset koodattiin yhdenmukaisuus–ihmissuhteet-arvoiksi silloin, kun velvoitteita tai yhteistyötä ei mainittu, mutta kansainvälisyyttä pidettiin politiikassa tärkeänä.

Siksi Itämeren tilan kohentaminen ja hyvän tilan saavuttaminen on mahdollista toteuttaa ihmisten käyttäytymistä ja toimintaa ohjaavalla kansallisella ja kansainvälisellä politiikalla. (KD)

Ylikalastuksen lopettamiseen tulee vaikuttaa muun muassa EU:n yhteisen kalastuspolitiikan kautta. (Vihr.)

Universalismi–huolenpito

Universalismi–huolenpito-arvoista ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä mainitaan **tasa-arvon** ja **oikeudenmukaisuuden** vaaliminen toimenpiteiden yhteydessä. Vaikka ne voivat olla puolueille itsessään arvokkaita tavoitteita, on ne ympäristöpolitiikan kontekstissa koodattu keinoarvoiksi, koska ne esitetään politiikan keinojen yhteydessä.

Vihreät esimerkiksi kannattaa ympäristö- ja energiaverotuksen kiristämistä Suomessa miljardilla eurolla vuoteen 2015 mennessä siten, että samalla huolehditaan riittävästä tulonsiirroista ja veronkevennyksistä pienituloisille. (Vihr.)

Tasaverotyypisiä ympäristöveroja pitää kompensoida sekä pienituloisten verotusta keventämällä että sosiaaliturvaa parantamalla. (Vihr.)

On myös oikeudenmukaista, että päästökauppasektorilta kerättyjä tuloja käytetään osittain päästökauppasektorin hyväksi. (SDP)

Itseohjautuvuus–ajattelu

Kansalaisten osallistaminen ympäristönsuojelun arvovalintoihin edistää itseohjautuvuus–ajattelu-arvojen toteutumista ja perustuu niille.

Keskusta tekee työtä luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen torjumiseksi. Yksi hyvä väline tähän on Etelä-Suomen metsiensuojeluohjelma Metso, joka antaa mahdollisuuden maanomistajille itse ehdottaa arvokkaita alueita suojeluun. (Kesk.)

Maanomistajille turvataan aito mahdollisuus päättää mitä arvoja hän metsänhoidossa haluaa suosia, esimerkkinä avohakkuuton metsänhoito. (Vihr.)

Turvallisuus–henkilökohtainen

Henkilökohtainen turvallisuus ja **siisteys** mainittiin ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä kahdesti:

Miellyttävässä ja turvallisessa ympäristössä ollaan halukkaampia kävelemään ja pyöräilemään pidempiä matkoja. (Vihr.)

Siisteys ja kunnossapito ovat tärkeitä tekijöitä viihtyisän kaupunkiluonnon ylläpitämisessä. (Kok.)

Universalismi–suvaitsevaisuus

Kokoomuksen ohjelmassa **moniarvoisuuden ymmärtäminen ja vaaliminen** nähtiin keinona ympäristöpolitiikassa.

Metsä voi olla arvokas puuntuotannon, suojeluarvojensa tai maisema- ja virkistysarvojensa puolesta. Jotta voimme tehdä ympäristöfiksua päätöksiä, meidän tulee ymmärtää nämä erilaiset arvot. (Kok.)

Perinnearvot

Perinnearvot ilmenivät ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä mahdollisesti yhdessä kohdassa, riippuen kohdan tulkinnasta. Kristillisdemokraattien ympäristöohjelman otsikko ”Perinne säästää luontoa” voidaan tulkita joko niin, että puolueen perinteenä on säästää luontoa, tai että perinteet ovat oiva keino luonnon säästämiseen. Jälkimmäinen ilmentäisi keinoarvoja.

5.4 Moraalinen universumi

Moraalista universumia kuvaavia ilmauksia löytyi kaikista aineiston ohjelmista. Moraalisen universumin laajuus vaihtelee ilmauksissa maantieteellisesti, ihmislajeista muihin lajeihin ja ajallisesti nykyhetkestä tulevaan. Se, millaisia moraalisia universumeita eri puolueiden ohjelmissa ilmaistaan, on kuvattu Taulukossa 4.

Taulukko 4. Ympäristöpolitiikan moraalinen universumi eri puolueilla.

Puolue	IHMISET			Tulevat sukupolvet	MUUT LAJIT
	Nykyhetken ihmiset				
	Suomi, suomalaiset	Eurooppa, EU	Koko maailma		
Keskusta	x		x	x	
Kokoomus	x		x	x	x
KD	x	x	x	x	x
SDP	x	x	x		
Vihreät	x	x	x	x	x

Tällä hetkellä elävien ihmisten osalta ilmaistiin niin **Suomea ja suomalaisia**¹, **Eurooppaa**² kuin **globaalia ihmiskuntaa**³ koskevaa moraalista universumia. Muusta maailmasta nostettiin vielä erikseen esille esimerkiksi kehittyvät maat ja niiden ihmiset.

Ilmastopolitiikkamme voidaan rakentaa Suomen omille tarpeille ja mahdollisuuksille¹. (Kesk.)

Suomen tulee laatia Norjan mallin mukainen laki kuluttajan oikeudesta ympäristötietoon, ja samaa mallia on ajettava myös Euroopan unioniin². (Vihr.)

Näiden uhkien torjumisessa on saavutettava maailmanlaajuisia³ tuloksia. (KD)

Vihreät katsoo, että monimuotoinen ja hyvinvoiva luonto on [--] kaiken inhimillisen toiminnan³ ja talouden perusta. (Vihr.)

Siirtämällä puhdasta teknologiaa voimme tukea kestäväää talouskasvua myös kehittyvissä maissa³. (Kok.)

Joissain tapauksissa rinnastettiin kaksi moraalista universumia, esimerkiksi kansallinen ja kansainvälinen, kuten seuraavissa otteissa:

Ympäristöalan tutkimus, innovaatiot ja teknologia ovat ratkaisevassa asemassa kestävän hyvinvoinnin rakentamisessa sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti. (Kok.)

Oikeudenmukaisuus tarkoittaa sitä, että kansalaisia ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan energian saatavuuden ja hinnan perusteella. [--] Kansainvälisesti oikeudenmukaisuus tarkoittaa sitä, että ilmastohaasteeseen on vastattava globaaleilla toimenpiteillä ja kaikki maat osallistuvat kantokykynsä mukaan. (SDP)

Välillä moraalisen universumin arviointi oli haastavaa, kuten seuraavassa otteessa, jossa esimerkiksi ”ympäristöpakolaisvirtojen ehkäisy” nähdään mainittujen kehitysmaiden sijaan ehkä pikemminkin Euroopan edun näkökulmasta. Tällöin moraalinen universumi piirtyy ehkä ensisijaisesti Euroopan laajuiseksi. Toisaalta otteen lopussa toivotaan myös elämän edellytyksiä muille valtioille.

Ei enää riitä, että katsomme yli sukupolvien ulottuvaa kehitystä vain Suomen tai Euroopan näkökulmasta. Kestävä kehitys vaatii uutta globaalia³ perspektiiviä ja toimintaa, sillä vain niin voimme ennalta ehkäistä tulevaisuudessa Eurooppaan² kohdistuvia kehitysmaiden²

ympäristöpakolaisvirtoja ja luoda elämän edellytyksiä vakavista ympäristöhaitoista kärsiville valtioille³. (KD)

Toisinaan ei ollut selvää, puhutaanko ihmisistä, kuten kansalaisista, vai muista ihmistoimintaan liittyvistä entiteeteistä, kuten yhteiskunnasta tai valtiosta. Nämä pyrittiin tässä tarkastelussa yhdistämään niin, että maantieteellisesti samalle alueelle asettuvat moraaliset universumit yhdistettiin luokiksi. Esimerkiksi ”kansalaiset”, ”yhteiskunta” ja ”Suomi” luettiin Suomen kattavaan moraaliseen universumiin.

Moraalinen universumi saattoi ulottua myös **tuleviin sukupolviin** eli ajallisesti pois nykyhetkestä. Maininnat tulevista sukupolvista löytyivät kaikista paitsi SDP:n ohjelmasta.

Haluamme sitoutua ympäristön suojeluun ja luonnon toimintakyvyn ja monimuotoisuuden säilyttämiseen tuleville sukupolville. (KD)

Lisäksi Vihreiden tavoite on, että nykyisten sukupolvien lastenlapsillakin olisi mahdollisuus myönteisiin luontoelämyksiin. (Vihr.)

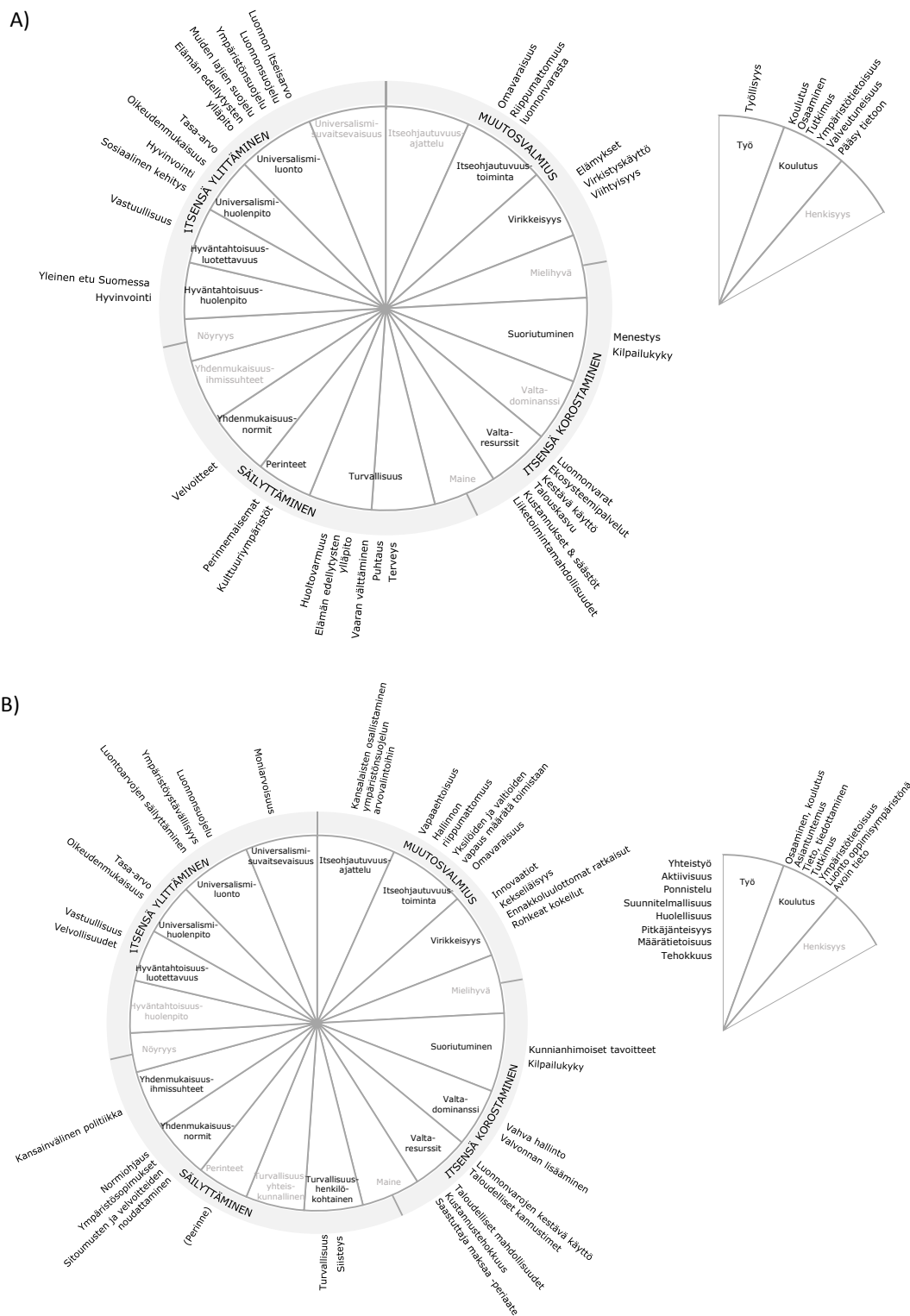
Tulevilla sukupolvilla on oltava vähintään yhtä hyvät edellytykset elää maapallolla kuin tämän päivän ihmisillä. (Kesk.)

Siinä missä edellä esitellyt moraalisen universumin muodot rajoittuvat ihmislajeihin tällä hetkellä tai tulevaisuudessa, toisissa universumi sulki sisälleen myös muita lajeja kuin ihmisen. Tällainen moraalinen universumi sisältyy myös sellaisiin universalismi–luonto-arvotyypin arvoihin, jotka liittyvät muiden lajien suojeluun. Niitä esiintyi Kristillisdemokraattien, Vihreiden ja Kokoomuksen ohjelmissa. SDP:n ja Keskustan ohjelmissa ei ilmaista muiden lajien sisällyttämistä moraaliseen universumiin. Keskustan ohjelmassa monimuotoisuuden suojelua pidetään tärkeänä mutta muiden lajien näkökulma ei ilmene sitä selvemmin.

Myös Suomen luonto tarvitsee puolustajaa. Jo puolet maamme luontotyypeistä ja kymmenesosa lajeista on uhanalaisia. (Vihr.)

5.5 Yhteenveto tuloksista

Kuvaan 6 on vielä koottu tuloksissa esitetyt ympäristöpoliittisessa puheessa käytetyt ilmaukset Schwartzin arvokehän ympärille. Kuvassa esitetään koodatessa tehdyt tulkinnat ilmausten yhteyksistä arvoihin. Muista arvonilmauksista, joille tarkastelu ja tutkijan mieli pidettiin analyysissä avoimena, ei löytynyt erityistä mainittavaa tulosten rinnalle.

Kuva 6. Aineistossa ympäristöpoliittisten tavoitteiden (A) ja keinojen (B) yhteydessä käytetty ympäristöpoliittinen jargon ja sen tulkitut yhteydet Schwartzin arvotyyppeihin. Harmaalla on kirjoitettu niiden arvotyyppien nimet, joita ei esiintynyt tavoite- tai keinoarvoina. Keinoarvoissa perinne on sulkeissa, koska siihen liittynyt ilmaisu on hyvin tulkinnanvarainen (ks. luku 5.3.6).

6 TULOSTEN TARKASTELU

6.1 Ympäristöpolitiikan tavoitteet arvojen valossa: luonnon parasta, resursseja ja turvallisuutta tavoittelemassa

Työn ilmeisin tulos on, että ympäristöpolitiikkaa voi perustella ja perustellaan hyvin monenlaisilla arvoilla. Moniarvoisuuden mahdollisuus ympäristön arvottamisessa on havaittu myös aiemmin (esim. Satterfield 2001; Dietz 2016). Haila ja Jokinen (2001) toteavat, että ympäristödiskurssit voivat olla ”sisäisesti ristiriitaisiakin ’vaade- ja huolikokoelmia’.” Kuvaus sopii myös tämän työn aineistoon arvojen näkökulmasta. SDP:n ja Keskustan ohjelmissa mainittiin hieman vähemmän arvotyyppejä kuin muissa ohjelmissa. Tämä liittyy todennäköisesti siihen, että ohjelmat poikkesivat myös sisällöltään ja laajuuksiltaan eri tavoin muusta aineistosta. SDP:n ohjelma keskittyi energia- ja ilmastopolitiikkaan, ja Keskustan ohjelma oli muita selvästi suppeampi (Taulukko 2. Työssä aineistona käytetyt poliittiset ohjelmat.).

Kokonaiskuvassa ympäristöpolitiikan tavoitteista erottui kolme arvotyyppiä ylitse muiden. Universalismi–luonto-arvot, valta–resurssi-arvot ja turvallisuusarvot muodostivat kolme suurinta suhteellista osuutta arvonilmauksista, kun tarkasteltiin koko aineiston keskiarvoja. Neljässä viidestä ohjelmasta tärkeimpiä ympäristöpolitiikan tavoitteita kuvaavia arvoja olivat universalismi–luonto-arvot. Vain SDP:n ohjelmassa ne olivat vasta jaetulla kolmannella sijalla. Luonnon itseisarvo mainittiin eksplisiittisesti vain kahdessa viidestä ohjelmasta, Vihreillä ja Kristillisdemokraateilla. Osana tarkasteluaan eettisen pohdinnan ja ympäristöpolitiikan suhteesta Niiniluoto (2000) toteaa, että ”luonnonsuojelun näkökulmasta on suotuisaa, jos luonnolla on itseisarvoa”. Aiemmassa pro gradu -tutkielmassa Kokoomuksen ja SDP:n aiemmista ohjelmista puolueiden havaittiin antavan luonnolle itseisarvon (Liukkonen 2010). Tulos ei kuitenkaan toistu nyt käsittelyssä olleissa ohjelmissa.

Kiinnostavaa on, että toiseksi tavallisimmat arvot koko aineistossa olivat universalismi–luonto-arvoille Schwartzin teoriassa vastakkaiset valta–resurssi-arvot. Valta–resurssit-arvot esiintyivät kolmen tärkeimmän arvon joukossa

kaikkien paitsi Vihreiden tavoitearvoissa. Suomessa valta-arvojen vaalimisen havaittiin Pyhtäällä tehdyssä pitkittäistutkimuksessa vuonna 2007 liittyneen Kokoomuksen kannattamiseen, mikä poikkesi aiemmista tuloksista (Helkama 2012). Puolue itse ei kuitenkaan tässä työssä erottunut muista valta-arvojen kannatuksen suhteen: Keskustalla ja Kokoomuksella valta–resurssit-arvot olivat toisiksi tärkeimpiä, kuten kaikilla puolueilla keskimäärin. SDP:lle valta-arvot olivat tavoitearvoista tärkeimpiä. Kuitenkin myös muualla on havaittu, että kustannuksiin ja talouteen liittyvillä utilitaristisilla kehyksillä, käsitteillä ja perusteluilla on keskeinen rooli ympäristönsuojeluun liittyvässä keskustelussa (Chan, Satterfield ja Goldstein 2012; esim. Coffey 2016). On siis mahdollista, että valta-arvoista puhuminen on niin kuvaavaa ympäristöpolitiikalle yleensä, että puolueiden väliset erot häviävät näkyvistä. Valta–resurssi- ja universalismi–luonto-arvoihin liittyen Valkeapää (2014) havaitsi eron kansalaisten ja päättäjien metsän arvottamisessa. Kansalaiset pitivät monimuotoisuuden suojelua tärkeämpänä kuin taloudellisia arvoja, kun taas päättäjille nämä arvot olivat lähes yhtä tärkeitä. Metsäalan ammattilaisille taas taloudelliset arvot olivat tärkeämpiä. Vuonna 2007 Pyhtäällä valta-arvot olivat arvohierarkian häntäpäässä (Helkama 2012).

Ympäristöpolitiikka kytkettiin kaikissa ohjelmissa toistuvasti myös turvallisuusarvoihin. Paitsi, että turvallisuutemme riippuu monella tapaa luonnonvaroista ja luonnonoloista, turvallisuus on suomalaisille myös tärkeä arvo (Helkama 2012), mikä on todennäköisesti vaikuttanut sen tärkeään asemaan ohjelmissa. Kansainvälisessä tutkimuksessa (jossa Suomi oli mukana) eron oikeistolaiseen ja vasemmistolaiseen ideologiaan liittyvissä arvoissa on havaittu kiteytyvän universalismiarvojen ja säilyttämisarvojen (turvallisuus- ja yhdenmukaisuusarvot) välille (Caprara *ym.* 2017). Turvallisuusarvojen osalta ero ideologioiden välillä näkyi tässäkin aineistossa: turvallisuus sai vasemmistoa tässä lähimmin edustavan SDP:n ohjelmassa selvästi vähemmän merkitystä kuin muissa ohjelmissa ja oli arvojärjestyksessä vasta kuudentena, kun sen sijoitus muissa ohjelmissa vaihteli toisen ja kolmannen välillä. Universalismiarvojen osalta jako oikeistoon ja vasemmistoon ei ilmennyt tässä työssä, mikä johtunee

siitä, että universalismi–luonto-arvot näyttelivät kaikissa ohjelmissa merkittävää roolia ympäristöpolitiikan kontekstista johtuen.

Ainakin argumentaation tasolla puolueet siis vetoavat samassa yhteydessä useisiin toisilleen vastakkaisiin arvoihin. Arvotyyppien välinen jännite käy ilmi myös seuraavissa otteissa ohjelmista:

Ympäristömyönteisyyden ei tarvitse olla kasvun este ja eikä se välttämättä merkitse suurempia kustannuksia pitkällä tähtäimellä. (KD)

Metsät ovat Suomelle huikea luonnonarvo, mutta myös taloudellinen arvo. (Kesk.)

Metsillä on muitakin arvoja kuin metsien hakkuista syntyvä taloushyöty. (Vihr.)

Vaikka toisilleen vastakkaisten arvojen vaaliminen onnistuu argumentaation tasolla, se voi politiikan toimeenpanossa johtaa haastaviin kompromisseihin. Toimintaa ohjaa nimenomaan arvoille annettu tärkeysjärjestys (Schwartz 2012). Arvojen tärkeysjärjestys esimerkiksi tiettyjen ympäristöongelmien tapauksessa ei välttämättä käy ilmi ohjelmien argumentaatiosta, eikä sitä ole tässä työssä pyritty selvittämään.

Siinä, missä muiden puolueiden arvojärjestykset olivat varsin yhteneviä, SDP:n arvojärjestys poikkesi selkeästi muiden puolueiden ja koko aineiston keskimääräisistä arvojärjestyksistä. SDP:llä työarvot olivat toiseksi merkittävimpiä tavoitearvoja, kun ne muilla esiintyivät enimmäkseen keinoarvoina. Tulos ei yllätä, koska työ on ollut puolueelle keskeinen teema historiallisesti ja on sitä yhä esimerkiksi sen periaateohjelmassa (Suomen Sosialidemokraattinen puolue 2018) ja löytyykin jo energia- ja ilmastopoliittisen ohjelman otsikosta. Sille, että valta–resurssit-arvot olivat SDP:lle kaikkein tärkeimmät arvot, ei löydy ilmeistä selitystä. Tulos on kuitenkin linjassa ohjelman muun ihmiskeskeisyyden kanssa ja energian näkökulmasta tarkasteltuna on loogista, että ympäristön näkeminen resurssina korostuu.

Pääulottuvuuksien tasolla kokonaiskuvassa on havaittavissa, että tärkeimpiä arvoja suomalaisessa ympäristöpolitiikassa olivat itsensä ylittämiseen liittyvät

arvot. Seuraavaksi eniten mainintoja saivat itsensä korostamiseen liittyvät arvot. Säilyttäminen tuli kolmantena, ja vähiten ilmaistiin muutosvalmiusarvoja.

Koodeissa yhteisökeskeiset itsensä ylittäminen ja säilyttäminen yhdistyivät universalismi–luonto-arvotyypin eräissä maininnoissa, kun luonnonsuojeluun liittyi osassa tapauksista maininta säilyttämisestä. Schwartzin ym. (2012) 19-tyyppistä arvoteoriaa testattaessa maailmalla havaittiin universalismi- ja hyväntahtoisuusarvojen vaihtavan paikkaa keskenään aiempaan verrattuna niin, että universalismi–luonto-arvot asettuivat useissa otoksissa lähimmäs säilyttämisarvoja, mutta havainto ei ole toistunut suomalaisessa tutkimuksessa. Schwartzin ym. (2012) mukaan mm. Walker (2006) on selittänyt tätä viimeaikaisella retoriikan muutoksella monissa maissa: ympäristönsuojelu on alkanut valtavirtaistua samalla, kun on yleistynyt käsitys siitä, että suojelematta jättäminen uhkaa ihmisten turvallisuutta. Säilyttämisen korostumiseen ympäristöpolitiikassa viittaa myös sille vastakkaisten muutosvalmiusarvojen niukka esiintyminen aineistossa. (Muutosvalmiudesta voisi kuitenkin olla etua ympäristöpolitiikassa silloin, kun ympäristöystävällisyys edellyttää muutoksia elämäntavassa tai totutuissa käytännöissä (Dietz 2016).) Universalismi-luonto-arvojen läheisyys säilyttämisarvojen kanssa asettaisi ne myös vähemmän jyrkkään ristiriitaan valta-arvojen kanssa.

Ympäristöarvot voivat perustua toisaalta huoleen kaikista elollisista olennoista ja toisaalta huoleen ihmisen hyvinvoinnista. Näitä voidaan kutsua myös ekosentrisiksi perusteluiksi, jotka Schwartzin arvokehällä liittyvät universalismiarvoihin, ja antroposentrisiksi perusteluiksi, joihin lukeutuvat muun muassa valta-arvot (mm. Valkeapää 2014: 15–16). Tämän työn perusteella molemmat näkökulmat ovat selvästi esillä ympäristöpolitiikassa. Erityisesti ekosentristä ympäristön ja luonnon hyvään liittyvää näkemystä on korostettu, kun on pyritty vaikuttamaan ihmisten käyttäytymiseen (De Dominicis, Schultz ja Bonaiuto 2017). Vielä pääulottuvuusiakin yleisemmällä tasolla nämä arvot voidaan jakaa kahteen ryhmään: yhteisökeskeiset (itsensä ylittämiseen ja säilyttämiseen liittyvät) arvot ovat ohjelmissa tiuhemmin edustettuina kuin yksilökeskeiset (muutosvalmiuteen ja itsensä korostamiseen liittyvät) arvot.

Itsensä ylittämiseen liittyvät ja yhteisökeskeiset arvot on monissa tutkimuksissa todettu selvimmin käytännön ympäristöystävällisyyttä ennustaviksi arvoiksi (Ojala 2012: 13–15; Unanue ym. 2016). Lee ym. (2014) esimerkiksi huomasivat altruististen arvojen vaikuttavan välillisesti: ne nostattivat ympäristöhuolen, joka sai toimimaan ympäristöystävällisesti. Näiden tulosten perusteella ympäristön-suojelun toteutuminen on käsiteltyjen ohjelmien pohjalta lupaavissa eikä kovin yllättävissä kantimissa, mikäli ympäristöpoliittisissa ohjelmissa ilmaistut arvot välittyvät päätöksentekoon.

6.2 Ympäristöpolitiikan keinot: työtä, koulutusta ja taloudellisuutta

Ympäristöpolitiikan keinoissa näkyvät tärkeimpinä eri arvot kuin tavoitteissa, mikä kertoo jaottelun mielekkyydestä tämän kaltaisessa tarkastelussa. Työarvot ovat arvojen kärkikolmikossa kaikilla paitsi Vihreillä ja tärkeimpiä kolmelle viidestä puolueesta. Myös toinen suomalainen arvotyyppi, koulutusarvot, esiintyy tärkeimpien arvojen joukossa. Lisäksi tärkeimpien arvojen joukossa ovat jo tavoitearvoista tutut valta-resurssi-arvot. Ympäristöpolitiikan keinojen voisi arvella olevan väljemmin yhteydessä politiikan aihepiiriin ja olevan samankaltaisia myös politiikan muilla aloilla. Tästä ei kuitenkaan löytynyt vertailtavaksi muuta tutkimusta.

SDP poikkesi myös ympäristöpolitiikan keinoihin liittyvien arvojen osalta muista puolueista. Sen ohjelmassa tärkeimpänä arvona esiintyi yhdenmukaisuus-normit-arvo – säilyttämisarvo, joka on aiemmassa tutkimuksessa liitetty konservatiiviseen oikeistolaisuuteen (Caprara ym. 2017). Toisaalta yhdenmukaisuusarvot ovat myös jo pitkään olleet tärkeitä arvoja suomalaisille (Helkama 2012). Ehkä korostuneesti keinojen yhteydessä tulee muistaa, että ympärillä vallitsevien arvojen ilmaiseminen ei ole yhtä voimakas kannanotto kuin vallitsevasta normista poikkeavien arvojen ilmaiseminen (olettaen, että keinoarvot kertovat enemmän politiikasta yleensä). Näin ollen tuloksia suomalaisille tyypillisten yhdenmukaisuus-arvojen osalta ei välttämättä voida pitää yhtä selitysvoimaisina kuin muiden osalta, kun arvioidaan, mitä puolueet todella arvottavat.

Myös Vihreiden ohjelma poikkesi arvojärjestykseltään ympäristöpolitiikan keinojen yhteydessä muista puolueista ja koko aineiston keskiarvoista (ks. Kuva 4). Vihreät onkin korostanut koulutuksen merkitystä myös yleisemmin viimeaikaisessa politiikassaan (Vihreä liitto rp 2018).

6.3 Moraalinen universumi ympäristöpolitiikassa

Suomalaiset ja toisaalta koko ihmiskunta nimettiin kuuluviksi kaikkien ohjelmien moraaliseen universumiin, mikä viestinee ympäristöpolitiikan aihepiirien globaalista luonteesta. Eurooppalaiset puuttuivat Kokoomuksen ja Keskustan ohjelmista, mutta niissäkin Eurooppa mainittiin politiikan teon foorumina. Moraalinen universumi ulottui neljässä viidestä ohjelmasta tuleviin sukupolviin, mitä voidaan pitää ympäristöpolitiikalle ominaisena universumin ulottuvuutena.

Keskustan ohjelmasta ei löytynyt ilmauksia, joissa muut lajit sisällytettäisiin puolueen moraaliseen universumiin. Universalismi–luonto-arvoista mainittiin *luonnonarvot, luonnon kunnioitus ja luonnon suojeleminen ja monimuotoisuuden suojeleminen*. Jälkimmäiset kaksi voisivat liittyä muiden lajien hyvinvointiin, mutta ne keskittyivät pikemminkin ekosysteemien, kuten Itämeren, suojeluun. Monimuotoisuuden suojelua kuvattiin ohjelmassa varsin välineellisesti: kalakannat ja vesistöjen limoittuminen kertovat pääasiassa ihmisiä koskevista hyödyistä ja haitoista. Ohjelman voidaankin arvioida olevan melko ihmiskeskeinen.

Tavoitteena on järvien ja jokien puhtauden ja ekosysteemin toimivuuden turvaaminen. Ne yhdessä mahdollistavat myös sisävesien lisääntyvän virkistyskäytön sekä turvaavat kalakantojen monipuolisuuden ja runsauden. (Kesk.)

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on tärkeää. Yhdenkin lajin poistumisella luonnon kiertokulusta voi olla suuri ja näkyvä merkitys. Esimerkiksi ihmissilmälle huomaamattoman levän katoaminen saa vetemme limoittumaan. (Kesk.)

Myös SDP:n ohjelmasta puuttuivat muut lajit, mikä voi liittyä ohjelman rajautumiseen vain energia- ja ilmastopoliittisiin kysymyksiin. Lajien näkökulma olisi toki liitettävissä myös ilmastonmuutokseen. Rajausta ei kuitenkaan selitä sitä, miksi SDP:n ohjelma erosi lisäksi kaikista muista siinä, että myös tulevien

sukupolvien näkökulma puuttui. Ilmastonmuutos kytkeytyy ympäristöongelmana selkeästi tulevien sukupolvien elinoloihin, ehkä erityisesti Suomessa, missä ei ainakaan vielä ole juurikaan kärsitty sen vakavista vaikutuksista.

Ympäristöeettisessä keskustelussa pohditaan myös rajanvetoja erilaisten lajien välille: onko kaikki elämä yhtä arvokasta vai ansaitsevatko esimerkiksi tuntevat eläimet erityistä kohtelua (Schmidtz 2015). Tällainen pohdinta loisti aineistossa poissaolollaan.

7 KESKUSTELU

Pidän epätodennäköisenä sitä, että samat yhteiskunnassamme ja kulttuurissamme yleisesti hyväksyttävät arvot, joita voidaan etsiä ja löytää vaikka ympäristöpolitiikasta, eivät vaikuttaisi myös ympäristöongelmien määrittämisen ja kaiken ihmistoiminnan taustalla (vrt. luku 3.2 arvojen paradigmaluonteesta). Näin rohkenen aavistaa, että vaikka ympäristöpoliittisten ohjelmien tarkastelu ei voikaan antaa tyhjentävää kuvaa yhteiskuntamme arvoista, kertoo se paitsi yhdestä arvoihin liittyvästä tapauksesta myös laajemmin luontosuhteessamme vaikuttavasta arvojen kokonaisuudesta.

Arvomuutos on ajatuksena houkutteleva ratkaisu ympäristöongelmiin. Kuitenkin Helkaman (2015: 203) mukaan ”meillä on taipumusta ylikorostaa arvomuutosta ja aliarvioida arvojen pysyvyys”. On kuitenkin havaittu, että esimerkiksi opiskeluala voi vaikuttaa opiskelijoiden arvoihin vuosien mittaan yhtenäistävasti (Krishnan 2008). Arvojen pysyvyyden ja muutoksen ymmärtäminen olisi keskeistä arvojen ymmärtämiselle, mutta sekä teoreettista että empiiristä tutkimusta arvomuutoksesta on tehty haastavuutensa tähden vain vähän niin yksilön kuin kulttuurin arvojen tasolla. (Bardi & Goodwin 2011.)

Bardi ja Goodwin (2011) listasivat mahdollisia arvomuutosta aikaansaavia tekijöitä. Tämän työn kannalta kiinnostavimpia arvomuutoksen ajureita ovat suora taivuttelu ja alustus, sillä ne kytkevät yhteen yksilön arvot ja yhteiskunnallisen ympäristöpoliittisen keskustelun. Alustuksen¹² vaikutuksesta arvoihin on paljon näyttöä. Se tarkoittaa tutkimuksessa sitä, että koehenkilön huomio viedään ennen koetta johonkin asiaan, ja tämän jälkeen tarkastellaan alustuksen vaikutusta esimerkiksi vastauksiin tai reaktioihin varsinaisessa kokeessa. (Bardi ja Goodwin 2011.)

Maio ym. (2009) tutkivat alustuksen vaikutusta yksilön koko arvojärjestelmään ja huomasivat, että alustaminen tietyllä arvolla sai aikaan muutosta sekä kyseisessä arvossa, että muissa arvoissa arvokehän vuorovaikutussuhteita noudattaen (Maio

---

¹²Engl. *priming*

ym. 2009). Jos oletetaan, että arvot voivat muuttua alustuksen vaikutuksesta, ympäristöpoliittinen keskustelu saa roolin paitsi arvojen ilmaisijana myös arvoihin vaikuttajana, arvomuutoksen aikaansaajana. Yhteiskunnassa on siis väliä sillä, miten arvoista ympäristöpolitiikassa puhutaan, koska poliittisen puheen kehystykset voivat vaikuttaa tiettyjä arvoja korostavasti (Dietz, Fitzgerald ja Shwom 2005). Tämä arvojen ja arvopuheen välinen vuorovaikutussuhde tekee entistä kiinnostavammaksi myös universalismi–luonto- ja valta–resurssi-arvojen välisen jännitteen: molemmat ovat ohjelmissa keskiössä, mutta voiko puhe universalismi–luonto-arvoista viedä merkitystä valtaan liittyviltä arvoilta tai toisin päin?

Myöskään moraalisen universumin laajuus ei ole ainoastaan yksilön vaan yhteiskuntien ominaisuus. Yhteiskunnan moraalisen universumin laajuuden on maahanmuuttoon liittyvissä tilanteissa havaittu vaikuttavan selkeästi siihen, miten yksilöiden oma laaja moraalinen universumi välittyy heidän toimintaansa. Yhteiskunnan suppea moraalinen universumi voi estää sen jäseniä soveltamasta laajaa henkilökohtaista universumiaan – he eivät käyttäydykään myötätuntoisesti muualta tulevia kohtaan, kuten voisi heidän oman moraalisen universuminsa perusteella päätellä. (Schwartz 2005.) Poliitikassa ilmaistulla moraalilla universumilla on osuutensa vallitsevan kulttuurin muokkaajana, joten sillä voi olla vaikutusta kansalaisten toimintaan ja perusteluihin ympäristökysymyksissä.

Monet ympäristöongelmat voidaan nähdä yhteisen resurssin käyttöön liittyvinä kysymyksinä (Ostrom 1990). Rohkenen väittää, että laajan moraalisen universumin nähdä vastavoimana niin kutsutulle yhteismaan tragedialle, vaikeksi siinä olekaan kyse resurssien käyttäjien tiiviistä yhteydestä kasvoitusten (Dietz ym. 2003).

Edustuksellisessa demokratiassa vallitsevan politiikan voisi olettaa noudattelevan kansalaisten enemmistön arvomaailmaa. Vertailu suomalaisten arvoihin oli tässä työssä rajallista, ja aihe sopisi uuden tutkimuksen kohteeksi. Myös ympäristöpolitiikan ja kansalaisten ympäristöarvostusten muutoksen tutkiminen yhdessä olisi kiinnostavaa. Tässä työssä ei tarkasteltu toteutunutta vaan suunniteltua politiikkaa. Eräs kiinnostava jatkotutkimuskohde voisikin olla sen

tarkasteleminen, millaiset arvot välittyvät esimerkiksi tietyn vaalikauden aikana toteutetusta politiikasta. Kiinnostavaa olisi tarkastella myös sitä, liittyykö luonteeltaan erilaisiin ympäristöongelmiin erilaisia arvotuksia.

Lähteet

- Arrhenius, S. (1896) "On the Influence of Carbonic Acid in the Air upon the Temperature of the Ground", *Philosophical Magazine and Journal of Science Series*, 5(41): 237–276.
- Bardi, A. ym. (2009) "The structure of intraindividual value change.", *Journal of personality and social psychology*, 97(5). doi: 10.1037/a0016617: 913–929.
- Bardi, A., Calogero, R. M. ja Mullen, B. (2008) "A new archival approach to the study of values and value--Behavior relations: Validation of the value lexicon.", *Journal of Applied Psychology*, 93(3). doi: 10.1037/0021-9010.93.3.483: 483–497.
- Bardi, A. ja Goodwin, R. (2011) "The Dual Route to Value Change: Individual Processes and Cultural Moderators", *Journal of Cross-Cultural Psychology*. SAGE PublicationsSage CA: Los Angeles, CA, 42(2). doi: 10.1177/0022022110396916: 271–287.
- Bilsky, W., Janik, M. ja Schwartz, S. H. (2011) "The Structural Organization of Human Values-Evidence from Three Rounds of the European Social Survey (ESS)", *Journal of Cross-Cultural Psychology*. SAGE PublicationsSage CA: Los Angeles, CA, 42(5). doi: 10.1177/0022022110362757: 759–776.
- Borg, I., Bardi, A. ja Schwartz, S. H. (2017) "Does the Value Circle Exist Within Persons or Only Across Persons?", *Journal of Personality*, 85(2). doi: 10.1111/jopy.12228: 151–162.
- Caprara, G. V. ym. (2017) "Basic Values, Ideological Self-Placement, and Voting: A Cross-Cultural Study", *Cross-Cultural Research*, 51(4). doi: 10.1177/1069397117712194: 388–411.
- Chan, K. M. A., Satterfield, T. ja Goldstein, J. (2012) "Rethinking ecosystem services to better address and navigate cultural values", *Ecological Economics*, 74. doi: 10.1016/j.ecolecon.2011.11.011: 8–18.
- Cieciuch, J. ym. (2014) "A Hierarchical Structure of Basic Human Values in a Third-Order Confirmatory Factor Analysis", *Swiss Journal of Psychology*, 73(3). doi: 10.1024/1421-0185/a000134: 177–182.
- Coffey, B. (2016) "Unpacking the politics of natural capital and economic metaphors in environmental policy discourse", *Environmental Politics*. Routledge, 25(2). doi: 10.1080/09644016.2015.1090370: 203–222.
- Dietz, T. (2016) "Environmental value", teoksessa Brosch, T. ja Sander, D. (eds) *Handbook of Value: Perspectives from Economics, Neuroscience, Philosophy, Psychology, and Sociology*. Oxford: Oxford University Press: 329–349.
- Dietz, T., Fitzgerald, A. ja Shwom, R. (2005) "Environmental values", *Annual Review of Environment and Resources*, 30. doi: 10.1146/annurev.energy.30.050504.144444: 335–372.
- Dietz, T., Ostrom, E. ja Stern, P. C. (2003) "The Struggle to Govern the Commons", *Science*, 302: 1907–1912.

- De Dominicis, S., Schultz, P. W. ja Bonaiuto, M. (2017) ”Self-interested Reasons : Altruism Is Not the Only Pathway to Sustainability”, *Frontiers in Psychology*, 8(1065). doi: 10.3389/fpsyg.2017.01065.
- Euroopan unioni (2018) *EUR-Lex*. Saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/> (Viitattu: 27.3.2018).
- Haila, Y. ja Jokinen, P. (2001) *Ympäristöpolitiikka: Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Haila, Y. ja Levins, R. (1992) *Ekologian ulottuvuudet*. Tampere: Vastapaino.
- Hakko, H. (2014) *Ympäristöpoliittinen asiantuntijuus ja osallistumisen oikeus puolueiden ympäristöohjelmien kirjoitusprosesseissa*. Tampereen yliopisto.
- Helkama, K. (2012) ”Arvot ja arvomaailman muutos”, teoksessa Helkama, K. ja Olakivi, A. (eds) *Pyhtää: yhteiskunnallinen ja psykologinen muutos*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos: 31–50.
- Helkama, K. (2015) *Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helkama, K. ja Seppälä, T. (2004) ”Arvojen muutos Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle”, teoksessa *Artikkelikokoelma tutkimushankkeesta Sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys*. Helsinki: 1–32.
- Helkama, K. ja Seppälä, T. (2006) ”Arvojen muutos Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle”, teoksessa Heiskala, R. ja Luhtakallio, E. (eds) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus: 131–155.
- Helsingin yliopisto (2018a) *HELSUS - kestävyystieteiden instituutti*. Saatavissa: <https://www.helsinki.fi/fi/helsus-kestavyystieteiden-instituutti> (Viitattu: 19.5.2018).
- Helsingin yliopisto (2018b) *Ympäristötieteen koulutusohjelma. Opinto-opas Weboodissa*. Saatavissa: https://weboodi.helsinki.fi/hy/vl_kehys.jsp?MD5avain=&vl_tila=1&Opas=5561&Org=77647027&Kieli=1 (Viitattu: 30.5.2018).
- Hietalahti, M., Helkama, K. ja Kokko, K. (2018) ”Henkisyysarvo, perimmäisten kysymysten pohdinta ja henkinen hyvinvointi keski-iässä”, *Psykologia*, 1.
- Hietalahti, M., Tolvanen, A. ja Kokko, K. (2015) ”Values and Personal Life Investment in Middle-Age: Measures and Relations”, *Journal of Adult Development*. Springer US, 22(4). doi: 10.1007/s10804-015-9212-7: 206–220.
- Hirose, I. ja Olson, J. (2015) ”Introduction to Value Theory”, teoksessa Hirose, I. ja Olson, J. (eds) *The Oxford Handbook of Value Theory*: 1–9.
- Hukkinen, J. I. (1999) *Institutions in environmental management : constructing mental models and sustainability*. London: Routledge.
- Hukkinen, J. I. (2017) *Polkuja ympäristöpolitiikkaan. Monitieteinen ympäristötutkimus -kurssin luennot*. Saatavissa:

<https://blogs.helsinki.fi/jahukkin/files/2017/08/myt2017hukkinen.pdf>
(Viitattu: 3.7.2018).

- Joshanloo, M. ja Ghaedi, G. (2009) ”Value priorities as predictors of hedonic and eudaimonic aspects of well-being”, *Personality and Individual Differences*. Pergamon, 47(4). doi: 10.1016/J.PAID.2009.03.016: 294–298.
- Kärki, I. (2015) *Uusliberalismia vai ei? Suomalaista perusopetusta koskevien koulutuspoliittisten kasvatus- ja opetustavoitteiden arvot vuosina 1994–2012 Shalom Schwartzin arvoteorian valossa*. Helsingin yliopisto.
- Kilpi, E. (2012) *Kuolinsiivous*. Helsinki: WSOY.
- Koivukoski, T. (2015) *Ympäristöteemat- ja puhe eduskuntapuolueiden poliittisissa ohjelmissa*.
- Kokoomus (2011) ”Vihreällä on viisi miljoonaa sävyä. Kokoomuksen ympäristöpoliittinen ohjelma”.
- Kotimaisten kielten keskus (2013) *Puolueiden nimilyhenteet*. Saatavissa: [https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit/kuukauden_kielijuttu_\(2003_2011\)/puolueiden_nimilyhenteet](https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit/kuukauden_kielijuttu_(2003_2011)/puolueiden_nimilyhenteet) (Viitattu: 25.3.2018).
- Krishnan, V. R. (2008) ”Impact of MBA Education on Students’ Values: Two Longitudinal Studies”, *Journal of Business Ethics*. Springer Netherlands, 83(2). doi: 10.1007/s10551-007-9614-y: 233–246.
- Kristillisdemokraatit (2011) ”Perinne säästää luontoa. Kristillisdemokraattien ympäristöohjelma 2011”.
- Lee, Y. ki ym. (2014) ”Antecedents and interrelationships of three types of pro-environmental behavior”, *Journal of Business Research*, 67(10). doi: 10.1016/j.jbusres.2014.04.018.
- Liukkonen, A. (2010) *Aatteesta arvoihin. Yleispuoluekehitys ja ympäristöpolitiikan jakautuminen oikeisto-vasemmisto -akselilla*. Jyväskylän yliopisto.
- Lyytimäki, J. ja Hakala, H. (2008) *Ympäristön tila ja suojele Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Maio, G. R. ym. (2009) ”Changing, priming, and acting on values: Effects via motivational relations in a circular model.”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(4). doi: 10.1037/a0016420: 699–715.
- Meadows, D. H. ym. (1974) *Kasvun rajat: ihmiskunnan kohtalontilannetta koskevaan Rooman klubin tutkimussuunnitelmaan liittyvä raportti*. 2. edn. Kääntänyt K. Pulliainen, P. Seiskari, ja H. Taanila. Helsinki: Tammi.
- Meadows, D. H. (2009) *Thinking in Systems: A Primer*. Toimittanut Diana Wright. Lontoo: Earthscan.
- Meadows, D., Randers, J. ja Meadows, D. (2005) *Kasvun rajat 30 vuotta myöhemmin*. Kääntänyt K. Pitkänen. Helsinki: Gaudeamus.
- Myyry, L. ja Helkama, K. (2001) ”University Students’ Value Priorities and Emotional Empathy”, *Educational Psychology*, 21(1). doi:

10.1080/01443410123128: 25–40.

- Niiniluoto, I. (2000) ”Luonnon arvo ja ihmisen vastuu”, teoksessa *Arvot ja luonnon arvottaminen*. Helsinki: Gaudeamus Kirja: 55–67.
- Ojala, A. (2012) *What Makes Us Environmentally Friendly? Social Psychological Studies on Environmental Concern, Components of Morality and Emotional Connectedness to Nature*. University of Helsinki.
- Oksanen, M. (2000) ”Yhteiskunnallinen moniarvoisuus ja luonnon arvottaminen”, teoksessa Haapala, A. ja Oksanen, M. (eds) *Arvot ja luonnon arvottaminen*. Helsinki: Gaudeamus Kirja: 82–101.
- Ostrom, E. (1990) *Governing the Commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pietarinen, J. (2000) ”Ihmislähtöiset luontoarvot ja luonnon omat arvot”, teoksessa Haapala, A. ja Oksanen, M. (eds) *Arvot ja luonnon arvottaminen*. Helsinki: Gaudeamus Kirja: 38–54.
- Portman, A. (2014) *From Might To Mandate*. University of Helsinki.
- Puohiniemi, M. (2011) ”Arvot, asenteet ja ympäristönsuojelu”, teoksessa Harju-Autti, P., Neuvonen, A., ja Hakkarainen, L. (eds) *Ympäristötietoisuus - suomalaiset 2010-lukua tekemässä*. Rakennustieto Oy: 31–48.
- Rittel, H. W. J. ja Webber, M. M. (1973) ”Dilemmas in a General Theory of Planning”, *Policy Sciences*, 4: 155–169.
- Rokeach, M. (1973) *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Saaranen-Kauppinen, A. ja Puusniekka, A. (2006) *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]*. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> (Viitattu: 12.12.2017).
- Satterfield, T. (2001) ”In search of value literacy: Suggestions for the elicitation of environmental values”, *Environmental Values*, 10(3): 331–359.
- Schmidtz, D. (2015) ”Value in Nature”, teoksessa Hirose, I. ja Olson, J. (eds) *The Oxford Handbook of Value Theory*. Oxford: Oxford University Press: 381–398.
- Schultz, P. W. ym. (2005) ”Values and their Relationship to Environmental Concern and Conservation Behavior”, *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Sage Publications Sage CA: Thousand Oaks, CA, 36(4). doi: 10.1177/0022022105275962: 457–475.
- Schwartz, S. H. (1992) ”Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries”, teoksessa Zanna, M. (ed.) *Advances in experimental social psychology*. New York: Academic Press. doi: 10.1016/S0065-2601(08)60281-6: 1–65.
- Schwartz, S. H. (1994) ”Are there Universal Aspects in the Structure and Contents of Human-Values”, *Journal of Social Issues*, 50(4): 19–45.
- Schwartz, S. H. (2005) ”Universalismi-arvot ja moraalisen universumimme laajuus”, teoksessa Pirttilä-Backman, A.-M. ym. (eds), Ahokas, M. (käänt.)

Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus: 216–236.

- Schwartz, S. H. (2012) ”An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values”, *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). doi: 10.9707/2307-0919.1116.
- Schwartz, S. H. ym. (2012) ”Refining the theory of basic individual values.”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4). doi: 10.1037/a0029393: 663–688.
- Schwartz, S. H. ym. (2014) ”Basic Personal Values Underlie and Give Coherence to Political Values : A Cross National Study in 15 Countries”. doi: 10.1007/s11109-013-9255-z: 899–930.
- Schwartz, S. H. (2017) ”The Refined Theory of Basic Values”, teoksessa Roccas, S. ja Sagiv, L. (eds) *Values and behavior: Taking a cross-cultural perspective*. Springer: 51–72.
- Schwartz, S. H. ja Bilsky, W. (1987) ”Toward A Universal Psychological Structure of Human Values”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3): 550–562.
- Sevillano, V., Aragonés, J. I. ja Schultz, P. W. (2010) ”Altruism and Beyond: the Motivational Bases of Pro-Environmental Behavior”, teoksessa Verdugo, V. C., Cadena, C. H. G., ja Armenta, M. F. (eds) *Psychological approaches to sustainability: current trends in theory, research and applications*. New York: Nova Science Publishers (Environmental science, engineering and technology series).
- Soini, K. (2017) ”Kestävyystiede – kestävyystutkimuksen uusi paradigma?”, *Tieteessä tapahtuu*, (1): 37–42.
- Stern, P. C. (2000) ”Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior”, *Journal of Social Issues*. Wiley-Blackwell, 56(3): 407–424.
- Strack, M., Dobewall, H. ja Dobewall, H. (2012) ”The Value Structure in Socioeconomically Less Developed European Countries Still Remains an Ellipse”, *Europe's Journal of Psychology*, 8(4). doi: 10.5964/ejop.v8i4.505: 587–602.
- Suomen Keskusta r.p. (2014) *Ympäristöpoliittinen linjaus*. Saatavissa: <http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Politiikka/Keskustan-politiikkalinjaukset-2011-2015/Keskustan-ymparistolinjaus> (Viitattu: 19.6.2017).
- Suomen sosiaalipsykologit ry (2018) *Sosiaalipsykologia*. Saatavissa: <http://www.sosiaalipsykologit.fi/sosiaalipsykologia/> (Viitattu: 20.11.2017).
- Suomen Sosialidemokraattinen puolue (2014) ”Työn ja oikeudenmukaisuuden linja energia- ja ilmastopolitiikassa. SDP:n energia- ja ilmastopolitiittiset tavoitteet”.
- Suomen Sosialidemokraattinen puolue (2018) *Sosialidemokratian periaatteet*. Saatavissa: <https://sdp.fi/fi/tutustu/sosialidemokratian-periaatteet/> (Viitattu: 28.6.2018).

- Suomen YK-liitto (2018) *YK ja kestävä kehitys*. Saatavissa: <http://www.ykliitto.fi/yk70v/ekologinen> (Viitattu: 3.4.2018).
- Suomen Ympäristökeskus ja Ilmatieteen laitos (2004) *Ympäristösanakirja EnDic*. Saatavissa: <https://mot.kielikone.fi/mot/entic/netmot.exe?UI=fied&height=165> (Viitattu: 27.3.2018).
- Tieteen Termipankki (2018) *Nimitys:ekologinen tasapaino*. Saatavissa: http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:ekologinen_tasapaino (Viitattu: 25.5.2018).
- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Unanue, W. *ym.* (2016) "Life goals predict environmental behavior: Cross-cultural and longitudinal evidence", *Journal of Environmental Psychology*, 46. doi: 10.1016/j.jenvp.2016.02.001.
- Uppenbrink, J. (1996) "Arrhenius and Global Warming", *Science*, 272.
- Vaccaro, I., Smith, E. A. ja Aswani, S. (2010) *Environmental social sciences: Methods and research design*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Valkeapää, A. (2014) *Values, fairness and legitimacy in the context of Finnish forest and nature conservation policy*. Helsingin yliopisto.
- Vihreä liitto rp (2011) *Vihreiden ympäristöohjelma*. Saatavissa: <https://www.vihreat.fi/vihreiden-ymparistooohjelma> (Viitattu: 8.6.2017).
- Vihreä liitto rp (2018) *Vihreä politiikka*. Saatavissa: <https://www.vihreat.fi/asiat/vihrea-politiikka> (Viitattu: 28.6.2018).
- Willamo, R. (2005) *Kokonaisvaltainen lähestymistapa ympäristönsuojelutieteessä. Sisällön moniulotteisuus ympäristönsuojelijan haasteena*. Helsingin yliopisto.
- Willamo, R. *ym.* (2018) "Learning how to understand complexity and deal with sustainability challenges – A framework for a comprehensive approach and its application in university education", *Ecological Modelling*, 370. doi: 10.1016/j.ecolmodel.2017.12.011: 1–13.
- Wutich, A. ja Gravlee, C. C. (2010) "Water decision-makers in a desert city: text analysis and environmental social science", teoksessa Vaccaro, I., Smith, E. A., ja Aswani, S. (eds) *Environmental Social Sciences: Methods and Research Design*. Cambridge: Cambridge University Press: 188–211.
- Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (2017) *Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA*. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva> (Viitattu: 27.3.2018).

Liite 1: Analyysirunko

Tehtävät

- a. Tavoitearvojen tunnistaminen: Miksi ympäristönsuojelu tai ympäristöpolitiikka on tärkeää? Mitä ympäristöpolitiikalla tavoitellaan?
- b. Keinoarvojen tunnistaminen: Millaiset arvot on tärkeää huomioida ympäristöpolitiikan toimenpiteitä valittaessa ja toteutettaessa? Millaiset toimintatavat ovat hyviä? Millaisiin arvoihin politiikan keinot nojaavat?
- c. Moraalinen universumi: Keitä varten ympäristöpolitiikka tehdään tai ympäristöpolitiikka on?
- d. Arvopuheen laatu: Millaista arvokeskustelu on? Miten arvoja ilmaistaan?

TEHTÄVÄT A ja B: Arvon ilmausten koodaus - Eli mitä tapahtuu, kun löydät arvon ilmauksen

Arvon ilmauksen tunnuspiirteitä:

- 1) Vastaa edellisiin kysymyksiin kohdassa a. tai b.
- 2) Tekstissä esiintyy jokin vihje arvottamisesta, esimerkiksi "on toivottavaa", "tulee tavoitella", "ei pitäisi" (käännteinen, kielteinen ilmaus), "ei yhtä tärkeää kuin" (arvojen rinnastus) esim. toiminnasta, tilanteesta, tapahtumasta tai henkilöstä.
- 3) Jokin arvoa tarkoittava sana, esimerkiksi avoimuus, itseisarvo.

Arvotyypin koodaaminen

- ➔ Mitä arvoa ilmaistaan? Ilmaus koodataan sopivalle arvotyypille (määrää koodiryhmän) ja annetaan koodin nimeksi arvotyyppi ja tarkemmin kyseinen arvo (esim. *UNI-luonto: monimuotoisuuden säilyttäminen*). Luodaan aina tarvittaessa uusi koodi.
- ➔ Kielteinen arvon ilmaus (kun jokin on esim. ei-toivottavaa tai kartettavaa): koodaa kielteiseksi tietylle arvolle tai myönteiseksi selvästi vastakkaiselle arvolle (käytä jälkimmäistä tarkasti harkiten)

Onko kyseessä perustelu, tavoite vai keino?

- ➔ Koodaa perustelu/tavoite tavoitearvoksi. (Perusteluarvot linjattu kuuluviksi tavoitearvoihin.)
- ➔ Koodaa keino keinoarvoksi.

TEHTÄVÄ C: Moraalisen universumin koodaus

Moraalisen universumin ilmaus vastaa kysymyksiin Keitä ympäristöpolitiikka koskee? Keitä arvojen mukainen toiminta ympäristöpolitiikassa koskee?

- ➔ Koodataan esimerkiksi *suomalaiset, Eurooppa, ihmiskunta* tai *tulevat sukupolvet*. Luodaan aina tarvittaessa uusi koodi. Ryhmitellään myöhemmin.
- ➔ Lisäksi viittaukset esimerkiksi omaan maahan tai ihmiskuntaan kertovat joissain tapauksissa, mistä arvoista on kyse. Näin on universalismi- ja hyväntahtoisuusarvojen tapauksessa, joiden määritelmään liittyy se, kohdistuu ko arvojen mukainen toiminta lähipiiriin vai sitä laajemmalle.

TEHTÄVÄ D: Arvopuheen laatu

Arvorinnastus: Koodataan yksittäisten arvojen lisäksi mahdolliset rinnastukset, jolloin on myöhemmin helpompi jäljittää eri arvojen mahdolliset painoarvot (ja ehkä koodata ne, jos se on tarpeen).

Muu kiinnostava kohta, jonka merkityksestä tai relevanssista ei vielä ole tietoa, voidaan koodata in vivo -koodilla.